

**SELİM İLÇE MERKEZİ’NİN BEŞERİ VE
İKTİSADİ COĞRAFYASI**

Coşkun POLAT

**Yüksek Lisans Tezi
Coğrafya Anabilim Dalı
Prof. Dr. Hasbi SOYLU**

2014

Her hakkı saklıdır.

**ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

Coşkun POLAT

**SELİM İLÇE MERKEZİ'NİN BEŞERİ VE İKTİSADİ
COĞRAFYASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Hasbi SOYLU**

ERZURUM - 2014

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Hasbi SOYLU danışmanlığında, Coşkun POLAT tarafından hazırlanan bu çalışma 27/ 06 / 2014 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Coğrafya Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Hasbi SOYLU

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Faruk KAYA

İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir.

27/ 06 / 2014

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

27.06/2014

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
BİLDİRİM**

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Selim ilçe merkezinin beşeri ve iktisadi coğrafyası” adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

27.06/2014
Coşkun POLAT

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VII
TABLolar DİZİNİ	VIII
HARİTALAR DİZİNİ	X
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	XI
ÖNSÖZ.....	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. YERŞEKİLLERİ	6
1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ.....	13
1.2.1. Sıcaklık.....	15
1.2.2. Basınç ve Rüzgâr	19
1.2.3. Nem ve Bulutluluk	24
1.2.4. Yağışlar	28
1.3. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ	33
1.4. HİDROGRAFİK ÖZELLİKLER	35
1.5. TOPRAK ÖZELLİKLERİ	39
1.5.1. Alüvyal Topraklar	40
1.5.2. Kestane Renkli Topraklar.....	40
1.5.3. Kolüvyal Topraklar	41
1.5.4. Kireçsiz Kahverengi Topraklar.....	41
1.5.5. Bazaltik Topraklar	42

İKİNCİ BÖLÜM

BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

2.1. NÜFUSUN GELİŞİMİ ve NÜFUS HAREKETLERİ.....	44
2.1.1. Nüfusun Tarihi Gelişimi.....	44

2.1.2. Giriş.....	45
2.1.3. Nüfus Hareketleri	46
2.1.3.1. Nüfus Artışı	46
2.1.3.2. Doğumlar ve Ölümler	49
2.1.3.3. Göçler	50
2.1.3.3.1. Dış Göçler	51
2.1.3.3.2. İç Göçler	53
2.1.4. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri	55
2.1.4.1. Nüfusun Sosyal Özellikleri	55
2.1.4.1.1. Yaş ve Cinsiyet Yapısı	55
2.1.4.1.2. Nüfusun Eğitim ve Kültür Özellikleri.....	59
2.1.4.1.3. Nüfusun Beslenme ve Sağlık Durumu	63
2.1.5. Nüfusun Ekonomik Özellikleri	64
2.1.5.1. İktisaden Faal Olan Nüfus	64
2.1.5.2. İktisaden Faal Olmayan Nüfus	64
2.2. YERLEŞME	65
2.2.1. Selim İlçe Merkezinin Şekil ve Tip Yönünden Ayrımı.....	66
2.2.1.1. Şekil İtibariyle Selim İlçesi.....	66
2.2.1.2. Tip İtibariyle Selim İlçesi	68
2.2.2. Mesken ve Mesken Tipleri	69
2.2.2.1. Eski Tip Meskenler	69
2.2.2.2. Yeni Tip Meskenler.....	72
2.2.3. Selim İlçe Merkezinin Fonksiyon Alanları.....	74
2.2.3.1. Oturma Alanı.....	74
2.2.3.2. İşyeri ve Ticari Alanlar.....	74
2.2.3.3. İdari Alanlar	77
2.2.3.4. Sanayii ve Ticaret Alanları.....	78
2.2.3.5. Eğitim ve Kültür Sahaları	79
2.2.3.6. Sağlık Alanları.....	81
2.2.3.7. Yeşil Alanlar	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SELİM İLÇE MERKEZİ'NİN EKONOMİK COĞRAFYASI

3.1. ARAZİ BÖLÜNÜŞÜ ve ARAZİDEN FAYDALANMA	86
3.1.1. Tarım Alanları	87
3.1.2. Otlak Alanları	88
3.1.3. Yerleşim Alanları.....	89
3.2. TARIMSAL FAALİYETLER ve HAYVANCILIK	89
3.2.1. Yetiştirilen Tahıl Ürünleri	89
3.2.1.1. Buğday.....	90
3.2.1.2. Arpa.....	90
3.2.2. Yem Bitkileri	91
3.2.2.1. Fığ	91
3.2.2.2. Korunga	91
3.2.3. Endüstri Bitkileri	92
3.2.4. Sebze tarımı	92
3.3. HAYVANCILIK	92
3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık.....	93
3.3.2. Kümes Hayvancılığı.....	95
3.3.3. Arıcılık	95
3.4. ULAŞIM ve HABERLEŞME.....	96
3.4.1. Karayolları	97
3.4.2. Demiryolları	102
3.5. SANAYİ FAALİYETLERİ	103
3.6. TURİZM FAALİYETLERİ.....	105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASININ TEMEL SORUNLARI VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR	107
4.2. BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR	108
4.3. EKONOMİK YAPIDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR VE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	109
SONUÇ.....	112
KAYNAKÇA	115
ÖZGEÇMİŞ.....	119

ÖZET

SELİM İLÇE MERKEZİNİN BEŞERİ VE İKTİSADİ COĞRAFYASI

Coşkun POLAT

DANIŞMAN: Prof. Dr. Hasbi SOYLU

2014, 134 sayfa

Jüri: Prof. Dr. Hasbi SOYLU

Doç. Dr. Faruk KAYA

Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

Araştırma sahasını oluşturan Selim ilçe merkezi Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum-Kars Bölümünde, Kars ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Sarıkamış ilçe merkezinin doğusunda yer alan ilçe idari bakımdan Kars iline bağlıdır. Şehir merkezine uzaklığı ise 31 km dir.

Selim ilçesinin yönetim alanı yaklaşık olarak 1011 km ² kadardır. İlçeyi kuzeyden Allahuekber dağları ve Kızılgedik dağları, güneyinde Aladağ-Akbaba dağı ve Karanlık dere, batıdan Sarıkamış Ormanları ile Kumru dağı ve doğusunda Kars Ovası sınırlandırır. Selim ilçesinin doğusunda Kars merkez ilçesi, batısında Sarıkamış ilçesi, Kuzeyinde Gölle ilçesi ve güneyinde Kağızman ilçesi bulunmaktadır.

Araştırma sahası Doğu Anadolu Bölgesinin yüksek yaylaları üzerinde yer alır. İlçe merkezinin yerleşim alanı hafif engebeli bir plato yüzeyi üzerinde kurulmuştur. Seim'in ortalama yükseltisi 1830 m kadardır. Bu nedenle ilçede çok soğuk ve uzun süren kış mevsimi ile karasal iklim tipi görülmektedir.

İdari açıdan 1957 yılına kadar Sarıkamış ilçesine bağlı nahiye olan Selim 27.06.1957 tarih ve 9644 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 7033 Sayılı özel kanunla ilçe merkezi şekline dönüştürülmüştür. İdari bakımdan ilçede 1 belediye teşkilatı 3 mahalle (Cumhuriyet, Köprübaşı, Çarşı) ve 53 köy bulunmaktadır. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin 2013 verilerine göre 25826 olan ilçe toplam nüfusunun yaklaşık %20'si ilçe merkezi sınırları içerisinde, %80 'i ise kırsal alanlarda (köylerde) yaşamaktadır.

İlçenin doğal şartları göz önünde bulundurulduğunda başlıca ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılıktır. Bölgedeki çayır ve meraların hayvancılık alanında arazi kullanımındaki payı yüksektir. Hayvancılıktaki en büyük payı ise büyük baş hayvancılık oluşturmaktadır.

Tarım faaliyetlerinde ise hububat ve yem bitkileri tarımsal üretimde başı çekmektedir.

İlçe doğal, ekonomik ve sosyal faktörlerden dolayı sürekli dışa göç vermektedir. Bu durum sermayenin azalmasına, sosyal bağların zayıflamasına ve yoksulaşmaya neden olmaktadır.

İlçe nüfusunun eğitime bakış açısı göz önüne alındığında ilçenin yaklaşık olarak %90'ı okuma yazma bilmekte, %5'i okuma yazma bilmemekte, %5'i hakkında ise okuma yazma bilip bilmediği saptanamamıştır.

ABSTRACT**MASTER THESIS****Human And Economic Geography Of Selim District****Coşkun POLAT****Advisor: Professor Doctor Hasbi SOYLU****2014, 134 pages****Jüri: Prof. Dr. Hasbi SOYLU****Assoc. Prof. Dr. Faruk KAYA****Assoc. Prof. Dr. Mustafa ÖZDEMİR**

Selim district which is comprised the area of search takes place in the border of Kars province in the Eastern Anatolia Region. The town located by the east part of Sarıkamış, lined Kars province and it is also 31 kms from Kars.

The administration territory of Selim district is nearly 1011 km². The border of Selim is surrounded by Allahuekber and Kızılgedik mountains in the North, Aladağ-Akbaba Mountains and Karanlık Stream in the South, Sarıkamış forest and Kumru mountains in the west and Kars Plain in the North. The town's neighbours are the districts of Sarıkamış to west, Göle to North, Kağızman to South and Kars province to east.

Selim is located on the highest plateaus of Eastern Anatolia Region. Its average altitude is 1830 m. It has got terrestrial climate so the winter is very cold and long.

Administratively, Selim was a subdistrict of Sarıkamış until 1957. It has been a district dated 27.06.1957 published in the official newspaper, No 9644 and with the special law No 7033. The administration of the district is 1 municipal organization, 3 neighborhood (Cumhuriyet, Köprübaşı, Çarşı) and 52 villages. According to the data from 2013 of the address based recording system, the total population of the town is 25,826 and approximately 20 % of the population lives within the boundaries of the town while 80 % (eighty percent) lives within the rural areas.

If we take into account of the natural circumstances, main economic activities are agriculture and animal husbandry. The usage of the meadow and rangelands for husbandry is too much. The biggest part of the husbandry is bovine breeding. As for the agricultural activities, grain and forage crops are in the most important place.

Because of the natural, economic and social factors, population immigrates and this causes decrease of the capital stock, dereliction of the district, dissociation and becoming poor.

When we consider the educational point of view of the district, approximately 90 % inhabitants can read and write, 5% can't read and write and 5% unknown information about literacy rate.

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

A.D.N.K.S.	: Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
⁰ C	: Santigrat Derece
Da	: Dekar
D.M.İ.G.M.	: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü
D.S.İ.	: Devlet Su İşleri
Enst.	: Enstitü
Fak.	: Fakülte
Ha	: Hektar
H.G.K.	: Harita Genel Komutanlığı
Km	: Kilometre
Km ²	: Kilometrekare
Kw	: Kilovat
Lt/sn	: Litre/saniye
m	: Metre
m ²	: Metrekare
m ³	: Metreküp
mm	: Milimetre
MTA	: Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü
s.	: Sayfa
sn.	: Saniye
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
Ünv.	: Üniversite
v.s.	: Vesaire
Yay	: Yayın

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Kars ve Sarıkamış'ta Ortalama Sıcaklıkların Yıl İçindeki Seyri.....	15
Şekil 1.2. Kars ve Sarıkamış'ta Donlu Günlerin Aylara göre Dağılımı	18
Şekil 1.3. Kars'ın Yıllık ve Mevsimlik Ortalama Rüzgâr Gülleri (1970-2010)	22
Şekil 1.4. Sarıkamış'ın Yıllık ve Mevsimlik Ortalama Rüzgâr Gülleri (1970-2010)....	23
Şekil 1.5. Kars ve Sarıkamış'ta Ortalama Nisbi Nem Oranları (1970-2010)	25
Şekil 1.6. Kars, Sarıkamış ve Selim'de Ortalama Bulutluluk Durumun Aylara Göre Dağılımı	27
Şekil 1.7. Kars, Sarıkamış ve Selim'de Ortalama Yağış Miktarlarının Aylara Göre Dağılımı	29
Şekil 1.8. Selim'de Yıllık Toplam Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılımı	30
Şekil 1.9. Kars ve Sarıkamış'ın Su Bilançosu	33
Şekil 1.10. Kars Çayının Aylık Ortalama Akım Değerleri (m ³ /sn.)	39
Şekil 2.1. Selim İlçe Merkezinin ve Kırsal Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Artış ve Azalış Oranları (1935-2011)	47
Şekil 2.2. Selim İlçe Merkezinin Nüfus Piramidi (2011)	57
Şekil 2.3. Selim İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırması (2011)	58
Şekil 2.4. İlçede Bulunan Öğretmen İstihdamı	62
Şekil 2.5. Selim İlçe Merkezinde Bulunan Eski Tip Konut Planı.....	71
Şekil 2.6. Selim İlçe Merkezinde Bulunan Yeni Tip Konut Planı	73
Şekil 3.1. Selim İlçe Merkezi Arazi Kullanımı (%)	86
Şekil 3.2. Selim İlçesi Arazi Kullanımı (%)	88

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. Kars ve Sarıkamış’ da Aylık Ortalama Sıcaklık Değerleri.....	15
Tablo 1.2. Kars Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri (1970-2010)	17
Tablo 1.3. Sarıkamış Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri (1970-2010)	17
Tablo 1.4. Kars ve Sarıkamış’ta Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı (1970-2010)	18
Tablo 1.5. Kars Meteoroloji İstasyonunda Ölçülen Yıllık Ortalama Ekstrem Basınç Değerleri (1970-2010)	19
Tablo 1.6. Sarıkamış Meteoroloji İstasyonunda Ölçülen Yıllık Ortalama Ekstrem Basınç Değerleri (1970-2010)	20
Tablo 1.7. Kars’ta Çeşitli Yönlerden Esen Rüzgârların Esme Sayıları ve % Frekans Değerleri (1970-2010)	21
Tablo 1.8. Sarıkamış’ta Çeşitli Yönlerden Esen Rüzgârların Esme Sayıları ve % Frekans Değerleri (1970-2010)	21
Tablo 1.9. Kars ve Sarıkamış’ta Ortalama Nisbi Nem Miktarı (1970-2010)	25
Tablo 1.10. Kars’ta Aylık Ortalama Bulutlu ve Kapalı Günler	26
Tablo 1.11. Sarıkamış’ta Aylık Ortalama Bulutlu ve Kapalı Günler	26
Tablo 1.12. Selim’de Aylık Ortalama Bulutlu ve Kapalı Günler (1967-1990)	26
Tablo 1.13. Kars ve Sarıkamış’ta Ortalama Bulutluluk Durumun Aylara Göre Dağılımı.....	27
Tablo 1.14. Selim’de Ortalama Bulutluluk Durumun Aylara Göre Dağılımı (1967-1990)	27
Tablo 1.15. Kars ve Sarıkamış’ta Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı (1970-2010)	28
Tablo 1.16. Selim’de Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı (1970-2010)	29
Tablo 1.17. Kars’ta Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1970-2010)	30
Tablo 1.18. Sarıkamış’ta Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1970-2010)	31
Tablo 1.19. Kars’ın Su Bilançosu (Thornthwait’e Göre)	32
Tablo 1.20. Sarıkamış’ın Su Bilançosu (Thornthwait’e Göre)	32
Tablo 1.21. Kars Çayının Aylık Ortalama Akım Değerleri (m ³ /sn.)	39

Tablo 2.1. Selim İlçe Merkezinin ve Kırsal Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Artış ve Azalış Oranları (1935-2011)	47
Tablo 2.2. Selim İlçe Merkezi Doğum ve Ölüm Sayıları (2011)	49
Tablo 2.3. Selim İlçe Merkezi Aldığı Göç, Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2009)	51
Tablo 2.4. Selim İlçe Merkezi Dış Göç Kişi Sayıları	51
Tablo 2.5. Selim İlçe Merkezi Dış Göç Kişi Sayıları	53
Tablo 2.6. Selim İlçe Merkezinin Sayım Yıllarına Göre Toplam Nüfus, Erkek-Kadın Nüfusu ve Oranları	56
Tablo 2.7. Selim İlçe Merkezindeki Toplam Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Bileşeni (2011)	56
Tablo 2.8. Selim İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırması (2011)	58
Tablo 2.9. Selim İlçe Merkez Nüfusunun Öğrenim Durumu (2010)	60
Tablo 2.10. Selim İlçe Merkezinin Cinsiyete Göre Okuma Yazma Durumu (2010)	60
Tablo 2.11. Selim İlçesinde Bulunan Okulların Genel Durumu	61
Tablo 2.12. Cinsiyete Göre İş Gücü Durumu	64
Tablo 2.13. Cinsiyete Göre İktisaden Faal Olmayan Nüfus	64
Tablo 2.14. Selim İlçe Merkezi İş Yeri Türü ve Sayısı (2011)	76
Tablo 2.15. Selim İlçesi İlköğretim ve Ortaöğretim Kurum Sayısı	79
Tablo 2.16. Selim İlçe Merkezi Mahalle Bazında Niteliklerine Göre Hane Sayıları	82
Tablo 3.1. Selim İlçe Merkezi Arazi Kullanımı	86
Tablo 3.2. Selim İlçe Genel Arazi Kullanımı	87
Tablo 3.3. Selim İlçe Merkezi Tarımsal Arazi Kullanımı (da)	88
Tablo 3.4. Selim İlçesi Tarımsal Durum	90
Tablo 3.5. Selim İlçe Merkezi Yem Bitkisi ve Hububat Ekimleri	92
Tablo 3.6. Selim İlçe Merkezi Büyükbaş Hayvan Sayıları	94
Tablo 3.7. Selim'e Bağlı Olan Köylerin İlçe Merkezine Uzaklıkları	102

HARİTALAR DİZİNİ

Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası	3
Harita 1.1. Selim İlçe Merkezinin Topoğrafya Haritası	7
Harita 1.2. Selim İlçe Merkezi ve Çevresinin Jeoloji Haritası	10
Harita 1.3. Selim ve Çevresi Diri Fay Hattı Haritası	11
Harita.1.4. Selim İlçe Merkezi ve Çevresinin Jeomorfoloji Haritası.....	12
Harita 1.5. Selim İlçe Merkezi ve Çevresinin Hidroğrafya Haritası	37
Harita 1.6. Selim İlçe Merkezi ve Çevresinin Toprak Haritası	43
Harita 2.1. Selim İlçe Merkezinden Yurt Dışına Olan Göçlerin Ülkelere Göre Dağılımı	52
Harita 2.2. Selim İlçe Merkezinden Yurt İçine Yönelik Göçlerin İllere Göre Dağılımı	54
Harita 2.3. Selim İlçe Merkezi İmar Planı	84
Harita 3.1. Selim İlçe Merkezinin Çevresindeki İl ve İlçe Merkezleri ile Olan Karayolu Ağı.....	99
Harita 3.2. Selim İlçe Merkezinin Köyleri İle Olan Karayolu Ağı.....	101

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1.1. Kekeç Deresinden Bir Görünüm	13
Fotoğraf 1.2. Bayburt Barajından Bir Görüntü	38
Fotoğraf 2.1. Selim İlçe Merkezinden Görünüm	67
Fotoğraf 2.2. Selim Yaylalarından Bir Görünüm	68
Fotoğraf 2.3. Köprübaşı Mahallesiindeki Eski Tip Bir Meskenden Görünüm	71
Fotoğraf 2.4. Selim İlçesinde Bulunan Yeni Tip İki Katlı Bir Meskenden Görünüm....	73
Fotoğraf 2.5. İşyerlerinin Bulunduğu Kazım Paşa Caddesinden Görünüm.....	77
Fotoğraf 2.6. Selim Hükümet Konağı.....	78
Fotoğraf 2.7. İlçe Merkezinde Bulunan Bir İlköğretim Okulundan Görünüm	79
Fotoğraf 2.8. Selim Halk Eğitim Merkezi.....	80
Fotoğraf 2.9. Selim İlçe Öğretmenevi.....	81
Fotoğraf 2.10. Selim İlçe Hastanesi	82
Fotoğraf 2.11. Yücel Çelikbilek Parkından Görünüm	83
Fotoğraf 2.12. Celal Aras Hatıra Ormanından Görünüm.....	83
Fotoğraf 3.1. Selim İlçe Merkezinde Büyükbaş Hayvancılığına Örnek Bir Görüntü....	94
Fotoğraf 3.2. Selim İlçesindeki Kaz Yetiştiriciliğine Örnek Görünüm	95
Fotoğraf 3.3. Selim-Kars Yolundan Bir Görüntü	98
Fotoğraf 3.4. Selim Şehirler Arası İlçe Terminali	98
Fotoğraf 3.5. Selim İlçe Merkezi Hayvan Pazarı.....	104

ÖNSÖZ

“Selim İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası” adlı bu araştırma, bir yüksek lisans tez çalışmasıdır. Selim, Doğu Anadolu Bölgesinin yüksek platoları üzerinde 1830 m’de yer alan 4925 nüfuslu bir kasabadır. Selim ilçe merkezinin araştırma konusu olarak seçilmesinin temel sebebi araştırma sahası ile ilgili herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamış olmasıdır. Selim 1957 yılına kadar Sarıkamış ilçesine bağlı nahiye iken bu tarihte idari açıdan Sarıkamış’tan ayrılarak ilçe statüsü kazanmıştır. Günümüzde Selim ilçesinin çevresine göre çok fazla gelişme kaydetmediği ancak son yıllarda kendi içerisinde bir ivme kaydettiği gözlenmiştir. Bu çalışmada sahanın fiziki, beşeri ve iktisadi özellikleri bilimsel olarak hazırlanmış, elde edilen bulgular ışığında çözüm önerileri sunulmuştur.

Bu tezin hazırlanmasında bilgi ve becerilerinden istifade ettiğim ve çalışmamın her aşamasında benden desteğini esirgemeyen danışman hocam Prof. Dr. Hasbi SOYLU’ya sonsuz teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Çalışmamın oluşum safhasında coğrafi bilgilerinde yararlandığım ve benden desteklerini esirgemeyen Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü öğretim üyeleri Prof. Dr. Kenan ARINÇ, Prof. Dr. Saliha KODAY, Doç. Dr. Zeki KODAY’a teşekkür ederim. Tezime katkılarından dolayı Doç. Dr Mustafa ÖZDEMİR’e ve Doç. Dr Faruk KAYA’YA teşekkür ederim. Ayrıca tezimin İngilizce özet kısmında benden desteklerini esirgemeyen İngilizce öğretmeni ve eşim Yasemin ALKAN POLAT’a teşekkür ederim.

Araştırma sahası ile ilgili veri temininde yardımlarını esirgemeyen İlçe Hastanesi Başhekimisi, İlçe Gıda Tarım ve Hayvancılık Müdürü Gültekin ŞEKERCİ’ye ve çalışanlarına, İlçe Halk Eğitim Müdürü Abdulkadir YEŞİL’e, Selim Belediyesi çalışanlarına, Cumhuriyet, Çarşı ve Köprübaşı mahalleri muhtarlarına, Yakup ASLAN’a, Selim halkına ve İbrahim ÖZDEMİR’e teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

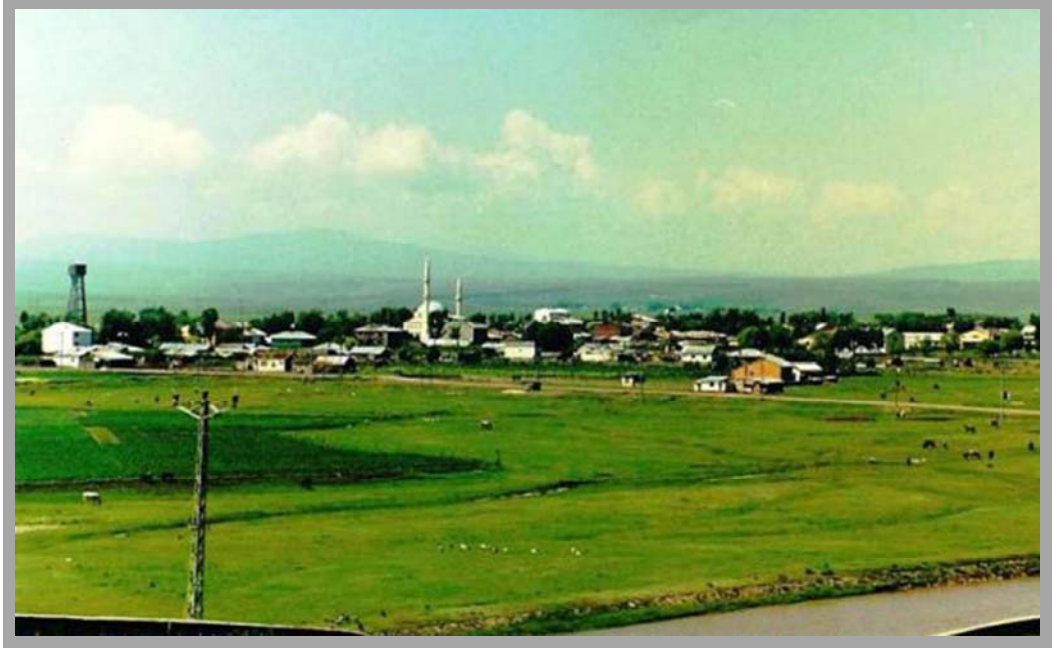
Araştırma sahasını oluşturan Selim ilçe merkezi Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum-Kars Bölümünde, Kars ili sınırları içerisinde yer almaktadır. Sarıkamış ilçe merkezinin doğusunda yer alan ilçe idari bakımdan Kars iline bağlı ve merkeze uzaklığı 31 km kadardır.

Selim ilçesinin yönetim alanı yaklaşık olarak 1011 km² kadardır. İlçenin sınırları, kuzeyinde Allahuekber dağları ve Kızılgedik dağları, güneyinde Aladağ-Akbaba dağı ve Karanlık dere, batısında Sarıkamış ormanları ile Kumru dağı ve doğusunda Kars Ovası ile çevrilmiştir. Doğusunda Kars merkez ilçesi, Batısında Sarıkamış ilçesi, Kuzeyinde Göle ilçesi ve güneyinde Kağızman ilçesi bulunmaktadır.

İlçe Doğu Anadolu Bölgesinin en yüksek yaylaları üzerinde yer alır. İlçe merkezinin ortalama yükseltisi 1830 m dir. Bundan dolayı ilçede çok soğuk ve uzun süren kış mevsimi ile karasal iklim tipi görülmektedir. Araştırma sahası olan Selim ilçe merkezi ülkemizin en soğuk bölgelerindendir.

İdari açıdan 1957 yılına kadar Sarıkamış ilçesine bağlı bir nahiye olan Selim 27.06.1957 tarih ve 9644 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 7033 Sayılı özel kanunla ilçe statüsü kazanmıştır. Bu nedenle araştırma sahası olan Selim ilçesinin tarihi Sarıkamış'tan bağımsız düşünülemez.

İdari bakımdan ilçede 1 belediye teşkilatı 3 mahalle (Cumhuriyet, Köprübaşı, Çarşı) ve 53 köy bulunmaktadır. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin 2013 verilerine göre 25826 olan ilçenin toplam nüfusunun yaklaşık %20'si ilçe merkezi sınırları içerisinde, %80 'i ise kırsal alanlarda (köylerde) yaşamaktadır.

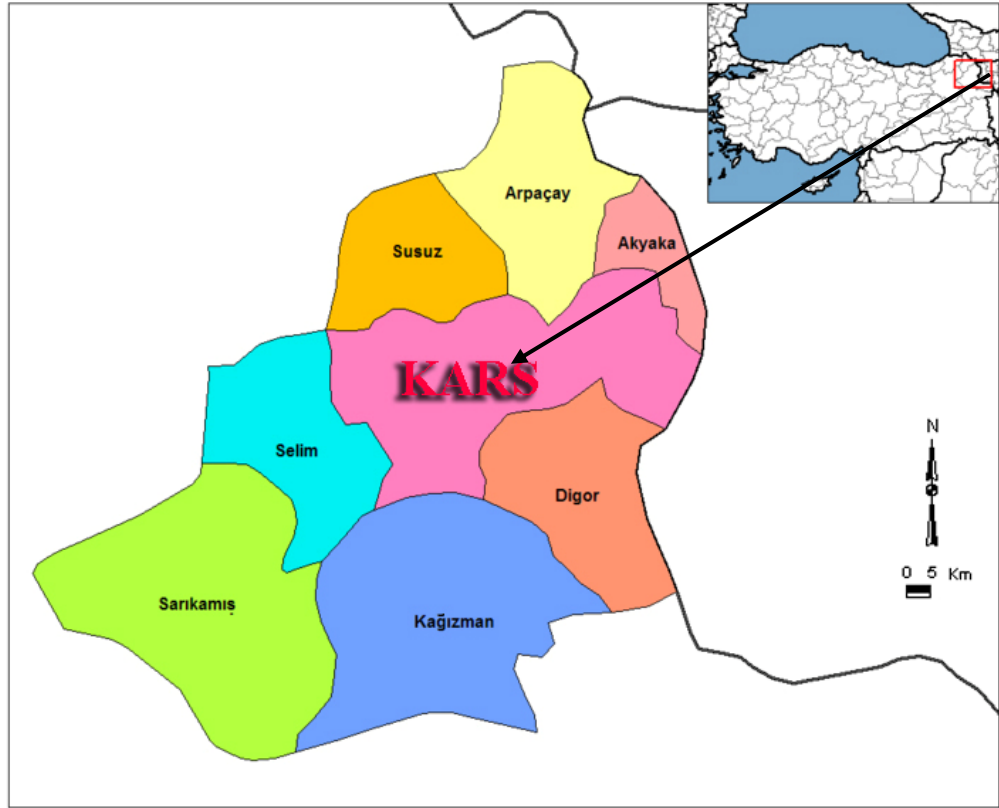
Fotoğraf 1. Selim İlçe Merkezininden Genel Bir Görünüm.

İlçenin doğal şartları göz önünde bulundurulduğunda araştırma sahasında başlıca ekonomik faaliyetler tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Bu durum üzerinde bölgedeki çayır ve meraların hayvancılık faaliyetlerini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Hayvancılık faaliyetlerindeki en büyük payı büyük baş hayvancılık oluşturmaktadır. Tarım faaliyetlerinde ise hububat ve yem bitkileri tarımsal üretimde başı çekmektedir. İklimin karasal olmasından dolayı tarımsal faaliyetler istenen düzeyde gelişmemiştir. Ekip biçme faaliyetleri ise daha çok hayvancılığı destekler niteliktedir. Tarımsal faaliyetler denince akla toprağı ekip -biçmek gelmektedir. Hayvancılık ise tarımsal faaliyetlerden ayrı düşünülmektedir. Ancak bölgede yapılan hayvancılık, tarımın ayrılmaz bir parçası olup tarımla iç içe yürütülen bir faaliyettir.¹

İlçe doğal, ekonomik ve sosyal faktörlerden dolayı dışa göç vermektedir. Buda yörede sermayenin giderek azalmasına, zaman içerisinde sosyal bağların zayıflamasına ve yoksulaşmaya neden olmaktadır.

İlçe nüfusunun eğitime bakış açısı göz önüne alındığında ilçenin yaklaşık olarak %90' ı okuma yazma bilmekte, %5'i okuma yazma bilmemekte, %5' i hakkında ise okuma yazma bilip bilmediği saptanamamıştır.

¹ Hasbi Soylu., *Köprükölü İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Basılmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1996, s. 118

Harita 1. Araştırma Sahasının Lokasyon Haritası

ARAŞTIRMANIN AMACI VE METODU

Araştırmanın asıl amacı, Selim ilçe merkezinin doğal ve beşeri unsurlarının karşılıklı etkileşimleri sonucu ortaya çıkan faaliyetlerini, coğrafi prensiplere bağlı kalınarak analiz ve sentezinin yapılmasıdır. Bilindiği gibi yeryüzünün herhangi bir bölümünde, tabii çevrenin özellikleri, bu çevre içerisindeki gerek beşeri faaliyetler, gerekse bunların karşılıklı ilişkisi bütünüyle coğrafyanın konusunu oluşturur. Bu yüzden bir bölgenin coğrafyasından söz edildiğinde, o bölgedeki doğal ve beşeri faaliyetlerin bütünü bir arada düşünmek gerekmektedir. Selim ilçe merkezi'nin beşeri ve iktisadi coğrafyası coğrafi düşünce prensiplerine bağlı kalınarak, bölgesel araştırma yöntemlerine göre incelenmiştir. Bu nedenle Selim ilçe merkezinin fiziki, beşeri ve iktisadi özellikleri incelenerek, birbirleri ile olan ilişkileri göz önünde bulundurularak coğrafi olayların sebepleri, sonuçları ve karşılaştırmalı analizleri yapılacaktır.

Araştırmadaki bir diğer amaç bölgenin göz önünde olan birçok problemine ışık tutmaktır. Doğu Anadolu'da ki pek çok idari merkez gibi Selim ilçesinin de gerek kültürel ve sosyal yönden gerekse ekonomik yönden birçok problemi mevcuttur. Bu nedenle araştırma sahası coğrafi bir bakış açısıyla incelenerek çözüm önerileri getirilmeye çalışılacaktır. Yöredeki bu problemlerin çözüme ulaşması için ilçenin doğal ve beşeri özelliklerinin ve potansiyelinin bilinmesi gerekir. Bu tip bölgelerin kalkınmasın da sadece idari tedbirlerin alınması yeterli değildir. Bunun yanı sıra bölgenin doğal ve beşeri faktörlerinin gözlemlenerek çok iyi analiz edilmesi gerekir. Bu faktörler çok iyi gözlemlendiği takdirde yapılacak yatırımlar ve projeler de isabetli olacaktır. Ayrıca ekonomik yönden kalkınma sosyal yönden de sorunların ortadan kaldırılması olarak kabul edilmektedir.

Bölgede yapılan araştırma da diğer bir amaç ise coğrafi gözlemler yapılarak bölgenin ihtiyaçları ve sorunlarına çözüm önerileri sunmaktır. Belirtilen bu amaçlar göz önünde bulundurulduğunda, bölge ile ilgili literatürün toplanması ve tasnifinin yapılması araştırmamızın ilk aşamasını oluşturdu.

Daha önce yapılmış olan çalışmalarda Selim ilçe merkezini doğrudan konu alan coğrafi bir araştırma mevcut değildir. Ancak bu bölgeyi dolaylı olarak ilgilendiren coğrafi araştırmalarla, jeoloji, hidrojeoloji, toprak konularında ayrıntılı etütler bulunmaktadır.

Çalışmanın ikinci aşaması olarak aşağıda belirtilen haritalardan çeşitli haritalar hazırlanmıştır.

Toprak su ve gübre enstitüsü tarafından hazırlanan 1/25 000 ölçekli “toprak haritası”.

İller bankası tarafından hazırlanmış ve Selim Belediyesinden temin edilmiş 1/100 000 ölçekli ilçe merkezinin fonksiyon alanlarını gösteren hali hazırda harita da gerekli güncellemeler ve düzeltmeler tarafımızca yapılmıştır.

Ayrıca Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanmış 1/125 000 ölçekli jeoloji haritasından faydalanılmıştır.

Yukarıda açıklamış olduğumuz haritalara ek olarak ulaşım yolları haritası, Deprem Araştırma Merkezi tarafından hazırlanmış fay haritasından da yararlanılmıştır.

Araştırmamızda yerinde gözlem ve veri toplama işlemleri yapılmıştır. Bu amaçla aralıklı olarak 2011 ve 2012 yıllarında bölgede çeşitli geziler, mülakatlar ve fotoğraf çekimleri yapılmıştır. Buna ek olarak kamu kurum ve kuruluşlarından araştırma sahası ile ilgili çeşitli dökümanlar elde edilmeye çalışılmıştır.

Bölge ile ilgili veriler derlendikten sonra, araştırmanın son aşaması olan tez metninin yazıya dökülmesi aşamasına geçilmiştir. Elde edilen veriler coğrafi prensiplere bağlı kalınarak sentez edilmiş bazı sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

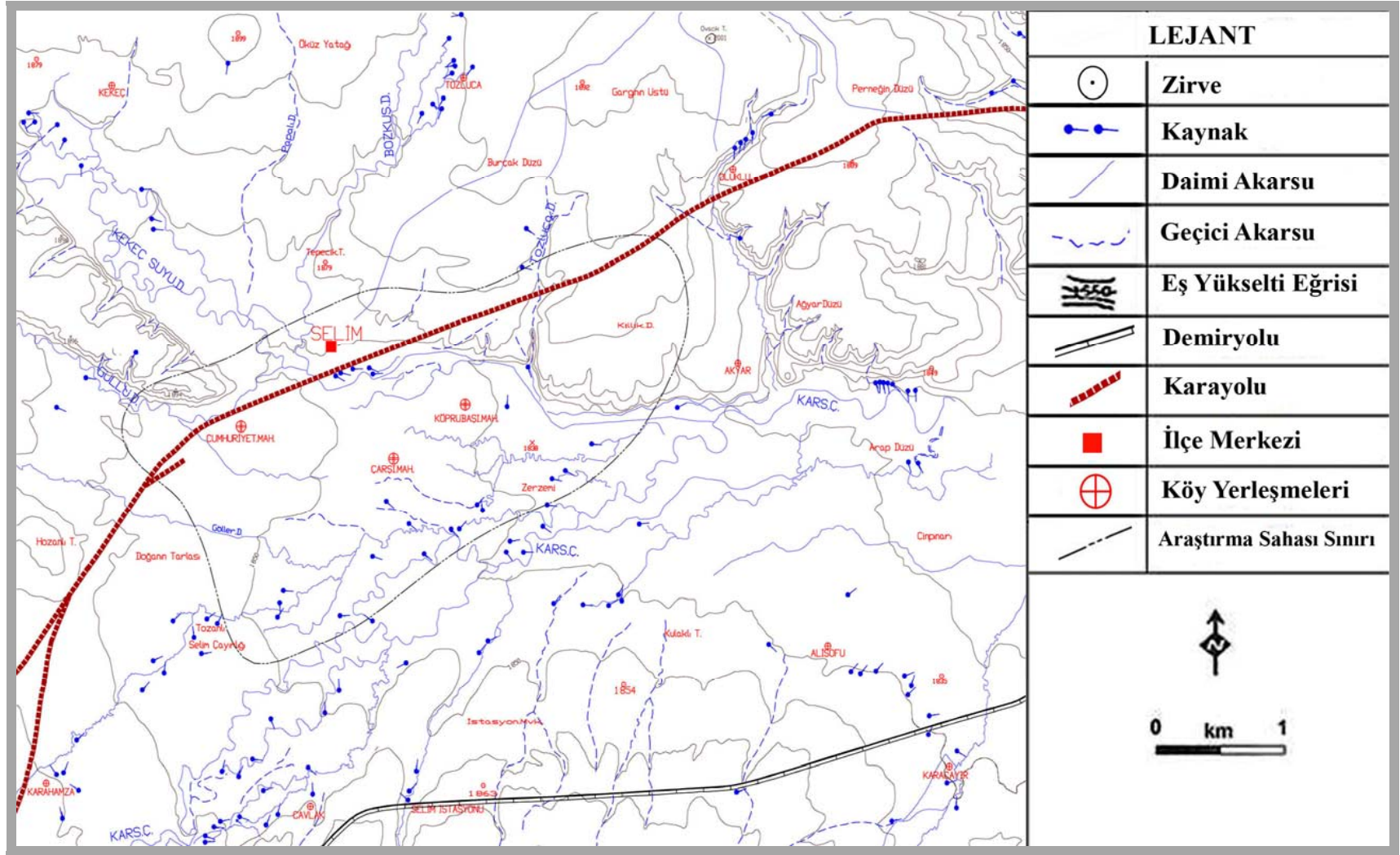
Fiziki coğrafyanın başlıca inceleme konuları yeryüzü şekilleri, iklim olayları, edafik olaylar (toprak oluşum olayları) , biyotik olaylar (insan dışındaki canlılar) , hidrografik olaylar ve kartografyadır. Bunlara genel olarak doğal çevre olayları da denir. Bu kadar doğal çevre olayını, sadece fiziki coğrafya başlığı altında toplamak zordur. İncelemeyi kolaylaştırmak adına bu inceleme alanı, jeomorfoloji, klimatoloji, hidrografya, bitki coğrafyası, toprak coğrafyası ve kartografya diye bilim dallarına ayrılmıştır.²

Coğrafi çalışmaların temelini doğal ortam oluşturduğundan, öncelikle araştırma sahasının fiziki coğrafya özelliklerini yani; yerşekillerini, iklimini, hidrografyasını, bitki örtüsünü ve toprak yapısını incelemeye çalışacağız.

Fiziki coğrafya insanın içinde yaşadığı çevrenin, doğal özelliklerini insan-doğal ortam arasındaki ilişkileri incelemektir. İnsanoğlu doğal ortama dâhil olduğu günden itibaren, ondan istifade edebilmek amacıyla büyük çaba sarf etmiş, bunun için doğal ortamda bazı değişiklikler yapmıştır. İnsanlar teknik ve teknolojik alanda ilerlediği oranda doğal ortama müdahaleyi her geçen gün arttırmış ve onu sürekli değiştirmiştir. Buna rağmen insanoğlu hala doğal ortamın etkisi altında yaşamını sürdürmek zorunda olan bir canlıdır.³

² Hayati Doğanay, Ramazan Sever, *Genel ve Fiziki Coğrafya*, Pagem A Akademi Yay. Ankara, 2011, s. 51-52

³ Hasbi Soylu, s. 12

Harita 1.1. Selim İlçe Merkezinin Topoğrafya Haritası

1.1. YERŞEKİLLERİ (JEOLJİK VE JEOMORFOLOJİK YAPI)

Araştırma sahasının yer şekillerini incelemeden önce Türkiye'nin genel jeolojik yapısı hakkında bir hatırlatma yapmak gerekir. Türkiye'nin bulunduğu saha genel olarak Alp orojenik kuşağının Akdeniz bölümünde yer almaktadır. Nitekim kuzeyde Rusya ve Sibirya sert kütleleri veya kalkanları, güneyde ise Arabistan ve Afrika kalkanları uzanmaktadır. Bu iki ana kalkan arasında bulunan ülkemiz Paleozoyik ve Tersiyerde orojenik hareketler geçirmiş, bu orojenik hareketler sonucunda jeosenklinallerde birikmiş olan binlerce metre kalınlığındaki çökeller, kıvrılarak yükselmiştir. Yine tektonik hareketler esnasında çeşitli derecede ve tipte volkanizma ve metamorfizma olayları meydana gelmiştir. Özellikle Alp orojenezinden sonra, ülkemizde blok tektonizması ön plana geçmiştir. Bloklar halinde çökmeler ve yükselmeler olmuştur. Güneyde Arabistan kalkanının kuzeye doğru hareketi kompresyonlara yol açmış ve ülkemizi boydan boya kat eden yırtılma fayları meydana gelmiştir.⁴

Araştırma sahamız olan Selim ilçesi, Doğu Anadolu Bölgesinin Erzurum- Kars Bölümünde yer almaktadır. İlçe, Erzurum-Kars Platosu üzerinde Aladağ ve Akbaba dağlarının kuzeyinde düzlük bir arazi üzerinde yerleşmiştir. İlçenin, kuzeyinde Allahuekber dağları (3114) ve Kızılgedik dağları (3047), güneyinde Aladağ (3134) - Akbaba dağı (3110) ve Karanlık dere, batısında Sarıkamış Ormanları ile Kumru dağı ve doğusunda Kars Ovası ile çevrelenmiştir.

Bölgenin jeolojik oluşumu III. Zaman'a (Tersiyer) denk gelmektedir. Temel yapı bazalt ve andezitik yapıdadır. Selim Ovası ve kuzeye doğru uzanan kısım Alüvyon yapıya sahiptir. Bölge Alp Orojenez Kuşağında yer almaktadır. III. Zaman yaşlı arazinin yayılış gösterdiği yerlerden biriside Van Gölü kuzeyidir. Erzurum –Kars ve Ardahan platoları ve çevresinde bulunan arazi ise yine bu zamanda oluşmuş volkanik arazidir.⁵ Nitekim Van Gölü kuzeyindeki Volkanitlerin kökenini, Neojen boyunca Arabistan levhasının Anadolu –İran levhasının altında itilmesi sonucu açılan çatlaklardan türediğini söylemek mümkün ayrıca Doğu Anadolu volkanizmasının yitim kökenli olmayacağını belirterek, bu faaliyeti riftleşme ve buna bağlı manto yükselmesinin

⁴ İbrahim Atalay, *Türkiye Jeomorfolojisine Giriş*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları” No: 9, İzmir, 1982, s.1

⁵ Cemalettin Şahin, *Türkiye Fiziki Coğrafyası*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık” Ankara, 2002, s.13

oluşturduğunu söyleyebiliriz. Özetle ifade edilecek olursa, yaygın volkanizma faaliyeti Orta Miyosen’de başlayan sıkışma rejmi sonucu, kalınlaşan kıta kabuğu içinde manto bölümünün yükselmesine bağlı olarak ortaya çıkmıştır.⁶

Araştırma sahasının güneyinde temelini sahaya Kampaniyen-Maastrichtiyen öncesi yerleşim olan Kağızman karmaşığı oluşturur. Kağızman karmaşığı üzerinde açısız uyumsuz olarak Geç Kretase yaşlı Morpet formasyonu gelir. Geç Kretase tüm Alpin tektonik kuşağında olduğu gibi Anadolu’da Neo-Tetis, tektonik gelişmelerin evrim geçirdikleri bir süreçtir.⁷ Bu birim Erken – Orta Eosen yaşlı Köték formasyonu tarafından açısız uyumsuz olarak örtölür. Köték formasyonu üzerinde uyumsuz olarak Geç Miyosen yaşlı Tuzluca formasyonu gelir. Üst Miyosen birimleri üzerine uyumsuz olarak Kaletepe volkaniti ve Mescitli formasyonu, Erdavut volkaniti ve Köroğlu Volkaniti gelir.⁸

İnceleme alanında Pliyosen birimleri; Horasan Formasyonu, Boyalı andeziti, Horasan Volkaniti, Aladağ andeziti, Odalar riyodasiti, Dumanlıdağ piroklastikleri ve Ağdeve dasiti ile temsil edilir. En üstte ise Pliyo –Kuvaterner ve Kuvaterner yaşlı birimleri yer alır.⁹

Araştırma sahasında tektonik olarak doğu – batı doğrultulu genel olarak kuzeye eğimli düşük açılı bindirmeler ve kuzeybatı-güneydoğu ve kuzey- güney yönlü doğrultu atımlı faylar gelişmiştir. Bu bindirmeler genel olarak kuzey-güney doğrultulu atımlı faylar tarafından kesilmiştir. Bütün bölge tektonik yapıyı gizleyen sahra ve tuf örtüsüyle kaplıdır.¹⁰ Genel olarak Miyosen-Pliyosen yaşlı birimler içinde gelişmiş değişik boyutlarda doğrultu atımlı ve tanımlanmamış faylar, bölgede Üst Miyosen ve sonrası oluşan Neotektonik hareketlerle bağlı olarak gelişmiş olmalıdır.¹¹

⁶ Kenan Arınç, ”Türkiye’nin İç Bölgeleri” Eser Ofset Matbaacılık” Erzurum., 2009, s.92-93

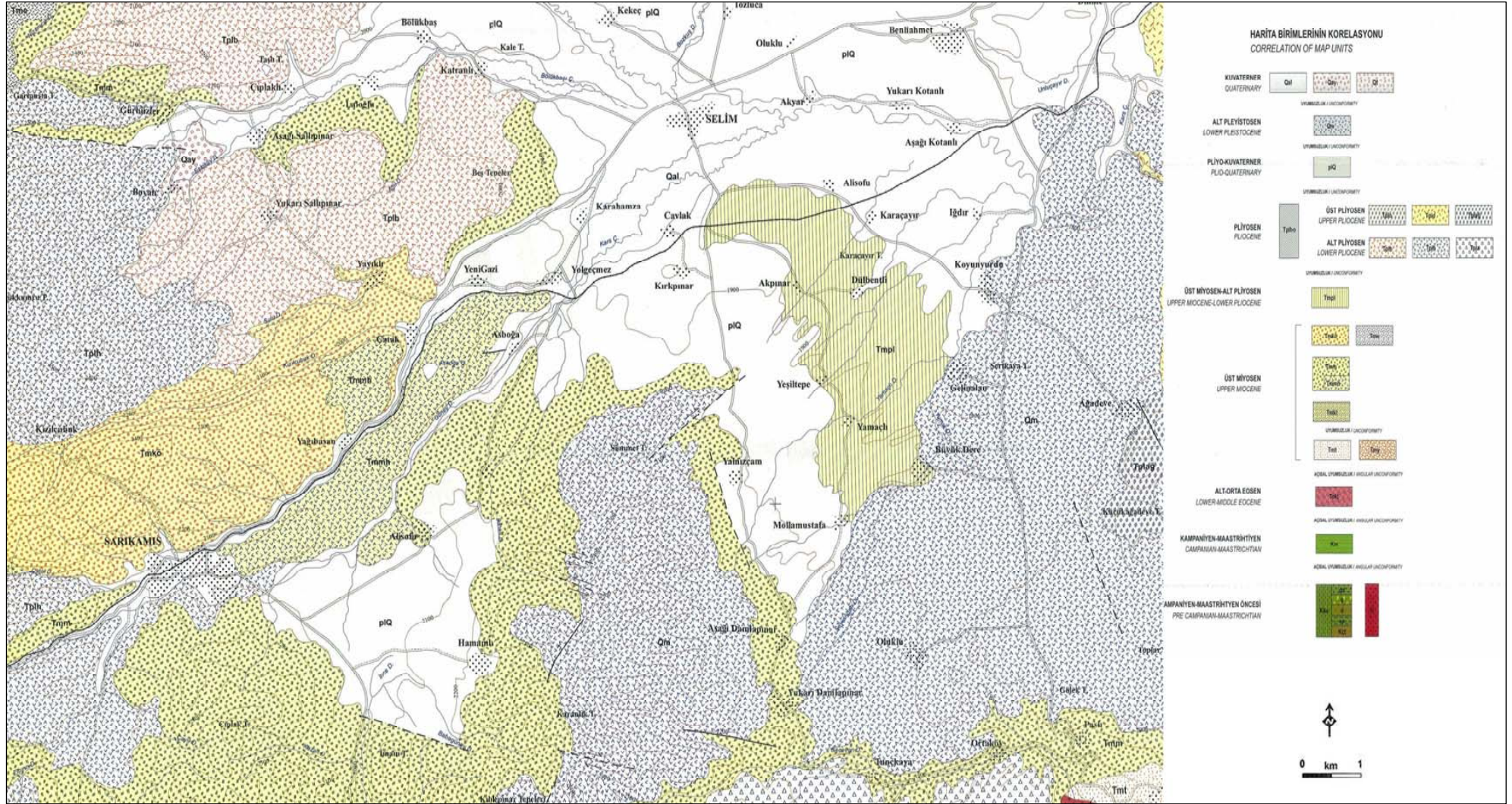
⁷ Özer Yılmaz, *Horasan Sarıkamış Arasındaki Aras Nehri Havzasının Fiziki ve Tatbiki Coğrafyası*, Erzurum,1984, s.16

⁸ Muhsin Sümengen, *Türkiye Jeoloji Haritaları, Kars h-49 Paftas*, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi. No;107, Ankara, 2009, s.3

⁹ Muhsin Sümengen, s.3

¹⁰ *Kars il yillığı* 1963-1967, s.14

¹¹ Muhsin Sümengen, s.16

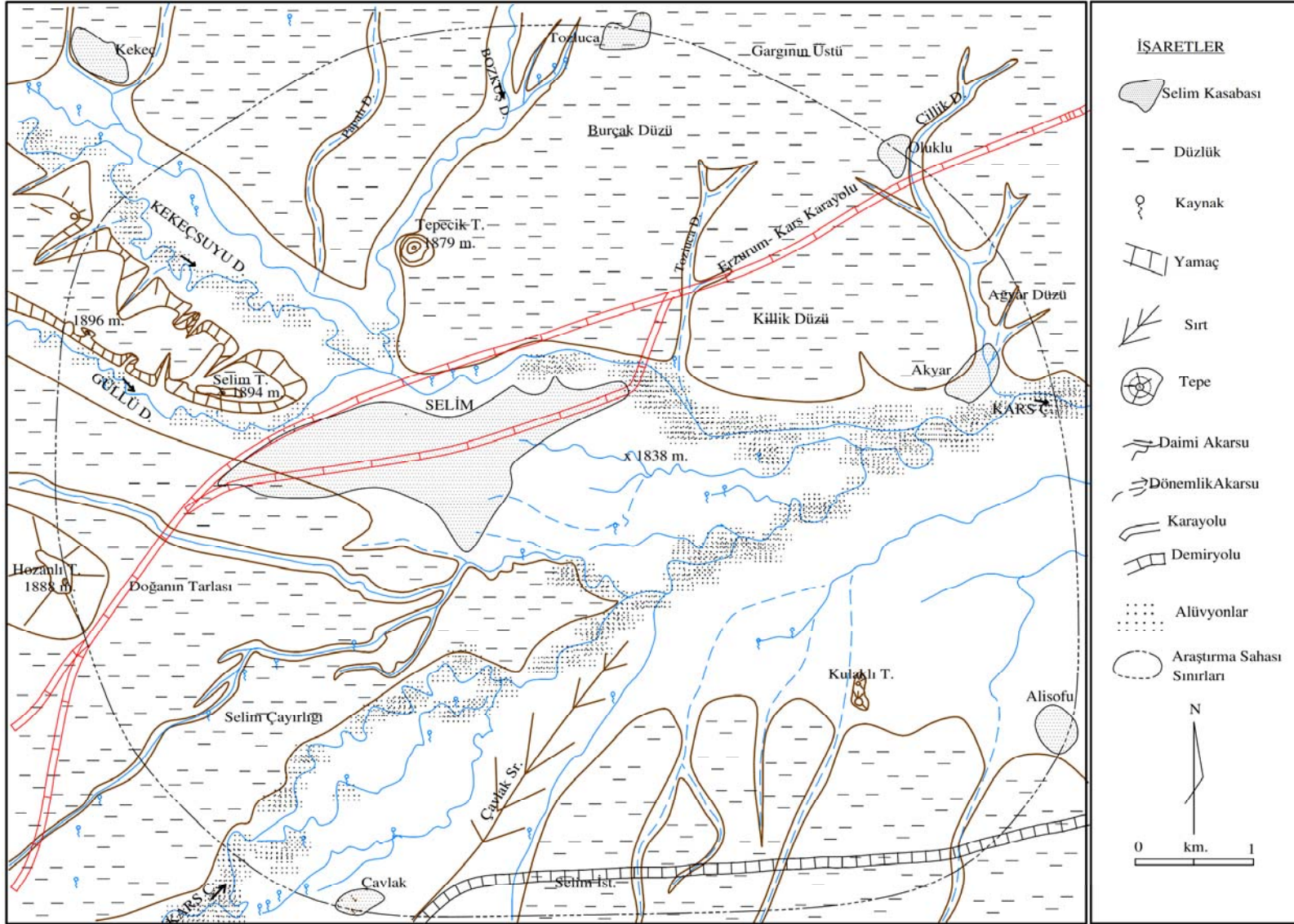

Harita 1.2. Selim İlçe Merkezi ve Çevresinin Jeoloji Haritası

Harita 1.3. Selim ve Çevresi Diri Fay Hattı Haritası

Kaynak: Ankara Deprem Araştırma Dairesi

İlçe içme suyunu Kars Çayı'nın kollarından olan Bozkuş deresinden alır. İçme suyu kaynağını Verişandan gelen Doğanpınar'dan alır. İlçenin en büyük akarsuyu Kekeç deresidir. Kuzeyden Bozkuş deresi ve güneyden de Güllü deresi ile birleşerek ilçe merkezinden ilçenin doğusuna doğru ilerleyen Kekeç deresi ilçenin doğusunda Kars Çayı ile birleşmektedir. Böylelikle Kars Çayı Kireçhane boğazından doğuya doğru ilerleyişini devam ettirmektedir.

Harita.1.4. Selim İlçe Merkezi ve Çevresinin Jeomorfoloji Haritası

Fotoğraf 1.1. Kekeç Deresinden Bir Görünüm

1.2. İKLİM ÖZELLİKLERİ

Oldukça geniş bir bölge içinde ve uzun yıllar boyunca değişmeyen ortalama hava koşullarına iklim denir. İklim coğrafi çevrenin şekillenmesini ve insan yaşamını çok yakından kontrol eden bir etmendir. İklimin etkisi uzun yıllar boyunca kendini gösterdiği gibi cansız çevrede ve özellikle bütün canlıların yaşamındaki yıllık değişimleri de iklim düzenler.¹²

Yeryüzünde herhangi bir sahanın iklim özelliklerinden söz edilince, o yerde uzun yıllar boyu değişmeyen ortalama hava koşulları akla gelmektedir. Bu nedenle bir yörenin iklim özelliklerini en iyi şekilde izah edebilmek için o sahanın uzun süreden beri aralıksız ve sağlıklı gözlemler yapan meteoroloji istasyonlarının bulunması gerekmektedir.

Bölgeyi incelemenden önce Türkiye’de ve araştırma sahasını içine alan Doğu Anadolu Bölgesinde görülen hava kütlelerine kısaca değinmek gerekir.

¹² Oğuz Erol, *Genel Klimatoloji*, Çantay Kitapevi, Genişletilmiş 5. baskı, İstanbul, 1999, s.10

Türkiye konumu nedeniyle yıl içinde değişik hava kütlelerinin etkisinde kalmaktadır. Ülkedeki iklim olaylarını büyük ölçüde bu hava kütleleri düzenlemektedir.¹³ Doğu Anadolu Bölgesini de içine alarak Türkiye Yazın Tropikal, Kışın ise Kutbi hava kütlelerinin etkisi altında kalır.

Planeter faktörler iklimin genel karakterini belirlemede her ne kadar ağırlıklı rol oynasa da iklim özelliklerinde bölgelere göre değişimler söz konusudur. Bunda eğim, bakı, yükselti ve dağların sıralanışı gibi fiziki coğrafya faktörleri büyük rol oynar.

Selim ilçe merkezinin iklim özelliklerini aktarabilmek için araştırma sahasına en yakın meteoroloji istasyonları olan Kars ve Sarıkamış meteoroloji istasyonlarının iklim verilerinden yararlanılmıştır.

Selim Doğu Anadolu Bölgesinin sıcaklık değerlerinin en düşük olduğu yörelerinden biridir. İlçe kışın en şiddetli ve en sert geçtiği karasal iklimin etkisi altındadır. İlçede Doğu Anadolu Bölgesinin Yüksek Yayla iklimi görülmektedir. Bu yüzden Selim’de karlı donlu ve çok soğuk kışlar görülmektedir. Bu mntıkanın sert bir iklime sahip olmasının en mühim sebepleri bölgenin yüksek dağ sıralarıyla denizlerin ılımanlaştırıcı etkisinden arındırılması, yüksekliği ve bu saha üzerinde kış aylarında teşekkül eden yüksek basınç sahasıdır. Bu saha, Sibiryâ yüksek basınç merkezinin tesiri altındadır.¹⁴

Sibiryâ yüksek basıncının uzun süren etkisi sonucu nispeten rüzgârsız ve az bulutlu havanın hâkim olduğu ve şiddetli soğukların görüldüğü iklim özellikleri belirir.¹⁵ İlçe Doğu Anadolu Bölgesinin tipik iklim özelliklerine sahiptir. Dolayısıyla ilçenin denizden uzak olması, yükseklik ve dağların sıralanışı itibariyle soğuk hava kütlelerinden daha geç kurtulmaktadır. Yükseltinin fazla olması sıcaklık ortalamalarının da düşük olmasına sebep olur. Yazın daha ziyade güney menşeli tropikal kontinental hava kütlelerinin tesiri altında kaldığı için kurak olan Akdeniz çevresi, bu arada Türkiye kış aylarına doğru serin soğuk polar hava kütlelerinin etkisi altına girmeye başlar.¹⁶

İlçe yazın ağırlıklı olarak tropikal hava kütlelerinin etkisi altındadır. Bölgeyi etkisi altına alan, kuru olan bu hava kütlesi bölgede sıcaklığın artmasına buharlaşmanın şiddetlenmesine yol açmaktadır. Yağışlar daha ziyade ilkbahar sonunda ve yaz mevsimi içerisinde görülür.

¹³ Telat Koç, Cemil İrdem, *Türkiye’deki Yağışların Şiddet Bakımından Zamansal ve Alansal Değişkenliği*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:49, İstanbul, 2008, s.11

¹⁴ Umran Emin Çölaşan,, *Türkiye İklimi*, T. C. Ziraat Bankası Matbaası, Ankara, 1960, s.286

¹⁵ İbrahim Atalay, *Türkiye Coğrafyası*, Ege Üniversitesi Basım Evi, 5. baskı, İzmir, 1997, s.120

¹⁶ Hasbi Soylu, s.13

1.2.1. Sıcaklık

Selim ilçesinde meteoroloji istasyonu bulunmamaktadır. Bu yüzden Selim'e yakın olan Kars (1775m) ve Sarıkamış (2102m) meteoroloji istasyonlarının 1970-2010 yılları arası uzun yıllar verilerinden yararlanılacaktır. Ayrıca bu istasyonlardan alınan veriler birbirleriyle karşılaştırılacaktır (Tablo 1.1.) .

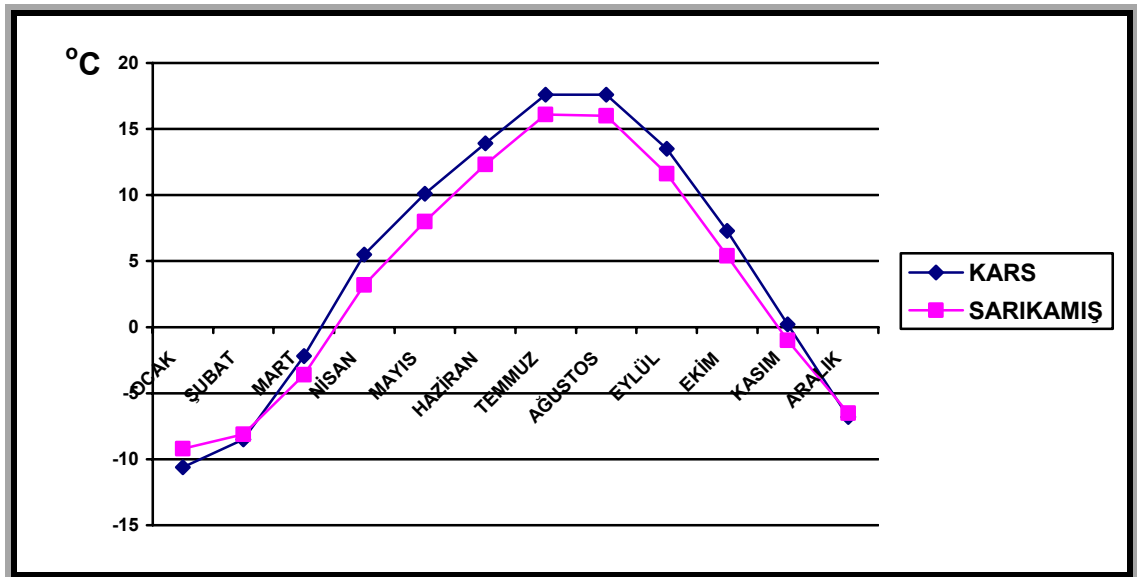
Tablo 1.1. Kars ve Sarıkamış' da Aylık Ortalama Sıcaklık Değerleri.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ortalama
Kars (1970-2010)	-10,6	-8,5	-2,2	5,5	10,1	13,9	17,6	17,6	13,5	7,3	0,2	-6,8	4,8
Sarıkamış (1970-2010)	-9,2	-8,1	-3,6	3,2	8,0	12,3	16,1	16,0	11,6	5,4	-1,0	-6,5	3,7

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Kars ile Sarıkamış ortalama sıcaklık verileri arasında 1,1 ⁰C'lik bir sıcaklık farkı bulunmaktadır. Bu iki istasyon arasındaki yaklaşık 1⁰C'lik fark istasyonların konumundan ve her iki istasyon arasındaki yükselti farkından kaynaklanmaktadır.

Her iki istasyonun da konumu dikkate alındığında bölgenin yıl içerisindeki sıcaklık dağılımı bu istasyonlarla paralellik gösterir.

Şekil 1.1. Kars ve Sarıkamış'ta Ortalama Sıcaklıkların Yıl İçindeki Seyri

Her iki meteoroloji istasyonunun aylara göre ortalama sıcaklık verileri incelendiğinde en düşük sıcaklıklar kış aylarında görülmektedir. Her iki istasyonda da en düşük sıcaklık ortalaması Ocak ayında görülmektedir. Örneğin Kars’ da Ocak ayında sıcaklık $-10,6^{\circ}\text{C}$ iken Sarıkamış’ da $-9,2^{\circ}\text{C}$ olarak görülmektedir. Şubat ayından sonra sıcaklık ortalamaları Ocak ayına nispeten biraz daha yüksek olup Kars’ da $-8,5^{\circ}\text{C}$ iken Sarıkamış’ta $-8,1^{\circ}\text{C}$ dir. Kış mevsiminde Aralık ayı sıcaklık verileri diğer kış aylarına göre nispeten daha yüksek görülmektedir, (Tablo1.1.) .

İlkbahar mevsimi geldiğinde kış ayları ile birlikte bölgeye hâkim olan Polar hava kütleleri kuzeye doğru çekilirken güneyden gelen Tropikal hava kütleleri sıcaklık ortalamalarının yükselmesine ve bölgenin ısınmasına neden olur.¹⁷ Mart ayıyla birlikte etkisini azaltan Polar hava kütlelerinin çekilmesiyle sıcaklıklar Kars’ta $-2,2^{\circ}\text{C}$ ’ye yükselirken Sarıkamış’ta $-3,6^{\circ}\text{C}$ ’ye yükselir. İlkbahar mevsimiyle birlikte gelen Tropikal hava kütlelerinin etkisiyle sıcaklıklar ilkbahar aylarıyla birlikte yükselmeye başlayıp yaz aylarında da devam etmektedir. Örneğin Mayıs ayında sıcaklıklar Kars’ta $10,1^{\circ}\text{C}$, Sarıkamış’ta ise $8,0^{\circ}\text{C}$ dir. Sıcaklıklar Bölgede ortalama en yüksek sıcaklık Temmuz ve Ağustos aylarında görülmektedir. En yüksek sıcaklık Temmuz ayında Kars’ta $17,6^{\circ}\text{C}$, Sarıkamış’ta ise $16,1^{\circ}\text{C}$ ‘dir. Ocak ayından sonra artış göstererek Temmuz ayında en üst seviyeye çıkmaktadır. Sıcaklıklar bu aydan sonra yavaş yavaş düşmeye başlamaktadır. Bölgede sonbahar mevsimiyle birlikte belirgin bir düşüş gözlenmektedir. Bu düşüş kuzeyden gelen Polar hava kütlelerinin tekrar bölgeye hâkim olmaya başlayacağının bir göstergesidir. Örnek olarak sıcaklıklar Ekim ayında Kars’ta $7,3^{\circ}\text{C}$, Sarıkamış’ta ise $5,4^{\circ}\text{C}$ ’ye gerilemektedir.

Her iki meteoroloji istasyonunda da en yüksek ve en düşük sıcaklık ortalamalarında farklılık gözlemlenmektedir (Tablo 1.2-Tablo1.3.).

¹⁷ Sırrı Erinç, Klimatoloji ve Metodları, (2. Baskı) İst. Üniv. Yay. No:999,İstanbul,1969,s.299-300

Tablo 1.2. Kars Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri (1970-2010).

Sıcaklık değ. (°C)	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
Aylık.Ort.Sıc.	-10,6	-8,5	-2,2	5,5	10,1	13,9	17,6	17,6	13,5	7,3	0,2	-6,8	4,8
Ort.Yük.Sıc.	-4,7	-2,6	3,2	11,6	16,5	21,1	25,7	26,3	22,2	15,0	6,4	-1,4	11,6
Ort.Düş.Sıc.	-16,0	-14,3	-7,5	-0,2	3,8	6,8	10,0	9,9	5,4	0,6	-5,0	-11,7	-1,5
En Yük.Sıc.	8,4	12,0	18,8	25,0	27,0	31,4	35,4	35,4	32,6	26,8	21,9	13,2	20,8
En.Düş.Sıc.	-36,6	-33,1	-30,2	-18,4	-6,0	-2,8	1,2	1,6	-4,2	-15,8	-29,4	-30,4	-17

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Tablo 1.3. Sarıkamış Meteoroloji İstasyonuna Ait Sıcaklık Değerleri (1970-2010).

Sıcaklık değ. (°C)	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
Aylık.Ort.Sıc.	-9,2	-8,1	-3,6	3,2	8,0	12,3	16,1	16,0	11,6	5,4	-1,0	-6,5	3,7
Ort.Yük.Sıc.	-3,3	-2,3	1,8	9,0	14,2	19,1	23,5	24,4	20,5	13,0	4,9	-1,0	10,3
Ort.Düş.Sıc.	-14,0	-13,0	-8,3	-1,7	2,0	5,1	8,4	8,2	4,0	-0,3	-5,3	-10,9	-2,1
En Yük.Sıc.	9,0	9,0	17,0	22,0	23,3	29,6	32,7	34,2	30,0	24,0	19,4	14,6	22
En.Düş.Sıc.	-32,3	-34,3	-26,4	-16,2	-6,5	-2,7	-2,0	-0,1	-6,5	-14,0	-21,0	-26,4	-15,7

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Ortalama sıcaklıkların aylara göre dağılımı ele alındığında değerlerin birbirlerine çok yakın oldukları görülmektedir. Dolayısıyla bu iki meteoroloji istasyonu arasında bulunan Selim ilçesinin de sıcaklık değerlerinin bu iki istasyonun verilerine çok yakın olduğu söylenebilir.

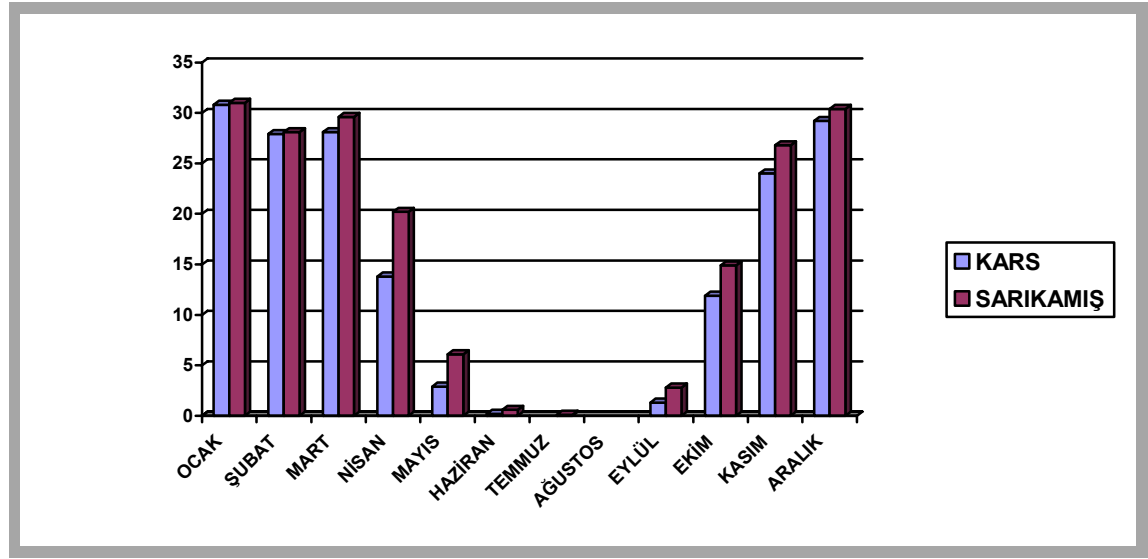
Bu iki istasyonun ekstrem sıcaklık değerlerini inceleyecek olursak Kars'ta 1970-2010 yılları arasındaki 40 yıllık dönemde, Temmuz ve Ağustos aylarında 35,4⁰C ile en yüksek sıcaklık değeri ölçülürken Ocak ayında 8,4⁰C lik sıcaklık ise en düşük değer olarak görülmektedir. Sarıkamış'ta ise bu değerler yine 1970-2010 arasındaki 40 yıllık dönemde, Ağustos ayı 34,2⁰C ile en yüksek sıcaklıkların görüldüğü ay iken, Ocak ve Şubat ayları 9,0⁰C ile sıcaklıkların en düşük görüldüğü aylardır (Tablo 1.2-Tablo.1.3.).

Bununla birlikte her iki meteoroloji istasyonundan alınan verilere göre mutlak minimum değerler Kars'ta -36,6⁰C ile Ocak ayında, Sarıkamış'ta ise -34,3⁰C ile Şubat ayında görülmektedir.

Tablo 1.4. Kars ve Sarıkamış'ta Ortalama Donlu Günlerin Aylara Göre Dağılımı (1970-2010).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
KARS	30,8	27,9	28,1	13,8	2,9	0,2	----	----	1,3	11,9	24,0	29,2	170,1
SARIKAMIŞ	31,0	28,1	29,6	20,2	6,1	0,6	0,1	----	2,8	14,9	26,8	30,4	190,6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 1.2. Kars ve Sarıkamış'ta Donlu Günlerin Aylara göre Dağılımı

(Tablo 1.4.) 'dada görüldüğü gibi, ortalama yıllık donlu günler sayısı Kars'ta 170,1 gün Sarıkamış'ta ise 190,6 gün olarak görülmektedir. Bu bilgilere de bakıldığında bölge donlu günler sayısı bakımından Türkiye'nin en yüksek değerlerine sahip bölgelerin başında gelmektedir.

Don olayları Kars ve Sarıkamış'ta Eylül ayında başlamakta, kış aylarına doğru etkisini arttırmaktadır. Don olayları her iki bölgede de Nisan ayıyla birlikte etkisinin azaltmakta, Kars'ta Temmuz ve Ağustos ayında Sarıkamış'ta ise sadece Ağustos ayında hiç görülmemektedir. Ocak ayı her iki bölgede de don olaylarının en yüksek seviyede görüldüğü aydır. Ocak ayında Kars'ta 30,8 gün Sarıkamış'ta ise 31 gün ile en fazla görülmektedir. Don olaylarının en az görüldüğü ay Kars'ta 0,2 gün ile Haziran ayı iken, Sarıkamış'ta 0,1 ile Temmuz ayıdır. Sıcaklık değerlerine göre araştırma sahasında vejetasyon devresi çok kısa olup, vejetasyon süresi geç başlayıp erken sona ermektedir.

Bunun sonucunda ilkbaharda meydana gelen geç don olayları ekili ürünlere büyük oranda zarar vermekte ve ürün kaybına yol açmaktadır.¹⁸

Don olaylarının dağılışı mevsimlere göre incelendiğinde en çok kış mevsiminde, daha sonra İlkbahar mevsiminde ve en az Sonbahar mevsiminde görülmektedir. Yaz mevsiminde ise yok denecek kadar az görülmektedir.

Sonuç olarak araştırma sahamız olan Selim, incelemiş olduğumuz Kars ve Sarıkamış meteoroloji istasyonlarının ortasında kalmaktadır. Bu nedenle her iki istasyonun verileri göz önünde bulundurulduğunda Selim ilçesinin sıcaklık değerleri ve iklim koşulları her iki yerleşme ile benzer özellikler sergilemektedir.

1.2.2. Basınç ve Rüzgâr

Hava ağırlığı olan her cisim gibi etki ettiği zemine basınç yapar. Belirli bir yerdeki atmosfer basıncı, atmosferin o noktadaki ağırlığıdır. Atmosfer basıncı yeryüzünden uzaklaştıkça azalır. Atmosfer basıncı havanın yoğunluğu ile alakalıdır. Ayrıca yoğunluğun sıcaklık derecesine bağlı olduğu da aşikârdır. Yeryüzünün farklı sıcaklıklara sahip yerlerinin basınç değerleri de değişmektedir.¹⁹

Araştırma bölgemizde basınç ölçümleri yapılamadığı için yine sahaya yakın olan Kars ve Sarıkamış meteoroloji istasyonlarının (1970-2010) rasat verilerinden yararlanılmıştır. Kars'ta yıllık basınç ortalaması 821,3hpa, Sarıkamış'ta ise bu değer 790,5hpa'dır. Kars'ta en yüksek basınç değeri 832hpa iken, Sarıkamış'ta 801,4hpa'dır. Kars'ta en düşük basınç değeri 808,2hpa iken, Sarıkamış'ta 777,2hpa'dır(Tablo1.5-Tablo1.6.).

Tablo 1.5. Kars Meteoroloji İstasyonunda Ölçülen Yıllık Ortalama Ekstrem Basınç Değerleri (1970-2010).

Aktüel Basınç	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
Ortalama Basınç (hpa)	820,7	819,3	819,2	819,5	821,1	820,8	820,4	821,4	823,3	824,7	823,5	821,8	821,3
En Yüksek Basınç (hpa)	834,3	832,2	831,9	833,5	831,1	830,8	828,4	829,4	830,8	833,0	834,8	834,1	832
En Düşük Basınç (hpa)	801,8	802,5	803,7	805,8	809,7	810,1	812,2	813,2	813,4	812,1	808,7	806,3	808,2

Kaynak: Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

¹⁸ Hasbi Soylu, s. 21

¹⁹ Sırrı Erinç, *Klimatoloji ve Metotları* (4. baskı) Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1969, s.78

Tablo 1.6. Sarıkamış Meteoroloji İstasyonunda Ölçülen Yıllık Ortalama Ekstrem Basınç Değerleri (1970-2010).

Aktüel Basınç	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
Ortalama Basınç (hpa)	788,3	787,2	787,8	788,8	790,9	791,0	791,0	791,8	793,3	794,2	792,3	789,9	790,5
En Yüksek Basınç (hpa)	801,2	802,4	800,5	804,1	801,3	799,7	798,3	798,8	801,6	803,1	804,3	801,7	801,4
En Düşük Basınç (hpa)	771,8	769,8	771,1	774,3	778,3	780,2	782,8	784,5	784,4	780,7	775,2	773,6	777,2

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Kars ve Sarıkamış bölgelerinin ekstrem basınç değerleri incelendiğinde yıllık ortalamalarının üstünde seyreden dönemler Kars'ta Haziran ayında başlayıp Ocak ayında sona ermekte, Sarıkamış'ta ise Mayıs ayında başlayıp Aralık ayında sona ermektedir.

Her iki istasyonda da kış günlerinde basınç değerleri yıllık ortalamaların altındadır. Özellikle havanın sıcak ve açık olduğu günlerde ise basınç değeri genellikle normal olup, zaman zaman yükselmektedir.

Kışın her iki bölgede de soğuk hava kütlesi etkisini gösterdiği andan itibaren basınç değerlerinde azalma görülmektedir. Yazın ise bu değerler normal hatta biraz daha yüksektir.

Sonuç olarak kışın geçiş mevsimlerinde sık sık oluşan frontal faaliyetler basıncın düşmesine yol açmaktadır. Basıncın özellikle kış ve ilkbahar mevsimlerinde yükselip alçalması sahanın sık sık kuzey ve güney yönlü hava akımlarından etkilendiğini gösterir.²⁰

Araştırma sahamızın rüzgâr olayları incelenirken Kars ve Sarıkamış Meteoroloji istasyonunun verilerinden yararlanılacaktır.

²⁰ Hasbi Soylu, s. 21

Tablo 1.7. Kars'ta Çeşitli Yönlerden Esen Rüzgârların Esme Sayıları ve % Frekans Değerleri (1970-2010).

Rüzgâr Yönleri	İLKBAHAR		YAZ		SONBAHAR		KIŞ		YILLIK	
	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı
N	3638	10.6	6013	17.6	4032	12	3694	9.8	17377	12.4
NE	5859	17.3	10939	32	5924	17.5	7089	18.7	29811	21.4
E	2013	6	2355	6.9	2336	7	1923	5	8627	6.2
SE	2486	7.3	1521	4.7	2412	7.2	3178	8.4	9597	6.9
S	6782	20	4513	13	6876	20.4	10447	27.5	28618	20.4
SW	8545	25	3867	11.4	7703	22.8	8597	22.7	28712	20.5
W	1708	5	977	2.8	1612	4.8	1333	3.6	5630	4
NW	2995	8.8	3953	11.6	2806	8.3	1640	4.3	11394	8.2
TOPLAM	34026	100	34135	100	33701	100	37901	100	139763	100

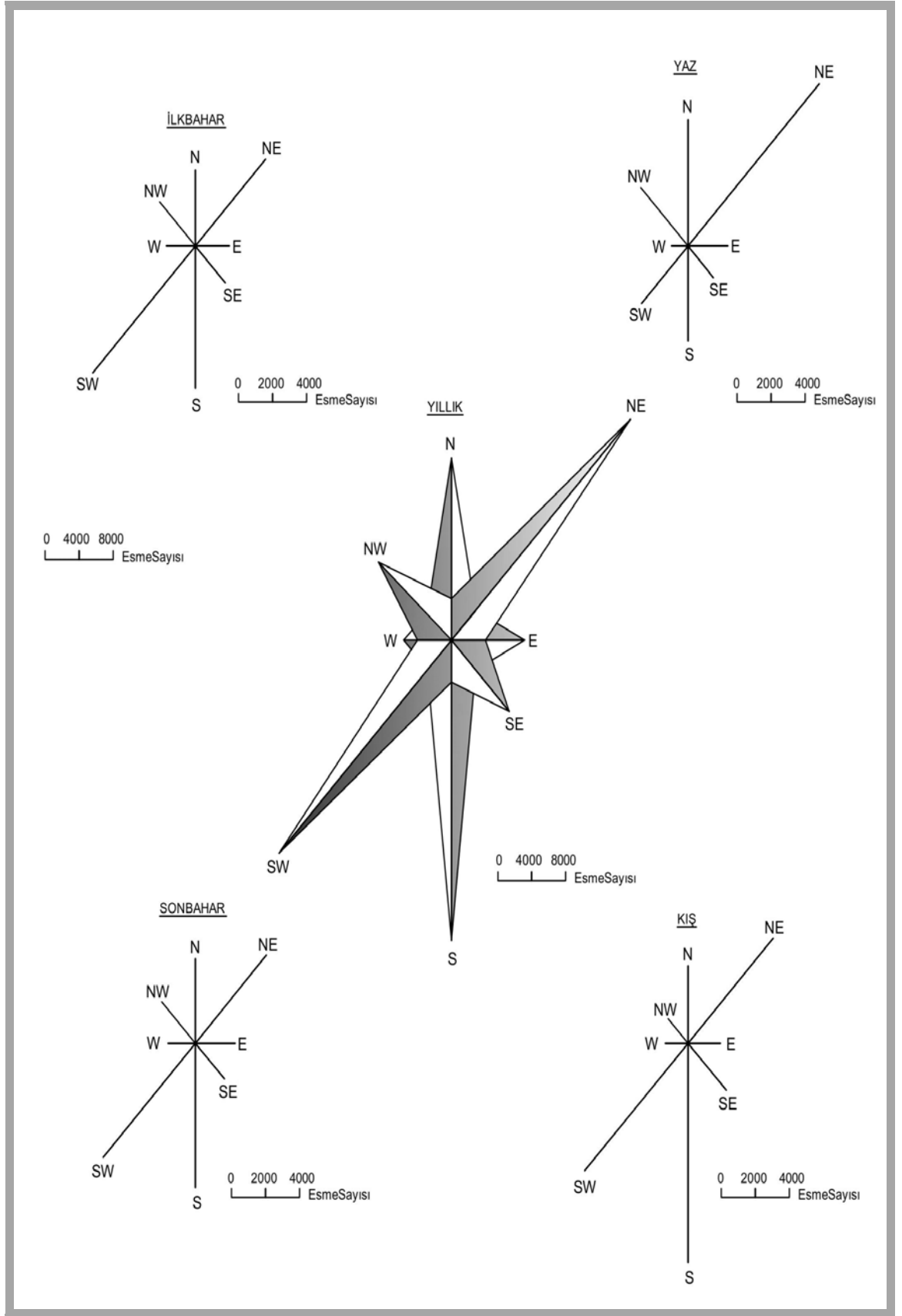
Kaynak: Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Tablo 1.8. Sarıkamış'ta Çeşitli Yönlerden Esen Rüzgârların Esme Sayıları ve % Frekans Değerleri (1970-2010).

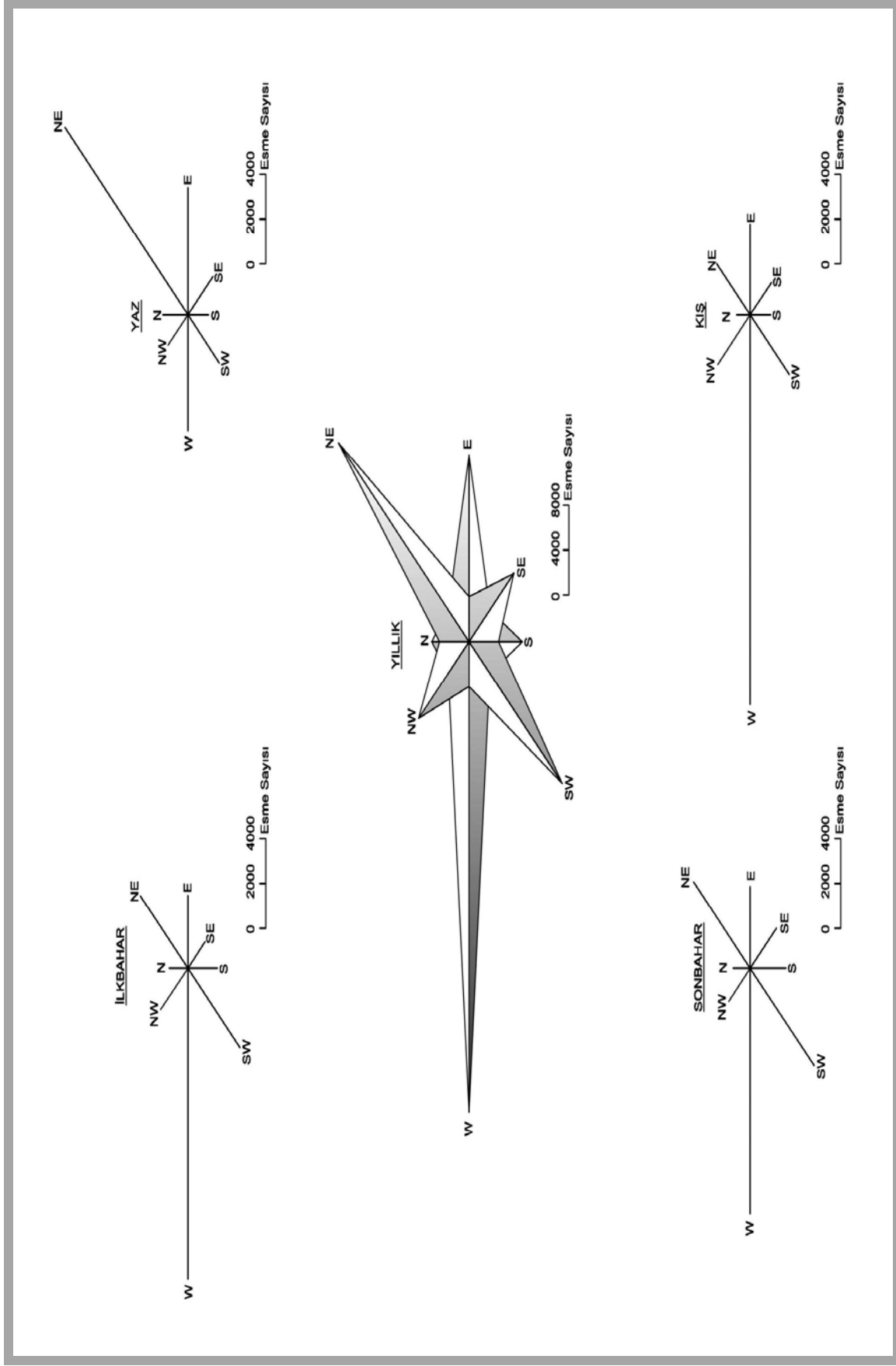
Rüzgâr Yönleri	İLKBAHAR		YAZ		SONBAHAR		KIŞ		YILLIK	
	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı	Esme Sayısı	% Frekansı
N	1260	3.7	1699	5.1	1154	3.4	920	2.5	5033	3.7
NE	4556	13.3	11771	35.7	5425	15.9	3215	9	24967	18.3
E	3250	9.5	5648	17.2	3617	10.5	4035	11.3	16550	12
SE	1659	4.9	2381	7.3	2507	7.3	2028	5.6	8575	6.3
S	2005	5.9	1407	4.3	2406	7.1	1381	3.8	7199	5.3
SW	4983	14.6	3014	9.2	6103	17.8	3728	10.5	17828	13
W	13821	40.5	5124	15.5	10921	32	17302	48.5	47168	34.4
NW	2592	7.6	1884	5.7	2063	6	3097	8.8	9636	7
TOPLAM	34126	100	32928	100	34196	100	35706	100	136956	100

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Araştırma sahası olan Selim ilçesine yakın olan Kars ve Sarıkamış meteoroloji istasyonlarının yıllık frekans değerleri ile rüzgâr frekans güllerini inceleyecek olursak Kars'ta kuzeydoğu ve güneybatı yönündeki rüzgârların hâkim olduğu, Sarıkamış'ta ise kuzeydoğu ve batı yönündeki rüzgârların hâkim olduğu görülmektedir. Her iki alanda da kuzey yönlü rüzgârların zaman zaman etkili olduğu ve bölgeyi bu dönemlerde soğuk hava kütlelerinin etkisi altına aldığı görülmektedir. Dolayısı ile Selim içinde de benzer olayların vuku bulduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 1.3. Kars'ın Yıllık ve Mevsimlik Ortalama Rüzgâr Gülleri (1970-2010).

Şekil. 1.4. Sarıkamış'ın Yıllık ve Mevsimlik Ortalama Rüzgar Gülleri (1970-2010)

Bu iki meteoroloji istasyonunun rüzgâr esme sayıları ve frekans değerleri mevsimlere göre incelendiğinde Kars'ta ilkbahar mevsiminde hâkim rüzgâr yönü güneybatı, yaz mevsiminde kuzeydoğu, sonbaharda güneybatı, kış mevsiminde ise güney yönlü olduğu görülmektedir. Mevsimlere göre hâkim rüzgâr yönü Sarıkamış'ta ise ilkbahar mevsiminde batı, yaz mevsiminde kuzeydoğu, sonbahar mevsimine batı ve kış mevsiminde ise tekrar batı yönde hâkim olduğu görülmektedir.

Kars ve Sarıkamış meteoroloji istasyonlarının verilerine göre ortalama rüzgâr hızının aylara göre gösterdiği değişiklikler incelendiğinde, Kars'ta en yüksek hızın 4.1 m./sec. ile Temmuz ayında, en düşük hızın ise 1.3 m./sec. ile Ocak ayında gerçekleştiği görülmektedir. Sarıkamış'ta ise en yüksek hızın 2.1 m./sec. ile Nisan ayında, en düşük hızın ise 0.9 m.7sec.ile Ocak ve Şubat aylarında gerçekleştiği görülmektedir.

1.2.3. Nem ve Bulutluluk

Genellikle sıcaklık yükseldikçe nisbi nemlilik azalır, sıcaklık azaldıkça nisbi nemlilik artar. Bu sebepten dolayı en küçük değerler yaz aylarında görülmektedir.²¹ Buna göre nisbi nem oranı sıcaklıkla ters orantılıdır. Araştırma sahamızda incelendiğinde bize aynı sonuçları vermektedir.

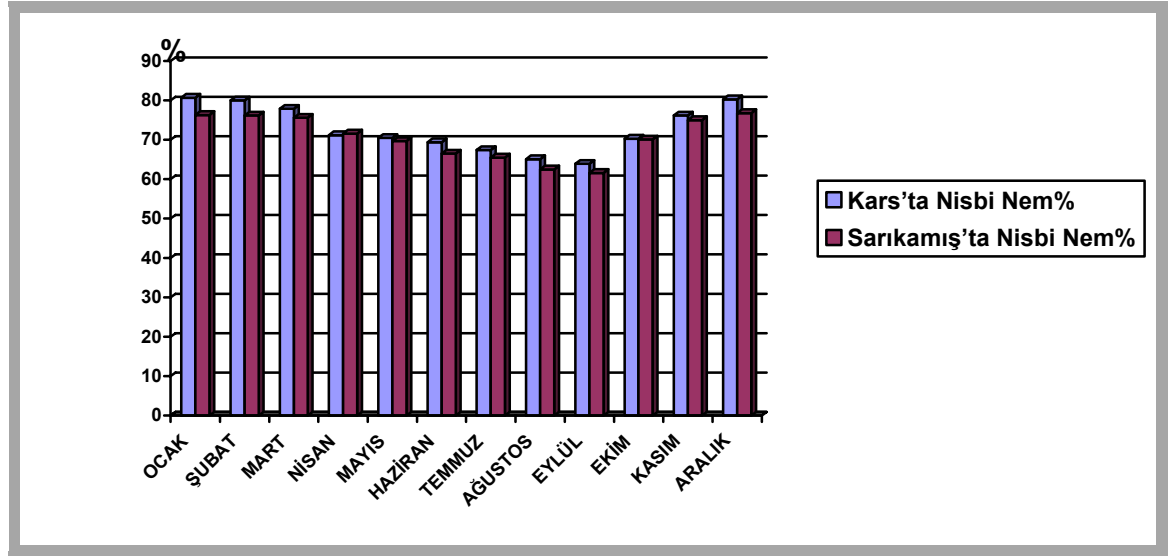
Kars ve Sarıkamış meteoroloji istasyonlarının (1970-2010) uzun yıllar rasat verileri alınarak yıllık nisbi nem oranları elde edilmiştir. Kars'ta yıllık ortalama nisbi nem oranı %72.7 iken Sarıkamış'ta yıllık nisbi nem oranı %70.6'dır. Aynı zamanda Kars ve Sarıkamış'ta nisbi nem oranları aylara göre değişiklik göstermektedir. Bölgede en düşük nisbi nem oranları kış mevsiminde görülmektedir. Kars'ta en yüksek oran %80.7 ile Ocak ayında görülmekte ve bu aydan sonra sıcaklıklara bağlı olarak belli oranlarda azalma göstermektedir. Sarıkamış'ta ise en yüksek oran %76.8 ile Aralık ayında görülmekte ve yine sıcaklığa bağlı olarak azalma göstermektedir. Bu bölgelerde en düşük nisbi nem oranları sıcaklığa bağlı olarak yaz aylarında görülmektedir (Tablo 1.9,Şekil 1.5.).

²¹ Sırrı Erinç, s. 105

Tablo 1.9. Kars ve Sarıkamış'ta Ortalama Nisbi Nem Miktarı (1970-2010).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
Kars'ta Nisbi Nem%	80.7	80	77.9	71.2	70.5	69.4	67.4	65.1	63.9	70.3	76.2	80.3	72.7
Sarıkamış'ta Nisbi Nem%	76.3	76.2	75.6	71.6	69.7	66.5	65.5	62.5	61.6	70.1	75	76.8	70.6

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 1.5. Kars ve Sarıkamış'ta Ortalama Nisbi Nem Oranları (1970-2010).

Bulutlar, hava koşullarının ve yağış olasılığını geniş ölçüde belirttikleri gibi, güneş ışınlarına da engel olarak yeryüzünün ısınmasını denetimleri altında bulundururlar. Bu nedenle bulutların gökyüzünde oluşturdukları örtü, yani bulutluluk meteoroloji ve klimatoloji açısından önem gösterir. Bulut örtüsünün sık ve kalın olması oranında, güneş ışınlarının yere ulaşma oranı azalır. Onun için bulutluluk ve güneşlenme birbirine bağlı iki iklim ögesi ve etmeni olarak ele alınır. Ancak güneşlenme bulutluluğun tam karşısı olan bir olay değildir. Çünkü bazı ince bulut örtüleri güneşlenmeye engel olmaz. Yani bulut tipi, bulutun güneşe oranla yeri, güneş ışınlarının eğimi ve gün uzunluğu güneşlenmeyi etkiler.²²

²² Oğuz Erol, s.198-199

Öte yandan, açık, bulutlu ve kapalı günler sayısının karşılıklı durumu da araştırma sahasındaki bulutluluğun oranı konusunda bir fikir edinilmesini sağlar.²³

Araştırma sahası olan Selim'deki bulutluluk oranının incelemek için ilçeye en yakın Kars ve Sarıkamış meteoroloji istasyonlarının rasat verilerinden yararlanılacaktır (Tablo 1.10,Tablo1.11,Tablo1.13., Şekil1.6.) . Ayrıca Selim ilçesine ait (1967-1990) yıllarına ait bulutluluk değerleri incelenecektir (Tablo 1.12.-Tablo 1.14.).

Tablo 1.10. Kars'ta Aylık Ortalama Bulutlu ve Kapalı Günler.

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
Ortalama Açık Günler	5,8	5,9	6,1	3,3	2,2	5,5	8,4	10,9	11,8	8,7	6,4	5,4	6,7
Ortalama Kapalı Günler	7,5	7,1	6,4	5,9	4,1	1,6	0,4	0,3	0,7	3,4	5,3	7,8	4,2
Ortalama Bulutlu Günler	17,8	15,2	18,5	20,8	24,6	22,9	22,1	19,7	16,8	18,1	17,6	17,0	19,2

Kaynak: Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Tablo 1.11. Sarıkamış'ta Aylık Ortalama Bulutlu ve Kapalı Günler

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
Ortalama Açık Günler	5,9	5,0	5,1	3,4	2,3	5,8	7,9	9,7	11,4	8,2	6,7	5,5	6,4
Ortalama Kapalı Günler	8,6	8,8	9,4	8,5	6,9	3,0	1,2	1,1	1,7	5,5	7,5	9,5	5,9
Ortalama Bulutlu Günler	16,4	14,4	16,5	18,0	21,8	21,1	22,0	20,2	16,9	17,4	15,8	16,1	18

Kaynak: Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Tablo 1.12. Selim'de Aylık Ortalama Bulutlu ve Kapalı Günler (1967-1990).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
Ortalama Açık Günler	10,2	8,4	9,6	5,3	3,6	8,3	13,5	14,9	15,7	11,9	9,6	9,3	10
Ortalama Kapalı Günler	10,1	9,0	10,3	9,1	9,0	4,1	1,8	1,4	1,9	6,1	9,0	10,0	6,8
Ortalama Bulutlu Günler	10,7	10,7	11,1	15,6	18,4	17,6	15,7	14,7	12,4	13,0	11,4	11,7	13,5

Kaynak: Cemal Sevindi, Sarıkamış'ın Coğrafi Etüdü.

²³ Asaf Koçman, *Yukarı Kura Nehri Havzasının Fiziksel Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum 1979, s. 138

Tablo 1.13. Kars ve Sarıkamış'ta Ortalama Bulutluluk Durumun Aylara Göre Dağılımı.

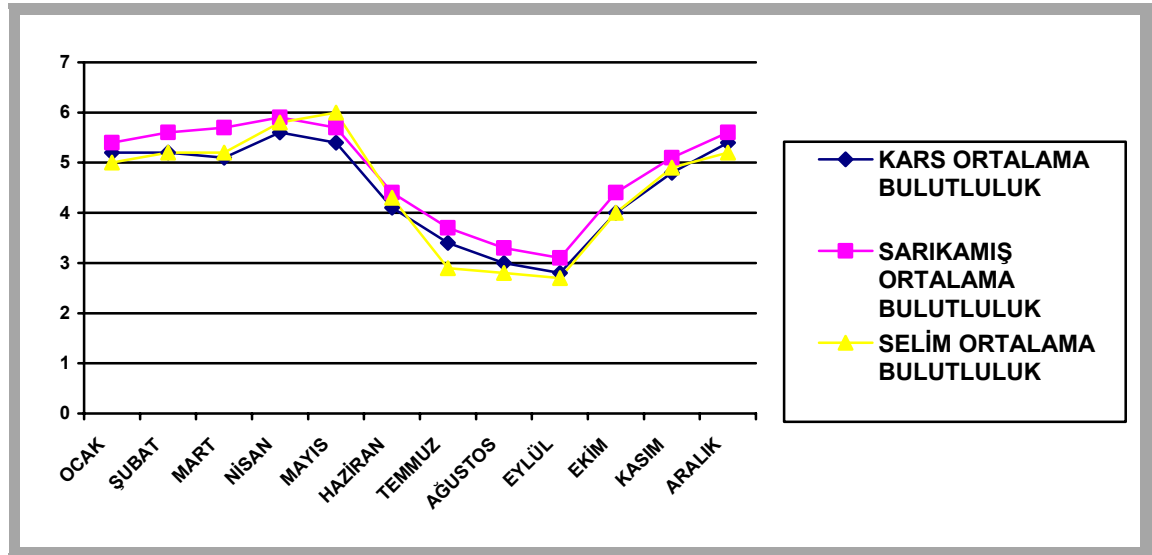
Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
KARS	5.2	5.2	5.1	5.6	5.4	4.1	3.4	3.0	2.8	4.0	4.8	5.4	6.7
SARIKAMIŞ	5.4	5.6	5.7	5.9	5.7	4.4	3.7	3.3	3.1	4.4	5.1	5.6	4.8

Kaynak: Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Tablo 1.14. Selim'de Ortalama Bulutluluk Durumun Aylara Göre Dağılımı (1967-1990).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ortalama
SELİM	5.0	5.2	5.2	5.8	6.0	4.3	2.9	2.8	2.7	4.0	4.9	5.2	4.5

Kaynak: Cemal Sevindi, Sarıkamış'ın Coğrafi Etüdü.

Şekil 1.6. Kars, Sarıkamış ve Selim'de Ortalama Bulutluluk Durumun Aylara Göre Dağılımı

Kars ve Sarıkamış meteoroloji istasyonlarının verileri dikkate alındığında (1970-2010) bulutluluk oranı Kars'ta 6.7, Sarıkamış'ta ise 4.8'dir. Ortalama bulutluluk değerlerinin aylara göre dağılımını incelediğimizde, yıl içinde değişen sirkülasyon sistemlerinde ve hava koşullarında değişiklik arz eder (Tablo1.13.,Şekil1.7.) incelendiğinde en az ortalama bulutluluk oranı Eylül ayında görülmektedir. Bu ortalamalar Eylül ayında Kars'ta 2.8, Sarıkamış'ta ise 3.1'dir. Ortalama bulutluluk oranının en yüksek olduğu dönemler incelendiğinde ise her iki istasyonda da Nisan ayı

görülmektedir. Nisan ayında bu ortalama Kars'ta 5.6 iken Sarıkamış'ta 5.9'dur. Her iki bölgede de kış ve ilkbahar mevsimlerinde bulutluluk oranları benzerlik göstermektedir. Kars'ta bu ortalamalar kış mevsiminde 5.2 iken ilkbahar mevsiminde 5.3'dür. Sarıkamış'ta ise bu ortalamalar kış mevsiminde 5.5 iken, İlkbahar mevsiminde 5.7'dir. Yaz mevsimi ile birlikte bu oranlarda azalma görülmekte ve Eylül ayı ile birlikte tekrar artış görülmektedir. İnceleme sahası olan Selim ilçesinin (1967-1990) verilerine göre bulutluluk oranı 4.5'dir. Selim ilçesi bulutluluk durumu aylara göre dağılımı tablosuna göre (Tablo 1.14.) , bulutluluk değerlerinin en az olduğu ay 2.7 ile Eylül ayıdır. Selim'de ortalama bulutluluk değerlerinin en yüksek görüldüğü ay ise 6.0 ile Mayıs ayıdır.

1.2.4. Yağışlar

Araştırma sahamızı da içine alan Doğu Anadolu Bölgesinde karasal yağış rejimi olarak tanımlanan yağış rejimi görülür.²⁴ Bölgede yağışların büyük bir kısmı, Anadolu'dan kademeli bir şekilde çekilen Sibiryaya yüksek basınç kütlelerinin yaz mevsimine girerken yöre üzerinde cephe oluşturması ve konveksiyonel hava kütlelerine bağlı olarak, ilkbahar sonu ve yaz mevsiminde kaydedilir.²⁵ Araştırma sahasının yağış değerlerin Kars ve Sarıkamış meteoroloji istasyonlarının (1970-2010) verilerine göre incelenecektir (Tablo 1.15.-Şekil 1.7.) . Ayrıca araştırma sahası olan Selim ilçesinin (1963-1990) meteorolojik verileri ile karşılaştırma yapılacaktır (Tablo 1.16.,Şekil 1.7.).

Tablo 1.15. Kars ve Sarıkamış'ta Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı (1970-2010).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Toplam
Kars'ta Ortalama Yağış Miktarı (mm)	19.6	22.0	29.2	51.0	78.4	72.1	55.1	41.0	28.1	42.0	27.0	21.2	486.7
Sarıkamış'ta Ortalama Yağış Miktarı (mm)	32.6	41.4	56.7	73.9	90.9	69.9	50.9	33.6	26.4	54.7	47.6	38.4	617

Kaynak: Devlet Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

İncelemiş olduğumuz istasyonlar arasındaki farkın oluşmasındaki sebep her iki istasyon arasında yükselti farkının oluşudur.

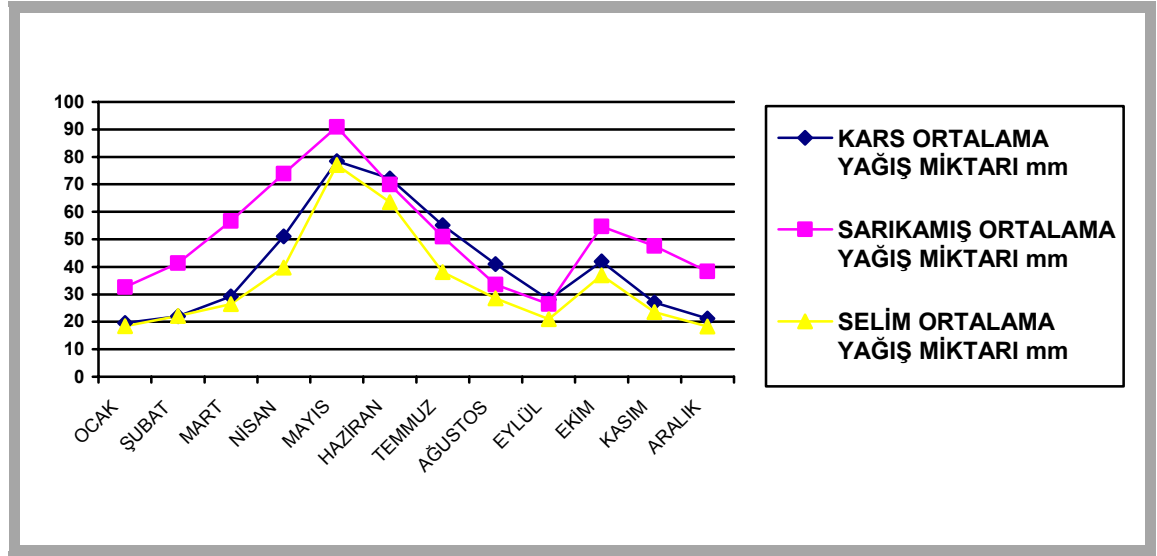
²⁴ İbrahim Atalay, Kenan Mortan,, *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, İnkılap Kitap Evi, Genişletilmiş 3. Baskı, İstanbul, 2006, s. 461

²⁵ Kenan Arınç, s. 93

Tablo 1.16. Selim’de Ortalama Yağış Miktarının Aylara Göre Dağılımı (1970-2010).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Toplam
Selim’de Ortalama Yağış Miktarı (mm)	18.4	22.1	26.5	39.8	77.0	63.5	38.1	28.6	21.0	37.0	23.5	18.3	413.8

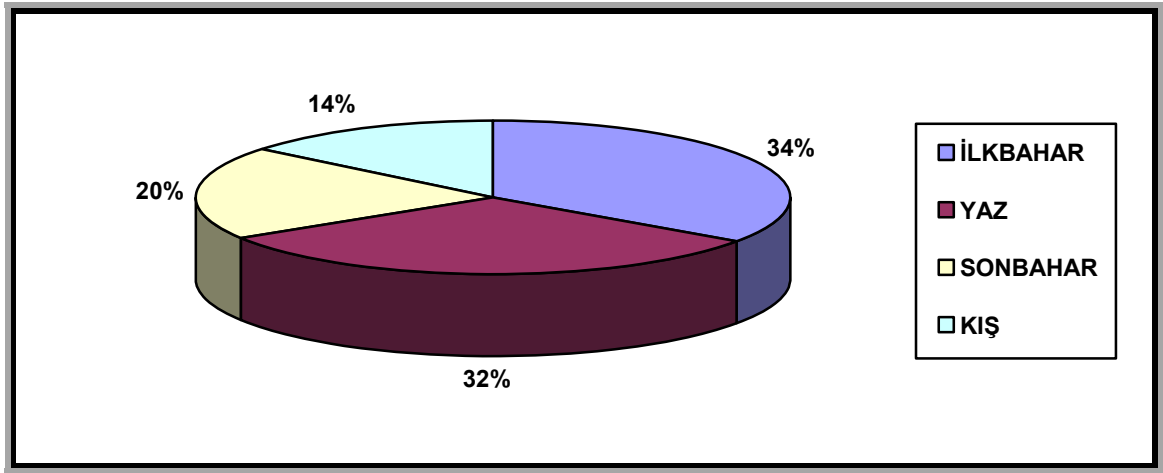
Kaynak: Cemal Sevindi, Sarıkamış’ın Coğrafi Etüdü.

Şekil 1.7. Kars, Sarıkamış ve Selim’de Ortalama Yağış Miktarlarının Aylara Göre Dağılımı

Kars, Sarıkamış ve Selim’in yağış miktarları incelendiğinde, yağışlar Selim’de 413.8 mm’ye (28 yıllık) kadar inerken, Kars’ta 486.7mm, Sarıkamış’ta 617mm’ye kadar çıkmıştır. Yağışların yıl içindeki dağılımları incelendiğinde Kars’ta en fazla yağış miktarı 78.4mm ile Mayıs ayında, Sarıkamış’ta 90.9mm ile Mayıs ayında Selim’de ise 77mm ile Mayıs ayında görülmektedir. Yağışlar Mayıs ayını takip eden Haziran ve Temmuz aylarında da yıllık yağış ortalamasının üzerindedir. Daha öncede belirttiğimiz gibi bölgede yağışların büyük bir kısmı ilkbahar sonu ve yaz mevsiminde kaydedilir. Yıl içerisinde en düşük yağışlar ise Kars’ta 19.6mm ile Ocak ayında, Sarıkamış’ta 26.4mm ile Eylül ayında, Selim’de ise 18.3mm ile Aralık ayında görülmektedir. Ayrıca yağışların aylara göre dağılımı incelendiğinde artma ve azalma oranlarında her üç bölgenin de birbirine paralellik gösterdiği görülmektedir (Şekil 1.7.).

Buna göre yağış ortalamaları her üç bölgede de Ocak ayından sonra artış göstermekte Mayıs ayı ile birlikte en yüksek seviyeye ulaşmaktadır. Bu ortalamalar da Mayıs ayından sonra düşüş görülmektedir.

Araştırma sahası olan Selim’de yıllık yağışların mevsimlere göre dağılımı incelendiğinde en çok yağışlar %34 ile İlkbahar mevsiminde, en az yağışlar ise %14 ile Kış mevsiminde görülmektedir (Şekil 1.8.).

Şekil 1.8. Selim’de Yıllık Toplam Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılımı.

Tablo 1.17. Kars’ta Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1970-2010).

KARS (1970-2010)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Kar Yağışlı Gün Sayısı	9.6	9.8	9.9	5.2	1.3	-	-	-	-	1.3	4.6	9.9	51.6
Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı	28.7	25	17	2.3	0.2	-	-	-	-	0.5	5.8	21	100.5
En Yüksek Kar Örtüsü (cm)	63	88	66	22	6	-	-	-	2	24	33	65	369

Tablo 1.18. Sarıkamış'ta Ortalama Kar Yağışlı, Karla Örtülü Gün Sayısı ve En Yüksek Kar Örtüsünün Aylara Göre Dağılımı (1970-2010)

SARIKAMIŞ (1970-2010)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Ortalama Kar Yağışlı Gün Sayısı	11.1	11.9	13.1	8.5	2	-	-	-	-	2	7.5	11.1	67.2
Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı	30.4	28	26.6	8.4	0.6	-	-	-	-	1.3	11	26.7	133
En Yüksek Kar Örtüsü (cm)	104	132	117	76	9	-	-	-	10	30	54	75	607

Kaynak: Meteoroloji Genel Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

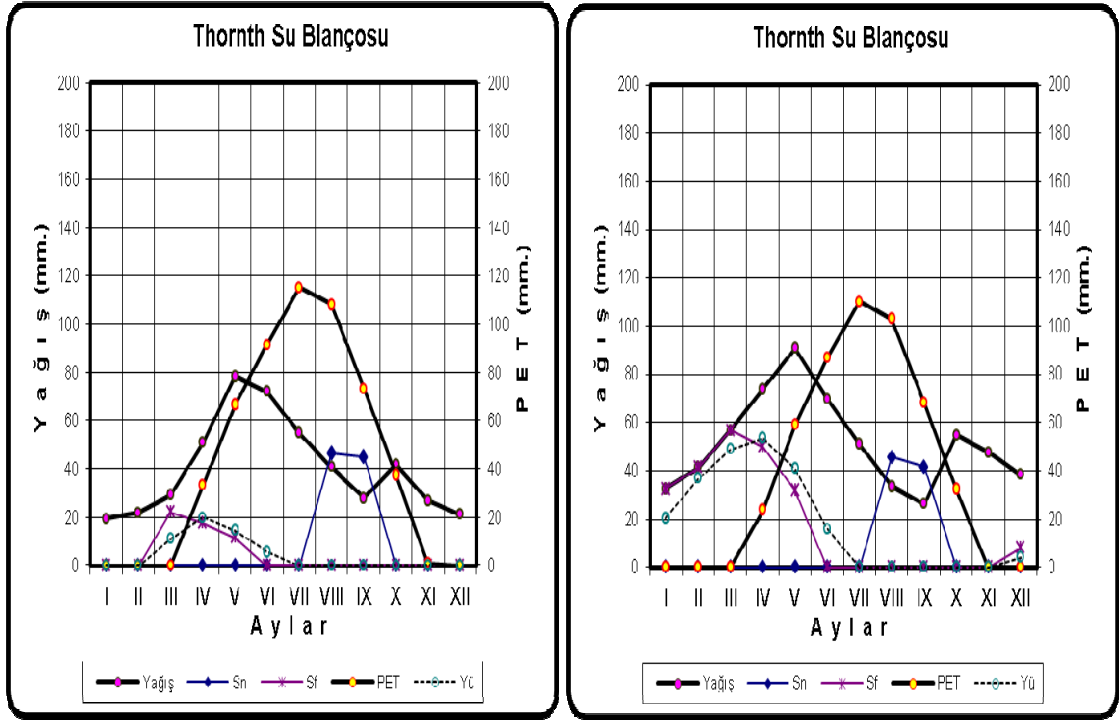
Araştırma sahasında kış aylarında görülen yağışlar genellikle kar şeklindedir (Tablo1.17-1.18) .

İnceleme sahasının çevresinde yapılan yağışlarda ortalama kar yağışlı günler sayısı Kars'ta 51.6 gün, Sarıkamış'ta 67.2 gün olarak tespit edilmiştir. Bu iki saha arasındaki farkı yükselti farkı olarak gösterebiliriz. Buda yükselti arttıkça kar şeklindeki yağışların gün ve sayı olarak arttığını göstermektedir. Kars ve Sarıkamış'ta kar yağışları Ekim ayı ile başlayıp Mayıs ayının başlarına kadar devam etmektedir. En az kar yağışlı gün sayısı Kars'ta 1.3gün ile Ekim ve Mayıs ayında, Sarıkamış'ta ise 2gün ile yine Ekim ve Mayıs ayında görülmektedir. Kar yağışlı gün sayısı Ekim ayı ile birlikte artarken karın yerde kalma süresi de buna paralel olarak artmaktadır. Şubat ayından sonra havaların ısınmaya başlamasıyla birlikte kar yağışlı gün sayısı ve karın yerde kalma süresinde de azalma görülmektedir. En fazla kar yağışlı gün sayısı Kars'ta 9.9 gün ile Aralık ve Mart ayında, Sarıkamış'ta ise 13.1 gün ile Mart ayında görülmektedir. En yüksek kar örtüsü Kars'ta 88cm ile Şubat ayında, Sarıkamış'ta ise 132cm ile yine Şubat ayında görülmektedir.

1.2.5. İKLİM TİPİ

Ayrıca araştırma sahasının iklim tipini belirlerken Thornthwaite'nin iklim tasnifi uygulanmıştır. Bunun için Kars ve Sarıkamış'a ait ayrı ayrı su bilançosu tablosu ve diyagramı hazırlanmıştır.

Kars'ta C1 C'2 d b'2 formülüne göre Yarı nemli-Yarı kurak, Düşük sıcaklıkta (Mikrotermal) , Su fazlası olmayan veya pek az olan, Karasal iklime yakın iklim tipi görülmektedir. Sarıkamış'ta ise B1 C'2 s b'1 formülüne göre Nemli, Düşük sıcaklıkta (Mikrotermal), Su noksanı yaz mevsiminde ve orta derecede olan, Okyanus iklimine yakın Kontinental iklim tipi görülmektedir.

Şekil 1.9. Kars ve Sarıkamış'ın Su Bilançosu

1.3. DOĞAL BİTKİ ÖRTÜSÜ

Bilindiği üzere herhangi bir sahadaki doğal bitki örtüsünün özellikleri doğrudan iklim, yükselti ve toprak gibi şartlarla ilişkilidir. Bitkilerin gelişebilmesi için elverişli koşulların bulunduğu alanlar sık ve gür bir bitki örtüsüyle kaplandığı halde, yağışı yetersiz ve sıcaklık şartları düşük olan yerlerin seyrek ve cılız bir bitki örtüsüyle kaplı olduğu görülmektedir. Ancak, bu doğal ortam üzerinde beşeri müdahaleler sonucunda da, doğal görünüm tamamen değişebilmektedir.²⁶ Araştırma sahamız “İrano Turaniyen” fitocoğrafya alanı içinde yer almaktadır. Bölgede step (preri) , antropojen step (preri), çayır (sübalpin ve alpin) ve yer yer sarıçam (Pinus Sylvestris) olmak üzere dört vejetasyon formasyonu bulunmaktadır.²⁷

²⁶ Hasbi Soylu, s. 39

²⁷ İbrahim Atalay, *Türkiye Vejetasyon Coğrafyasına Giriş*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 19, 1983, İzmir, s.167

Araştırma sahası esas itibariyle, Bozkır Bölümü, Dağ Bozkırı ve Çayır Bölümü, Uzun Boylu Bozkırlar Bölümü ve Çayır (sübalpin ve alpin) Bölümü olmak üzere dört bitki formasyonuna ayrılır.

1- Bozkır Bölümü: Bu bölümler yağmurun gölgesinde kalarak az yağış alır ve böylece bozkır bitkileri oluşur. Araştırma sahamız olan Selim İlçesini de içine alan Doğu Anadolu Bölgesi ilkbahar başlarından itibaren otların çiçeklenmesi ile rengarenk bir manzara hâkim duruma geçer. Nisan ayından itibaren yeşillenen bu otlar, Temmuz ayında sararmaya başlar ve tohumlarını döktükten sonra kuruyan ot toplulukları haline dönüşür. Bu bitki topluluğu ağırlıklı olarak ilçe merkezinin kuzeyinde dağ yamaçlarında görülmektedir.

2- Dağ Bozkırı ve Çayır Bölümü: Araştırma sahasının yüksek plato alanlarında yetişen gür çayırlardır. Bu bölümde genellikle büyük baş hayvancılık faaliyetleri sürdürülmektedir. Bu bitki topluluğu ağırlıklı olarak ilçe merkezinin kuzey ve güney kesimlerinde bulunan yüksek plato alanlarında ve yüksek yaylalarda görülmektedir.

3- Uzun Boylu Bozkırlar: Aynı zamanda bölgede uzun boylu çayır-bozkır kuşağı yer alır. Burası ülkemizde karasallığın en şiddetli olduğu, en fazla yağışın ilkbahar sonu ve yaz başlarında düştüğü, Temmuz ve Ağustos aylarında şiddetli buharlaşmanın olduğu, kışın şiddetli soğukların hüküm sürdüğü bir bölgedir. Bu bitki topluluğu ağırlıklı olarak ilçe merkezinin doğusunda ve batısında yer alan düzlüklerde bulunmaktadır.

4- Çayır (sübalpin ve alpin) Bölümü: Bu Bölüm araştırma sahasının kuzey ve güneyinde yer alan Doğu Anadolu Bölgesinin dağlarının yüksek kesimlerinde ki gür çayır alanlarında yer alır. Bu bitki formasyonu karasallık etkisine bağlı olarak genel olarak 2500 m 'nin üzerindeki dağlık alanlarda yaygınlaşır. Bölgede hayvancılık açısından verimli bu çayırlar Allahuekber Dağları üzerinde özellikle volkanik plato alanlarında yaygındır. Bu alanlardaki alpin zon çayırları genel olarak Haziran sonlarına doğru kar örtüsünün kalkması ile birlikte yerleşmeye başlar. Birkaç hafta içerisinde çiçekleyen çayırlar, Temmuz ayından itibaren hayvanların otlatılmasına açılır ve genel

olarak kar yağana kadar otlama devam eder.²⁸ Bölgede bu süre içerisinde yöre halkı yaylacılık faaliyetleri de sürdürmektedir.

1.4. HİDROGRAFİK ÖZELLİKLER

Suyun okyanus, atmosfer ve kara arasındaki durmak bilmeyen dolaşımına hidrolojik döngü adı verilir. Hidrolojik döngü sistemine giren akış yağmur ve kar şeklindeki yağıştır. Sistemden dışarı akış ise dere akışı ve buharlaşma terleme şeklindedir.²⁹ Ayrıca zeminin infiltration (süzme) kapasitesi gibi etkenleride göz önünde bulundurmak gerekir.³⁰

Bir sahanın hidrografik özelliklerini incelerken, o sahadaki yeraltı ve yerüstü su durumlarıyla kaynakların ele alınması gerekir. Çevresine göre zengin bir hidrografik potansiyele sahip araştırma sahasında gerek yeraltı ve gerekse yerüstü suları oldukça elverişli bir durum arz eder.³¹ Araştırma sahasında yeraltı ve yer üstü su kaynakları oldukça zengin bir yapıya sahiptir. Ancak araştırma sahasını da içine alan Kars ilinin tamamı volkanik bazaltlarla kaplıdır. Bu kalın bazalt tabakaları suyun derinlere sızmasına sebep olmakta bu da bölgenin büyük bir bölümünde su noksanlığına yol açmaktadır. Yörede içme ve kullanma suyu yanında tarım için ve hayvanlara su bulma konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Yörede yapılan gözlemler sonucunda ilçenin birçok köyünde, çiftçilerin hayvanlara su sağlamak amacıyla, küçük göletler yapmış olduklarını, yine at arabaları ile su kaynaklarından, büyük su bidonları ile su taşıdıkları gözlemlenmiştir. Bu durum ilçenin su sıkıntısı çekilen bir ilçe olduğunu gösterir.

Araştırma sahası ve yakın çevresinde çok sayıda irili ufaklı su kaynağı bulunmaktadır. Bölgenin başlıca akarsularını, Kars Çayı ve Selimi merkezi yakınlarında birleştiği kolları oluşturmaktadır. Kuzeyden Bozkuş deresi ve güneyden de Güllü Deresi ile birleşerek ilçe merkezinden ilçenin doğusuna doğru ilerleyen Kekeç deresi ilçenin doğusunda Kars Çayı ile birleşmektedir. Arpaçay'ın bir kolu olan Kars Çayı Sarıkamış-

²⁸ İbrahim Atalay, *Ekosistem Ekolojisi ve Coğrafyası*, 2. Cilt, Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri, 2008, İzmir, s. 710

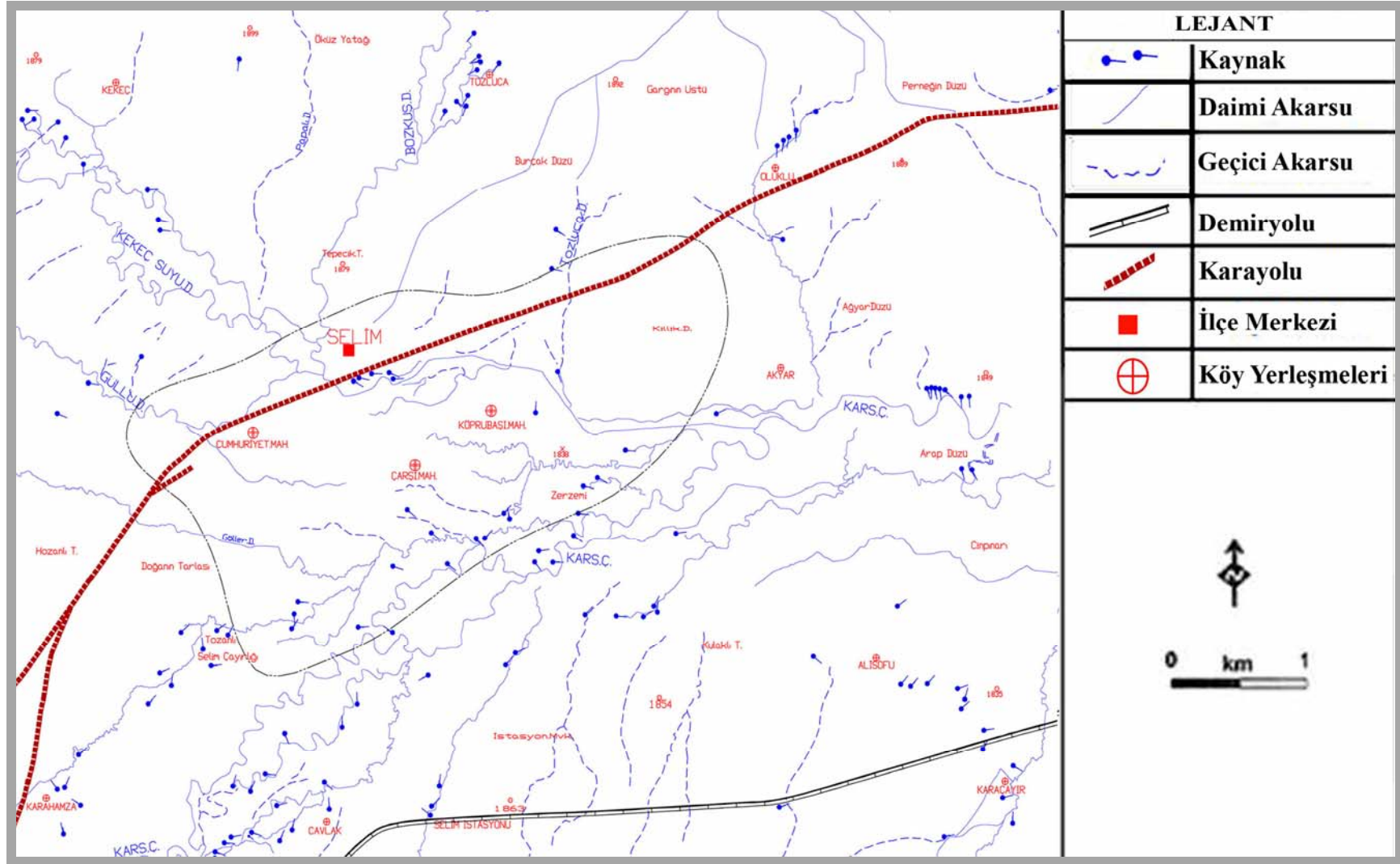
²⁹ Freze, R, Alan, Jhon A, Cherry, Yer altı Suyu, Çeviren, Kamil KAYABAYI, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003, s.2

³⁰ Morisava, A, *Streams: Their Dynamics and Morphology*, McGraw-Hill Book Comp, New York, 1968, s. 17-18

³¹ Faruk Kaya, Ağrı Ovası ve Çevresinin Coğrafi Etüdü, Basılmış Doktora Tezi, Erzurum, 2001, s.77

Kars Platosu ile Allahüekber Dağları-Kısır Dağı-Çıldır G    ve Akbaba Dağı arasında kalan havzaların sularını toplamaktadır.

   e   me suyunu Kars   ayının kollarından olan Bozkuş deresinden alır.   me suyu kaynağını Verişandan gelen Doğanpınar'dan alır.    enin en büyük akarsuyu Kekeç Deresidir. Kuzeyden Bozkuş deresi ve güneyden de Güllü Deresi ile birleşerek    e merkezinden öğenin doğusuna doğru ilerleyen Kekeç deresi öğenin doğusunda Kars   ayı ile birleşmektedir. Böylelikle Kars   ayı Kireçhane boğazından doğruya doğru ilerleyişini devam ettirmektedir.

Harita 1.5. Selim İlçe Merkezi ve Çevresinin Hidrografi Haritası

Ayrıca ilçe merkezinin kuzeyinde bulunan Bayburt Barajı Söğütlü-Bayburt-Ortakale köyleri üstüne kurulmuştur. 1995'te yapımına başlanan baraj 2008'de yeterli ödeneğin sağlanmasıyla bitirilmiştir. Bozkuş Deresi üzerinde, sulama ve içme suyu amacıyla inşa edilen baraj toprak gövde dolgu tipine sahiptir gövde hacmi 1.790.000 m³, akarsu yatağından yüksekliği 57,00 m., normal su kotunda göl hacmi 50,84 hm³, normal su kotunda göl alanı 3,52 km²'dir. Baraj 5.237 hektarlık bir alana sulama hizmeti verirken, yıllık 18 hm³'lük de içme suyu sağlamaktadır.

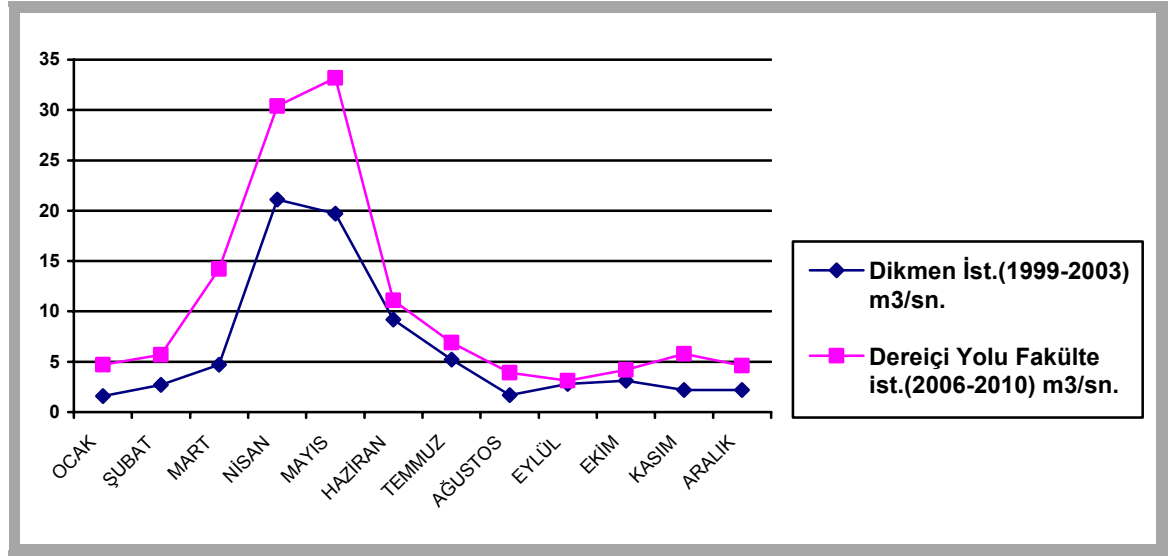
Fotoğraf 1.2. Bayburt Barajından Bir Görüntü

Selim Ovasını geçen Kars Çayı, Kars, Keçebörk ve Şahnalar boğazlarına girer. Boğazlardan sonra, Arpaçay Düzlüğü'ne ulaşan akarsuya, kuzeyden gelen ve Çıldır Gölü'nün sularını boşaltan Cara Deresi'ne (Telek Suyu) karışır. Bu noktadan sonra Kars Çayı, güneydoğuya döner, Şuregel Düzlüğü'nde Arpaçay'la birleşir.

Tablo 1.21. Kars Çayının Aylık Ortalama Akım Değerleri (m³/sn.).

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Ortalama
Dikmen İst. (1999-2003) m ³ /sn.	1.6	2.7	4.7	21.1	19.7	9.2	5.2	1.7	2.8	3.1	2.2	2.2	6.3
Dereici Yolu Fakülte ist. (2006-2010) m ³ /sn.	4.7	5.7	14.2	30.4	33.2	11.1	6.9	3.9	3.1	4.2	5.8	4.6	10.6

Kaynak: DSİ.Kars Bölge Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 1.10. Kars Çayının Aylık Ortalama Akım Değerleri (m³/sn.)

1.5. TOPRAK ÖZELLİKLERİ

Toprak; çeşitli kaynakların fiziksel yönden parçalanması, kimyasal yönden çözülmesi, ayrışması sonucunda oluşan, bitkilere durak yeri olan ve besin maddesi veren, kara yüzeyini birkaç mm ile birkaç m kalınlığında saran ve ayrıca bünyesinde solucandan bakteriye varıncaya kadar çeşitli fauna ve flora barındıran canlı bir ortamdır. Toprakların oluşumunu iklim, bitki örtüsü, ana materyal ve zaman tayin eder.³²

Ayrıca iklim faktörlerinden sıcaklık ve yağışında toprak oluşmasında büyük katkısı vardır. Sıcaklık topraktaki organik maddenin ayrışmasında, yağış ise yıkanmasında ve bitki örtüsünün yetişmesinde etkilidir. Bitki örtüsü, eğimli sahalarda

³² İbrahim Atalay, Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği, Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2011, s.137

toprağı tutmasını, toprağa organik madde vererek besin maddelerinin artırmasını ve ana materyalin ayrışmasını ilerletmesini sağlar.³³

Uzun bir sürede oluşan toprak örtüsü erozyonla oluşan tahribatlar sebebiyle çok kısa bir sürede yok olabilmektedir. Toprağın oluşumu çok zor, ancak kaybedilmesi kolay olan önemli bir doğal kaynaktır. Bu yüzden üzerinde yaşadığımız, ekip-biçtiğimiz, çeşitli ürünler yetiştirdiğimiz topraklarımızı en iyi şekilde koruyup değerlendirmeliyiz.

Araştırma sahamız olan Selim'in toprak özelliklerini incelemek için Toprak Gübre ve Su Kaynakları Araştırma Enstitüsünün 1/150 000 ölçekli Toprak Grubu haritasından yararlanılmıştır. Bu toprak haritasında çalışma sahasının sınırları içinde beş büyük toprak tipi tespit edilmiştir.

1.5.1. Alüvyal Topraklar

Çalışma sahasını oluşturan Selim ilçe merkezi ve yakın çevresinde Azonal grubu içerisinde yer alan Alüvyal toprak grubu bulunmaktadır. Bu toprak türü genellikle taşkın sonucunda delta ve ovalarda görülür. Ayrıca bu topraklar verimli ve tarıma elverişlidir.

Bu topraklar, eğimli yamaçlarda, devamlı taşkına uğrayan genç alüviyal ve volkanik depolar üzerinde bulunur. Bir taraftan erozyon, diğer taraftan birikme bu toprakları horizonlaşmasına olanak vermemektedir. Bunun yanı sıra yeni teşekkül etmiş volkanik ve tortul depolar veya su altından yeni çıkmış yüzeyler üzerinde toprak oluşumu için yeterli zaman geçmediğinden yine toprakta horizonlaşma olmamıştır. Bu bakımdan alüviyal topraklarda gerçek manada horizonlaşma sistemi bulunmamaktadır.

1.5.2. Kestane Renkli Topraklar

Araştırma sahasının diğer önemli bir toprak türü ise zonal toprak grubu içerisinde yer alan kestane renkli topraklardır. Bu toprak türü Selim ilçesinde genellikle ot vejetasyonunun yoğun olarak görüldüğü yerlerde bulunur. Bu topraklar üzerinde de tahıl tarımı yapılır. Üst toprak organik madde bakımından oldukça zengin ve taneli

³³ Ramazan Özey, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 34

yapıdadır. Yağış miktarının nispeten fazla olmasından dolayı karbonhidratların alt katta biriktiği bu toprakların üst katı, nötr ve hafif asit reaksiyon, alt katı hafif reaksiyon gösterir. Alt toprak katı üst toprak katına göre açık renkli olup kil birikiminden dolayı blok ve kaba blok yapıdadır. Bu toprakların kahve renkli topraklara göre en büyük farkı, daha kalın olmaları ve kireç birikim seviyesinin daha altta olmasıdır.³⁴

1.5.3. Kolüvyal Topraklar

Araştırma sahasının diğer bir toprak türü ise yine azonal toprak grubu içerisinde yer alan kolüvyal topraklardır. Bu toprak türü genel olarak araştırma sahasının dağ eteklerinde yamaçlardan taşınan toprak, taş, çakıl gibi malzemelerin birikmesiyle depolar oluşturmuştur. Alüvyal topraklarda olduğu gibi kolüvyal topraklarında fiziksel ve kimyasal özelliklerini yamaçtan gelen malzemenin fiziksel ve kimyasal özellikleri belirler. Kolüvyal topraklar dikey yönde önemli değişme gösterir. Aşınmanın az olduğu yamaçların eteklerinde ince malzemeler birikir. Aşınmanın devam ettiği yamaç eteklerinde ise kaba malzemeler yer alır.³⁵ Bu topraklar orman bağ ve bahçe tarımı için elverişlidir.

1.5.4. Kireçsiz Kahverengi Topraklar

Araştırma sahasının diğer bir toprak türü ise zonal toprak grubu içerisinde yer alan kireçsiz kahverengi topraklardır. Bu topraklarda ana materyal granit, şist ve andezitlerden oluşmuştur. Besin maddeleri bakımından fakirdirler.³⁶ Yıllık ortalama yağışın 400-600 mm arasında olduğu alanlardaki toprakların kireçsiz oluşu, ana maddenin serbest karbonatlar yönünden eksikliğinden ileri gelir. Kil mekanik olarak A horizonundan önemli ölçüde taşınarak B horizonunda birikmiştir. Bu yüzden alt toprak, üst toprağa nazaran ağır bünyededir.³⁷

³⁴ İbrahim Atalay, s. 154

³⁵ İbrahim Atalay, s. 159

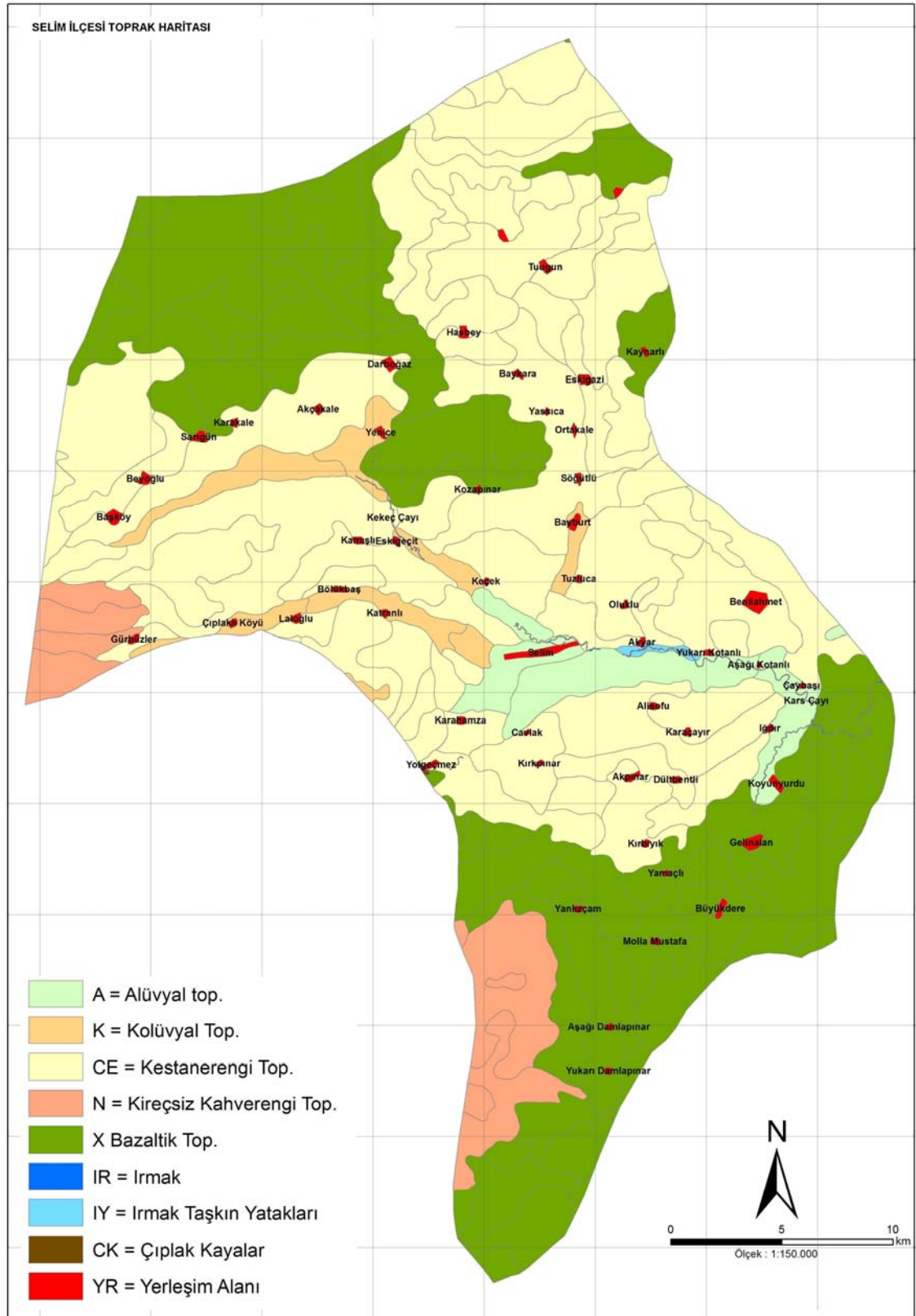
³⁶ Ramazan Özey, s. 36

³⁷ İbrahim Atalay, s. 154

1.5.5. Bazaltik Topraklar

Araştırma sahasının diğer bir toprak türü ise bazaltik topraklardır. Bunlar ağır killi, koyu renkli topraklardır ve profilleri iyi gelişmemiştir. Bunlarda çoğunlukla kireç bulunmaz. Toprak reaksiyonu nötr ile orta kalevi arasında değişmektedir. Topraklar organik maddece nisbeten fakirdir. Fiziksel özellikleri kötüce olduğundan, verimlilikleri çoğunlukla düşüktür. Bir kısım topraklar oldukça taşlı olduğundan, yoğun sürüm isteyen kullanımlarda taşlardan temizlenmeleri gerekir.³⁸

³⁸ *Kars İli Verimlilik Envanteri ve Gübre İhtiyaç Raporu*, Tarım Orman ve Köy Hizmetleri Gen. Müd. Yay., Tavep Yay. No:55, Ankara 1988, s. 2-4

Harita 1.6. Selim İlçe Merkezi ve Çevresinin Toprak Haritası

Kaynak: Ankara Toprak Su Gübre Enstitüsü

İKİNCİ BÖLÜM

SELİM İLÇE MERKEZİNİN BEŞERİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

İnsanın yaşadığı, çalıştığı, bir araya geldiği ve başta kendi yaşama ortamı olmak üzere değiştirmekte olduğu yeryüzünü inceleyen beşeri coğrafya³⁹ bu olayların dağılışı ve bu dağılışın nedenleri ve izahı şüphesiz beşeri coğrafyacının işidir. Araştırmamızın bu bölümünde Selim İlçe merkezinin Nüfus ve yerleşme özellikleri ele alınacaktır. İnsan ve tabiat coğrafyanın iki nihai terimini teşkil eder. Bu iki elemanı karşı karşıya getiren ve aralarındaki münasebetleri inceleyen, tabiatın insan üzerindeki etkisi ve insan tabiat üzerindeki karşı etkisini aydınlatmaya çalışılan ve ilimler arasındaki orjinalitesini bu noktadan alan beşeri coğrafyada yeryüzünde yaşayan insanların sayıları, dağılışı, hareketleri ve nitelikleri birinci derecede önemli olaylardır.⁴⁰ Bu yüzden öncelikle nüfus konusunu ele alarak Selim'in geçmişten günümüze, nüfus bakımından göstermiş olduğu gelişmeleri ve şimdiki nüfus özelliklerini değerlendirmeye çalışacağız.

2.1. NÜFUSUN GELİŞİMİ VE NÜFUS HAREKETLERİ

2.1.1. Nüfusun Tarihi Gelişimi

Araştırma sahamızı da içine alan Kars yöresinin çok eski tarihlerden itibaren yerleşim merkezi olduğu kanıtlanmış durumdadır. Selim'in Kars merkezine yakınlığı yerleşim yeri itibariyle uygunluğu bu tarihi beraberliği devam ettirdiği sonucunu doğurmaktadır.

M.Ö.5000 yıllarında Türkistan'a ve M.Ö.4000 yıllarında Azarbaycan'a ve Doğu Anadolu'ya yerleşen Hunlular bölgenin bilinen ilk yerleşikleridir. Daha sonra bölge Urartu egemenliğine geçmiş M.Ö. 145 yıllarında İskitlerin egemenliğinden sonra Azaklar M.S.5 yy.da bölgenin hâkimi olmuş ve 430 yılında Sasani İmparatorluğu yöreyi denetimi altına almıştır. İçinde yaşadığımız bölge uzun süre Sasaniler, Bizans ve Müslümanlar arasında mücadele alanı olmuştur. Selçuklular 1000 yılına doğru Anadolu'ya gelmeye başlamış ve Bizans İmparatorluğu ile olan mücadele 1064'te

³⁹ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 2002,

⁴⁰ Ali Tanoğlu, *Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul Üniv. Yay. No:1183, Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Neşriyeti No:45, İstanbul, 1966, s. 27

Kars'ın,1071'de ise Malazgirt'in kazanılması ile Türklerin ilk ve uzun süreli bölgeye girmelerinin temelini oluşturmuştur. O günden sonra yöremizde dönem dönem acı günler yaşanmasına karşın genel olarak Türk toprağı olarak kalmıştır. Bölge1153'te Gürcüler, 1239'da Moğollara daha sonra Timurlulara, Karakoyunlulara ve Akkoyunluların eline geçer 1502'de ise Safavilerin denetimi altına girmiştir. Özellikle Safaviler ve Osmanlı İmparatorluğu arasındaki mücadele bölgedeki birçok tarihi eserin yok olmasına yol açmıştır. Nihayet Kanuni zamanında Irak seferi ile bölge kesin olarak Osmanlılara geçer. Bölgede 1823'te İranlılarla yapılan Erzurum Antlaşmasından sonra Çarlık Rusyası ile mücadele başlamıştır. Kırım savaşları sonucunda 1918'de Brestlitovak Antlaşması yapılmış, ardından Ermeni tehditi ve saldırıları bölgeyi harabe haline getirmiştir. Kuruluş yılı kesin olarak saptanamayan ilçenin ismi konusunda çeşitli söylentiler içinde en yaygın olanı, yörede Malakan (Rus Göçmenleri) denilen Beyaz Ruslar tarafından Nova Selim olarak adlandırıldığıdır. Selim, İstiklal Savaşı sırasında 30 Eylül 1920'de Ermeni işgalinden Şehit Yüzbaşı Reşit BALKANLI birlikleri tarafından kurtarılmıştır. Cumhuriyetin ilanının ardından 1957 yılına kadar Sarıkamış İlçesine bağlı bir nahiye olarak kalmış, bu yılda çıkarılan 7033 sayılı özel kanunla ilçe statüsü kazanmıştır.⁴¹

2.1.2. Giriş

Nüfus denildiğinde genel bir ifadeyle belirli bir alanda, belirli bir zamanda, yaşayan insan sayısı anlaşılmaktadır. Günümüzde nüfusun sayısal fazlalığından daha çok, nitelikleri üzerinde durulmaktadır.

Nüfusun geçmiş yıllarda nasıl bir gelişim seyri takip ettiğini bilmek, ancak geçmişe ait nüfus istatistiklerinden elde edilir. Nüfus artışı ve niteliklerinin (yaş grupları, cinsiyet, çalışma, eğitim v.b) belirlenmesi geçmişte nasıl bir seyir takip ettiğinin bilinmesi özellikle geleceğe yönelik planlamaların yapılabilmesi için gerekli bilgilerdir.⁴²

Ülkemizde birçok konuda olduğu gibi, nüfusla ilgili veri toplama ve değerlendirme işleri de Türkiye İstatistik Kurumu'na (TÜİK) verilmiştir.

⁴¹ *Kars il yılığı* 2005, s.

⁴² Servet Karabağ, Salih Şahin, *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006, s. 4

Araştırmamızın bu bölümünde Selim ilçesinin nüfus hareketlerinden bahsederken büyük oranda TÜİK verilerinden yararlanılacaktır.

2.1.3. Nüfus Hareketleri

2.1.3.1. Nüfus Artışı

Nüfus dinamik olduğundan sürekli olarak değişmektedir. Doğum, ölüm, göç gibi olaylar neticesinde dünyada yaşayan insanların sayısı her an değiştiği, azalıp çoğaldığı gibi, bu insanların yeryüzünde dağılışı da durmadan değişmektedir.⁴³ Bir nüfus kitlesi içindeki nüfus artışı doğumlar ölümler arasındaki farka bağlıdır.⁴⁴

Türkiye’de Cumhuriyetin ilanından sonra ilk modern anlamda nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Bir sonraki nüfus sayımı 1935’de yapılmış ve sonu sıfır ve beş ile biten yıllarda nüfus sayımı yapılması kararlaştırılmıştır. Nüfus sayımına 1990 yılına kadar böyle devam edilmiş; bu tarihten sonra nüfus sayımlarının on yılda bir yapılmasına karar verilmiştir. Ancak 1997 yılında seçmen yaşının düşürülmesinden dolayı tekrar sayım yapıldı. Daha sonra ilk kez sokağa çıkma yasağı olmaksızın adrese dayalı nüfus sayımının 2007 yılında yapılması planlanmış ve çalışmalar başlatılmıştır. "Adrese dayalı nüfus sayımı" Haziran 2007 tarihinde tamamlanmış, kalite kontrol çalışmalarının ardından Ocak 2008’de açıklanmıştır. Bu tarihten sonra düzenli olarak en son 2013 yılına kadar her yıl düzenli olarak yapılmıştır.

Selim ilçesi idari açıdan 1957 yılına kadar Sarıkamış’a bağlı bir nahiye olduğundan dolayı ve Cumhuriyetin ilk yıllarında köy ve nahiye bazında değerlendirmeye gidilmediği için ilçeye ait nüfus hareketleri 1935 yılı sonrası dikkate alınarak incelenecektir (Tablo 2., Şekil 2.).

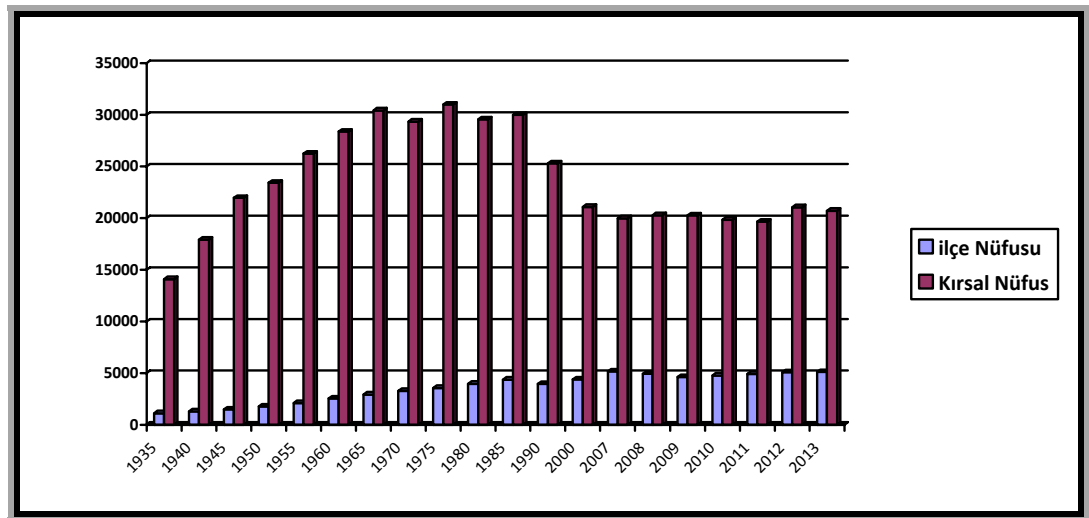
⁴³ Ali Tanoğlu, s. 29

⁴⁴ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası (Nüfus ve Yerleşme)* . Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay. Ders Notları No:97, Coğrafya Bölümü, No:17, Erzurum, 1985, s. 66

Tablo 2.1. Selim İlçe Merkezinin ve Kırsal Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Artış ve Azalış Oranları (1935-2013).

Sayım Yılı	İlçe Nüfusu	Artış ve Azalış Oranı%	Kır Nüfusu	Artış ve Azalış Oranı%
1935	1125	-	14092	-
1940	1299	15.4	17923	27.1
1945	1484	14.2	21960	22.5
1950	1771	19.3	23422	6.6
1955	2101	18.6	26242	12.0
1960	2554	21.5	28372	8.1
1965	2939	15	30425	7.2
1970	3289	11.9	29327	-3.7
1975	3569	8.5	30987	5.6
1980	3969	11.2	29542	-4.7
1985	4368	10	29979	1.4
1990	3957	-9.5	25287	-15.7
2000	4393	11	21087	-16.7
2007	5170	17.6	19992	-5.2
2008	4935	-4.6	20281	1.4
2009	4617	-6.5	20256	-0.2
2010	4781	3.5	19846	-2.1
2011	4925	3	19656	-1
2012	5084	2.5	21058	4.1
2013	5111	2.6	20715	-4.3

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 2.1. Selim İlçe Merkezinin ve Kırsal Nüfusunun Sayım Yıllarına Göre Artış ve Azalış Oranları (1935-2013).

Araştırma sahasında nüfus oranları başta doğal nüfus artışları ve göçler olmak üzere, çeşitli nedenlerden dolayı sürekli değişimler göstermektedir. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin 2013 verilerine göre 20715 olan ilçenin toplam nüfusunun yaklaşık %20'si ilçe merkezi sınırları içerisinde, %80'i ise kırsal bölgelerde (köylerde) yaşamaktadır. Araştırma sahasının nüfusu 1935-2013 yılları arasındaki 76 yıllık dönemde %437.7 oranında artarak 1125'ten 4925'e yükselmiştir. Aynı yıllar arasında, kırsal yerleşmelerin nüfusu ise %39.4'lük bir artış ile 14092'den 19656'ya yükselmiştir (Tablo 2., Şekil 2.).

Selim İlçesi nüfusunun 1935 ve 2013 yılları arasında düzgün bir artış seyri sergilemediğini görmekteyiz. Selim'in nüfusu 1935 yılında 1125 olarak tespit edilmiştir. Daha sonraki 1940 yılında yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre 1299'a yükselmiştir. İlçe 1940 yılında %15.4' lük bir artışla Türkiye'deki diğer yerleşmelere göre ters orantılı bir şekilde artış göstermiştir. Bu yıldan sonra doğal nüfus artışının artmasından dolayı 1940 ve 1945 yılları arasında %14.2' lik bir artışla ilçe nüfusu 1299'dan 1484'e yükselmiştir. Aynı şekilde ilçe nüfusu 1945 ve 1950 yılları arasında %19.3' lük bir artışla 1484'ten 1771'e yükselmiştir. 1950 yılından sonra nüfus tekrar artarak 1955 yılında %18.6' lık bir artışla 1771'den 2101'e yükselmiştir. Türkiye genelinde sosyo-ekonomik yaşam standartlarında iyileşme, sağlık koşullarının düzelmesi 1950'li yıllardan sonra meydana gelmiştir.⁴⁵ Bu durum Selim İlçesi içinde geçerli olup 1960 yılında ilçe nüfusu %21.5' lik bir artış ile 2554'e yükselmiştir. Ayrıca ülkemizde 1960 yılından sonra yurt içi göçlerinde hızlandığını görmekteyiz.⁴⁶ Böylelikle kırsal yerleşmelerden ilçe merkezlerine, orta ve büyük şehirlere göçler gerçekleşmiştir. Bu yüzden Selim'de 1965 yılından sonra özellikle kırsal nüfusta 1970 yılında %3.7'lik bir azalma görülmektedir. Bu azalmanın sebebi ilçe merkezine göçler ve büyük şehirlere göçler ile açıklanabilir. Bununla birlikte 1970 yılı itibariyle ilçe merkezi nüfusu %11.9'luk bir artış göstermiştir. Bunun sebebi ilçe merkezindeki sosyo-ekonomik ve sağlık standartlarının artarak kırsal nüfustan göç almasıdır. İlçe merkezindeki okullaşma oranı ve sağlık olanaklarının daha da modernleşmesi ve küçük ölçekli işletmelerin açılarak iş olanaklarının nispeten artması buna sebep olarak gösterilebilir. İlçe merkezi önceden de belirttiğimiz gibi düzensiz bir artış seyri

⁴⁵ Ahmet Değ, *Çıldır İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Atatürk Ün. Sosyal Bilimler Enst. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2003, s. 38

⁴⁶ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, MEB. Eğitim Dizisi. İstanbul, 1997, s. 173

izleyerek 1970 yılı sonrasında da bunu devam ettirmektedir. Ancak kırsal nüfusta 1980 ve sonrasında sürekli olarak bir azalma görülmektedir. Bunun en belirgin nedenleri ise işsizlik, kırsal kesimde eğitim-sağlık ve sosyal imkanların sınırlı olması, ilçe merkezinde ve şehirlerde iş imkanlarının fazla olması, kan davaları ve güvenlik olaylarıdır. En son 2013 yılında yapılan adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre ilçe merkezi nüfusu 5111, Kırsal nüfus ise 20715 kişi olarak tesbit edilmiştir.

2.1.3.2. Doğumlar ve Ölüm

Her nüfus kitlesinin başlıca değişkenlerinden biri de, doğumlar ve ölümlerdir. Ülke nüfusunda 15-49 yaş dilimindeki toplam kadın nüfusundan 1000 kadın başına düşen yıllık doğum sayısına, genel doğum oranı denir. Buna karşılık, nüfus kitlesi içinde her yaştan nüfus toplamında 1000 nüfus başına düşen yıllık ölüm sayısına, genel ölüm oranı denilmektedir. Bir ülkenin, yıllık doğum ve ölüm oranları arasındaki fark, o ülkenin yıllık gerçek nüfus artış hızını veya nüfustaki gelişme hareketini verir.⁴⁷

Tablo 2.2. Selim İlçe Merkezi Doğum ve Ölüm Sayıları (2013).

SELİM	Erkek	Kadın	Toplam	‰ Oranı
Doğum	290	280	570	42
Ölüm	91	61	152	2,9

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre Selim İlçesinde 2013 yılında ki doğum sayılarına baktığımızda 290'ı erkek, 280'i kadın olmak üzere toplam 570 doğum olmuştur. Aynı yılda ki ölüm sayılarına baktığımızda 91'i erkek 61'i kadın toplam 152 ölüm olmuştur. Buda bize doğum oranının ölüm oranından daha yüksek olduğunu gösteriyor.

⁴⁷ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, MEB. Eğitim Dizisi. İstanbul, 1997, s. 160

2.1.3.3. Göçler

Göç idari bir sınırı geçerek oturma yerini devamlı ya da uzun süreli olarak değiştirme olayını ifade eder. İnsanları göçe iten çok sayıda neden vardır; bunların başında da ekonomik olanlar gelir. İlkçağlardan bugüne değin sürekli olarak yer değiştirmelere neden olan en önemli etken ekonomidir.⁴⁸ Yoksulluk ve işsizlik milyonlarca insanı yerinden yurdundan etmeye devam etmektedir.⁴⁹ Bunun yanı sıra daha öncede belirttiğimiz gibi kırsal kesimde eğitim-sağlık ve sosyal imkanların sınırlı olması, kan davaları ve güvenlik olayları da göç olaylarında önemli etkenlerdir.

Göç olaylarını ve göçleri, değişik şekillerde sınıflandırmak mümkündür. Ülkemiz açısından göç hareketi iç ve dış göçler başlığı altında incelenebilir. Ülkemizde İç göçler terimi kırsal kesimden şehirlere göç, küçük şehirden büyük şehirlere göç ve bölgeden bölgeye göç hareketlerini ifade etmektedir. Aynı şekilde dış göçlerde, dış ülkelere yurdumuza olan göçler ve yurdumuzdan dış ülkelere olan göçler şeklinde iki grupta incelenebilir.⁵⁰

Araştırma sahamız olan Selim’de de göç olayları belirtmiş olduğumuz sebeplerle örtüşmektedir. Bunların başında yine sosyo-ekonomik sebepler gelmektedir. Büyük kentlere yönelik göçlerde, bu tür kentlerin sunduğu sosyal imkanlardan yararlanma, daha iyi bir yaşam sürme isteği ve eğitimden yararlanma arzusunun da etkili olduğu görülmektedir.⁵¹ Ayrıca bölgenin iklim özelliklerini de buna ekleyebiliriz. Uzun ve soğuk geçen kış aylarında kırsal kesimdeki halk besi hayvancılığı dışında iş imkanına sahip değildir. Bu nedenle özellikle mevsimlik göçler ağırlık kazanmaktadır. Buna karşılık araştırma sahasına yönelik göçlerin büyük bir kısmını görevleri nedeniyle geçici bir süre kalmak üzere ilçe merkezine gelen memurlar (öğretmen, doktor, hemşire, aqsker, polis ve mühendisler) oluşturmaktadır. Memur atamaları sonucu oluşan bu göç olgusu bir tarafa bırakılacak olursa, bölge genel anlamda göç veren bir bölgedir. İlçenin göç verilerini inceleyecek olursak (Tablo 2.5.).

⁴⁸ Saliha Tüzemen, *Olur'un Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Atatürk Ün. Sosyal Bilimler Enst. Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum, 1991, s. 61

⁴⁹ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 2002, s. 308, 312

⁵⁰ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, MEB. Eğitim Dizisi. İstanbul, 1997, s. 173

⁵¹ Günay Kaya, *Umudum Köyünün Coğrafi Etüdü*, Atatürk Ün. Sosyal Bilimler Enst. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1996, s. 51

Tablo 2.3. Selim İlçe Merkezi Aldığı Göç, Verdiği Göç ve Net Göç Hızı (2009).

Nüfus (2009)	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç (Aldığı- Verdiği)	Net Göç Hızı
4617	869	1500	-631	-25.05

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

2.1.3.3.1. Dış Göçler

Ulusal sınırların ötesine taşan göçler dış göçler diye nitelendirilir. Dış göç, genel olarak, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere yönünde meydana gelmektedir. Uzun dönemde daha fazla gelir elde etme ve daha yüksek bir yaşam kalitesine erişmek amacıyla yapılan göçlerdir.⁵²

Dış göçleri iki kısımda incelemek mümkündür; Birincisi dış ülkelere yurtdışına göçler, ikincisi ise yurtdışından dış ülkelere göçlerdir. Ancak araştırma sahasımızda sadece dış ülkelere göç söz konusudur. Bölgedeki dış göçlerin asıl sebebi, ekonomik şartların yetersiz oluşu ve insanların daha iyi imkanlara sahip olma arzusudur.

Araştırma sahasındaki dış göç olgusunu incelediğimizde, ilçe merkezinde bulunan üç mahallenin dış göç olgusunu ayrı ayrı incelemek mümkündür (Tablo 2.6.).

Tablo 2.4. Selim İlçe Merkezi Dış Göç Kişi Sayıları

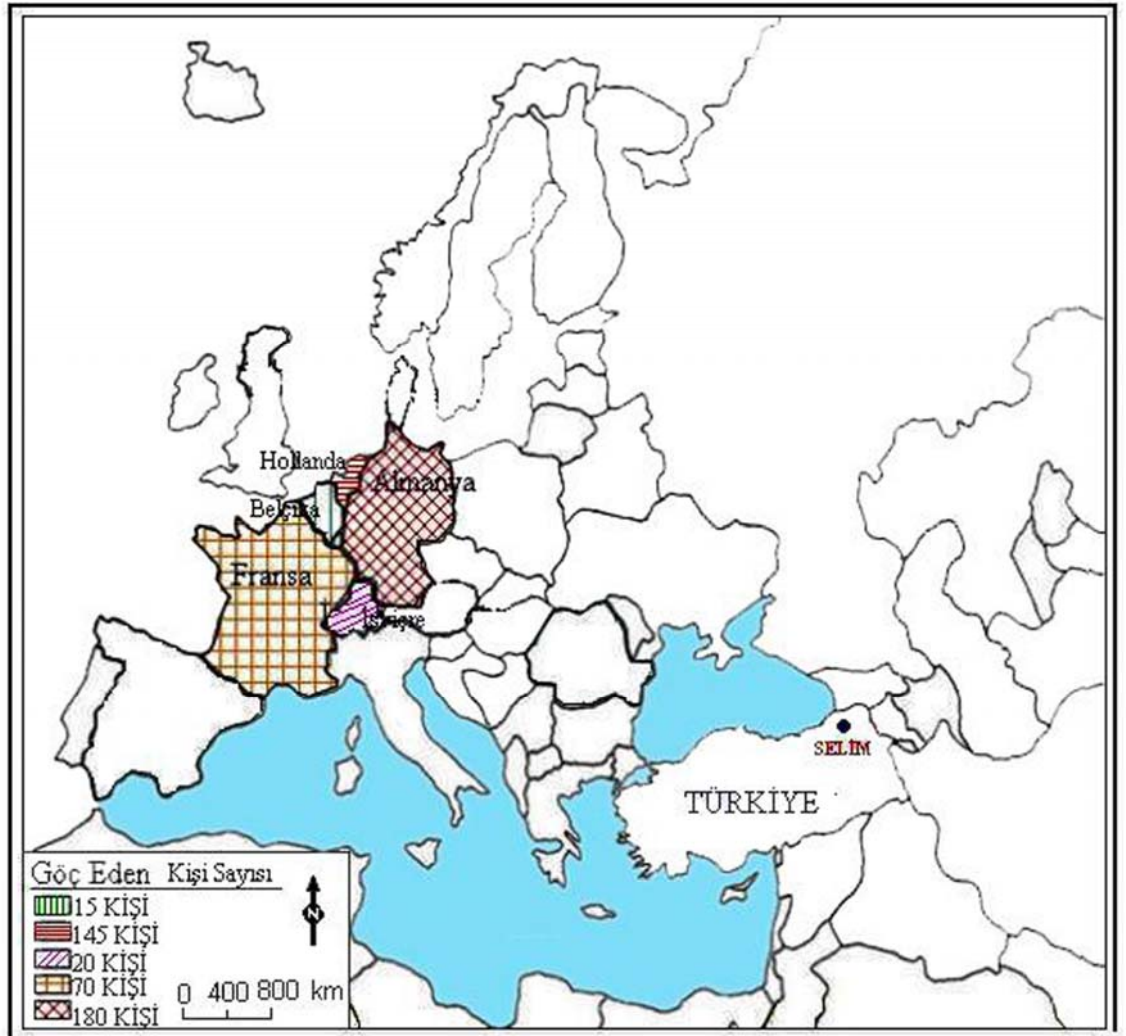
Göç Edilen Ülke	Cumhuriyet Mahallesi	Çarşı Mahallesi	Köprübaşı Mahallesi	TOPLAM KİŞİ SAYISI
Almanya	35	70	75	180
Hollanda	55	45	45	145
Fransa	20	50	-	70
İsviçre	-	20	-	20
Belçika	15	-	-	15

Kaynak: Selim İlçe Merkezinde Yapılan Anket ve Gözlemlerden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

⁵² Dilek Polat, *Ağrı Alt Bölgesinde (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) Gelir Dağılımı ve Göç*, Atatürk Üniv. Sosyal Bil. Enst. İktisat Anabilim Dalı, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2007, s. 17

İlçe merkezinde yapılan anket ve gözlemler sonucunda ulaşılan verilere bakılacak olursa, Cumhuriyet Mahallesinde en fazla dış göç 55 kişi ile Hollanda'ya, Çarşı Mahallesinde en fazla dış göç 70 kişi ile Almanya'ya, Köprübaşı Mahallesinde ise en fazla dış göç 75 kişi ile yine Almanya'ya olmuştur. İlçe merkezinde birinci sırada en fazla dış göç verilen ülke 180 kişi ile Almanya'dır. İkinci sırada en fazla dış göç verilen ülke 145 kişi ile Hollanda'dır.

Bunları sırasıyla 70 kişi ile Fransa, 20 kişi ile İsviçre, 15 kişi ile Belçika gelmektedir. Bu ülkelerin tercih edilmesinin başlıca sebepleri bu ülkelerdeki iş gücü ihtiyacı ve bu ülkelerde akrabaların var oluşudur.

Harita 2.1. Selim İlçe Merkezinden Yurt Dışına Olan Göçlerin Ükelere Göre Dağılımı

2.1.3.3.2. İç Göçler

Ulusal sınırlar içerisinde gerçekleşen göçlere iç göç denir. Türkiye’de az gelişmiş bölgelerden iş olanaklarının daha elverişli olduğu sanayi ve ticaret merkezlerine ve iklim koşullarının daha elverişli olduğu turizm merkezlerine doğru yoğun bir gönüllü iç göçün yaşandığı görülmektedir.⁵³

Ülkemizde iç göçleri iki grupta incelemek mümkündür. Birincisi sürekli göçler, ikincisi ise mevsimlik göçlerdir. Sürekli göçler; ülkemizin herhangi bir yöresinden ayrılan insanların, başka bir yöredeki şehir veya kasabaya yerleşmesiyle olmaktadır. Mevsimlik göçler ise; işçi göçü ve yaylacılık faaliyetleri olarak gösterebiliriz. Mevsimlik işçi göçü önceden de belirttiğimiz gibi iş imkanları yeterli olmayan ve iklim koşulları çalışma açısından olumsuz olan kırsal kesimlerde, bazı ailelerden bir veya birkaç kişi, büyük şehirlere gider ve belli bir müddet burada çalıştıktan sonra tekrar geri dönerler. Yaylacılık göçlerinde ise, kırsal nüfusun bir bölüm, bilhassa hayvan otlatmak için yaylalara çıkmaktadır.⁵⁴ Araştırma sahamızda da yukarıda bahsettiğimiz bu göç tipleri çoğunlukla görülmektedir.

Araştırma sahasındaki iç göç olgusunu incelediğimizde, üç mahallenin ayrı ayrı iç göç verileri incelenecektir, (Tablo 2.7.) .

Tablo 2.5. Selim İlçe Merkezi Dış Göç Kişi Sayıları

Göç Edilen İller	Cumhuriyet Mahallesi	Çarşı Mahallesi	Köprübaşı Mahallesi	TOPLAM KİŞİ SAYISI
BURSA	220	40	75	335
İZMİR	105	75	55	235
İSTANBUL	75	100	30	205
ANKARA	30	70	70	170
KOCAELİ	50	55	25	130
YALOVA	70	-	-	70
KAYSERİ	30	-	-	30
ANTALYA	25	-	-	25
MANİSA	15	-	-	15
TEKİRDAĞ	-	-	10	10

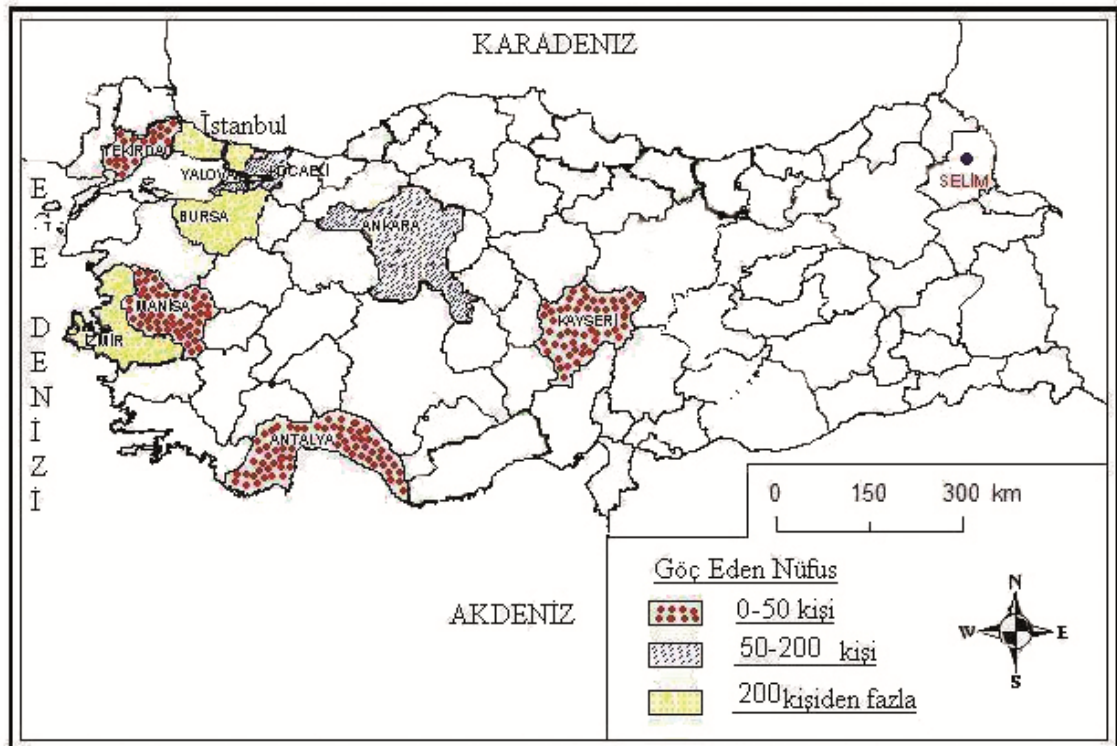
Kaynak: Selim İlçe Merkezinde Yapılan Anket ve Gözlemlerden Derlenmiştir

⁵³ VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001) , Nüfus, Demografi ve Göç İhtisas Komisyon Raporu, s. 31.

⁵⁴ İbrahim Atalay, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2011, s. 230, 233, 234

İlçe merkezinde yapılan anket ve gözlemler sonucunda ulaşılan verilere bakacak olursak, Cumhuriyet Mahallesi'nde en fazla iç göç 220 kişi ile Bursa iline olmuştur. Bunu sırasıyla İzmir, İstanbul, Ankara, Kocaeli, Yalova, Kayseri, Antalya ve Manisa takip etmektedir. Çarşı Mahallesi'nde en fazla iç göç, 100 kişi ile İstanbul iline olmuştur. Bunu sırasıyla İzmir, Ankara, İzmit ve Bursa takip etmektedir. Köprübaşı Mahallesi'nde ise en fazla iç göç 75 kişi ile Bursa iline olmuştur. Bunu sırasıyla Ankara, İzmir, İstanbul ve İzmit takip etmektedir.

İlçe merkezinde birinci sırada en fazla iç göç verilen il, 335 kişi ile Bursa ilidir. Bu ili sırasıyla, 235 kişi ile İzmir, 205 kişi ile İstanbul, 170 kişi ile Ankara, 130 kişi ile İzmit, 70 kişi ile Yalova, 30 kişi ile Kayseri, 25 kişi ile Antalya, 15 kişi ile Manisa ve 10 kişi ile Tekirdağ takip etmektedir. Bu illerin tercih edilmesinin başlıca sebepleri bu illerdeki sosyo-ekonomik imkanlar, iş gücü ihtiyacı ve önceden bu illere göç etmiş akrabaların bulunmasıdır.

Harita 2.2. Selim İlçe Merkezinden Yurt İçine Yönelik Göçlerin İllere Göre Dağılımı

2.1.4. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Özellikleri

2.1.4.1. Nüfusun Sosyal Özellikleri

2.1.4.1.1. Yaş ve Cinsiyet Yapısı

Ülkeler için nüfusun yaş ve cinsiyet özelliklerinin bilinmesi birçok bakımdan önemlidir. Özellikle geleceğe yönelik planlamaların hazırlanmasında nüfusun yaş ve cinsiyetinin nasıl bir dağılışı gösterdiği bilinmelidir. Çünkü farklı yaş ve cinsiyette olanların istek ve ihtiyaçları, potansiyelleri birbirinden farklıdır.⁵⁵ Çocuk sayısına bakarak, bu çocuklara sağlıklı büyüme, iyi beslenme ve kaliteli eğitim alma ortamları hazırlamak, yetişkin miktarına göre; onlara meslek ve mesleki eğitim kazandırma, istihdam alanı oluşturma ve evlendikten sonra doğan konut ihtiyacını giderme çabasında olmak, fiziksel ve ruhsal gerileme dönemini yaşayan yaşlıların nüfustaki hisseleri ve sayılarını dikkate alarak, bu insanların sağlık ve bakım sorunlarını çözümlmek, ilk yapılacak işler arasındadır. Başka bir deyişle, düzenli bir toplum yapısının oluşturulması konusunda, yaş kompozisyonunun kıymetli bir ölçüt olduğu söylenebilir.⁵⁶

Selim ilçe merkezinin uzun yıllar nüfus sayımları dikkate alındığında, 1935 ve 1940 yıllarında kadın nüfusunun erkek nüfusundan fazla olduğu görülmektedir. Ancak 1945 yılında erkek nüfusu %50.8 oranla kadın nüfusunun üzerinde bir artış göstermiştir. Bunun sebebi II. Dünya savaşının sona ermesiyle erkek nüfusun terhis olması ve doğumlarla meydana gelen nüfus artışıdır. İlçede 1945 yılını takip eden sayım yıllarında 1955 yılında erkek nüfus oranı %50.6 iken kadın nüfus oranı % 49.4'tür, 1960 yılında erkek nüfus oranı %53.7 iken kadın nüfus oranı %46.3'tür. Erkeklerin nüfus oranının kadınların nüfus oranından yüksek olması bu yıllarla birlikte günümüze kadar devam etmiştir (Tablo 2.1.).

⁵⁵ Sevet Karabağ, Salih Şahin, s. 62

⁵⁶ Murat Özgür, *Türkiye Coğrafyası*, 2. Baskı, Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara, 2001, s. 137

Tablo 2.6. Selim İlçe Merkezinin Sayım Yıllarına Göre Toplam Nüfus, Erkek-Kadın Nüfusu ve Oranları.(2013)

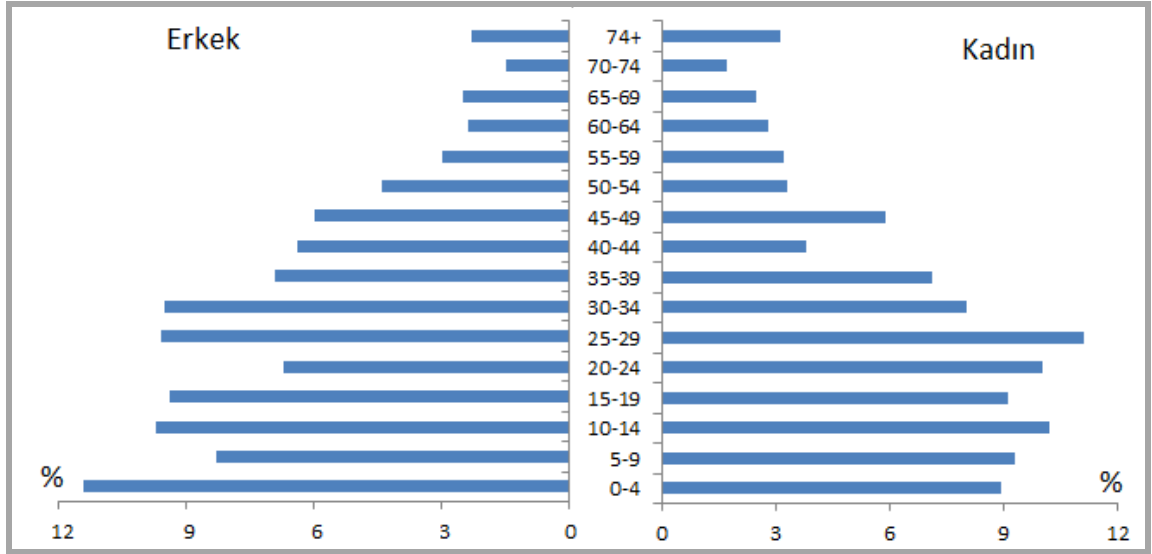
YILLAR	TOPLAM	ERKEK	%'Sİ	KADIN	%'Sİ
1935	1125	557	49.5	568	50.5
1940	1299	620	47.7	679	52.3
1945	1484	755	50.8	729	49.2
1950	1771	-	-	-	-
1955	2101	1065	50.6	1036	49.4
1960	2554	1372	53.7	1182	46.3
1965	2939	1568	53.3	1371	46.7
1970	3289	1746	53	1543	47
1975	3569	1896	53	1673	47
1980	3969	2098	52.8	1871	47.2
1985	4368	2338	53.5	2030	46.5
1990	3957	2038	51.5	1919	48.5
2000	4393	2319	52.7	2074	47.3
2007	5170	2548	49.2	2622	50.8
2008	4935	2548	51.6	2387	48.4
2009	4617	2332	50.5	2285	49.5
2010	4781	2386	49.9	2395	50.1
2011	4925	2470	50.1	2455	49.9
2012	5084	2612	51.3	2472	48.7
2013	5111	2609	51	2502	49

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Tablo 2.7. Selim İlçe Merkezindeki Toplam Nüfusun Yaş ve Cinsiyet Bileşeni (2011).

YAŞ GRUBU	ERKEK	%	KADIN	%	TOPLAM	%
0-4	283	11.4	219	8.9	502	10.2
5-9	204	8.3	226	9.3	430	8.7
10-14	240	9.7	250	10.2	490	9.9
15-19	230	9.4	224	9.1	454	9.2
20-24	166	6.7	244	10	410	8.3
25-29	238	9.6	273	11.1	511	10.4
30-34	232	9.5	197	8	429	8.7
35-39	171	6.9	173	7.1	344	7
40-44	159	6.4	94	3.8	253	5.2
45-49	150	6	145	5.9	295	5.9
50-54	106	4.4	82	3.3	188	3.9
55-59	75	3	79	3.2	154	3.2
60-64	58	2.4	68	2.8	126	2.5
65-69	63	2.5	62	2.5	125	2.5
70-74	37	1.5	41	1.7	78	1.7
74+	58	2.3	78	3.1	136	2.7
TOPLAM	2470	100	2455	100	4925	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 2.2. Selim İlçe Merkezinin Nüfus Piramidi (2011).

Tablo 2.2. ve Şekil 2.2. incelendiğinde en kalabalık grubu 25-29 yaş grubu oluşturmaktadır. Bu gruptaki nüfusun 238'i erkek, 273'ü kadın olmak üzere toplam 511 kişi kadardır. Yetişkinleri teşkil eden bu grubun nüfus içerisindeki oranı %10.4'tür.

0-4 yaş grubunu oluşturan bebeklik çağındaki çocuk nüfusu ikinci sırada yer almaktadır. Toplam 502 kişiden oluşan bu yaş grubunun nüfus içindeki oranı % 10.2 olup 283'ü erkek 219'u kızdır.

Üçüncü sırada, ilkokul ve ortaokul çağındaki çocukları teşkil eden 10-14 yaş grubu bulunmaktadır. Bu yaş grubundakilerin 240'ı erkek, 250'si kız olmak üzere toplam 490 kişiden oluşan bu yaş grubunun nüfus içindeki oranı %9.9'dur.

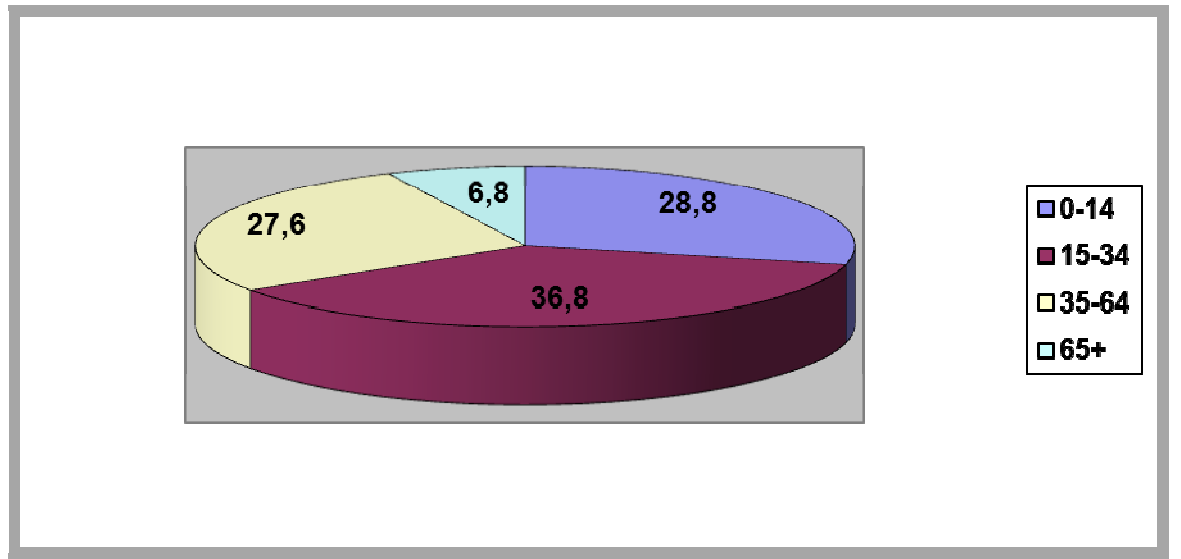
Dördüncü sırada 15-19 yaş grubu yer almaktadır. Lise çağındaki gençleri teşkil eden bu grupta 230'u erkek 224'ü kadın toplam 454 kişi kadar olup. Bu yaş grubunun genel nüfus içerisindeki oranı %9.2'dir.

Bu yaş gruplarını sırasıyla, 5-9, 30-34, 20-24, 35-39, 45-49, 40-44, 50-54, 55-59, 74+, 60-64, 65-69 ve 70-74 yaş grupları izlemektedir.

Tablo 2.8. Selim İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırması (2011)

Nüfus Alanı	Yaş Grupları	Erkek	Kadın	Toplam	%’si
İlçe Merkezi Nüfusu	0-14	727	695	1422	28.8
	15-34	866	938	1804	36.8
	35-64	719	641	1360	27.6
	65+	158	181	339	6.8
	TOPLAM	2470	2455	4925	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Şekil 2.3. Selim İlçe Merkezinde Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırması (2011)

15-24 ve 25-34 yaş grupları genç nüfusun toplandığı gruplardır. Bu yaş grubunun 866’sı erkek 938’i kadın toplam 1804 kişiden oluşan bu grubun genel nüfustaki oranı %36.8 olup en kalabalık yaş grubunu oluşturmaktadır.

0-14 yaş grubu çocukları temsil eden gruptur. Bu yaş grubunun 727’si erkek, 695’i kız toplam 1422 kişiden oluşan bu grubun genel nüfus içerisindeki %28.8’lik oranla ikinci sırada yer almaktadır.

35-44, 45-54 ve 55-64 yaş grupları yetişkinlerin bulunduğu gruptur. Bu üç grupta toplam olarak 719’u erkek 641’i bayan toplam 1360 kişi bulunmaktadır. Bu grup %27.6’lık oranla üçüncü sırada yer almaktadır.

Yaşlıların bulunduğu 65 ve üzeri yaş grubunda 158'i erkek 181'i kadın toplam 339 kişi bulunmaktadır. Bu grup %6.8'lik oranla en son sırada yer almaktadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere, Selim ilçe merkezinde nüfusun büyük bir kısmını gençler ve çocuklar oluşturmaktadır. Bu iki grubun toplam nüfus içindeki oranı %65.6'dır. Yetişkin ve yaşlı nüfusun toplam nüfusa oranı ise %34.4'dür. Sonuç olarak Selim ilçe merkezinde genç nüfusun daha fazla olduğu görülmektedir.

2.1.4.1.2. Nüfusun Eğitim ve Kültür Özellikleri

Nüfusun eğitim durumu deyimi ile çoğu kez okur-yazar olan ve okur-yazar olmayan nüfus anlaşılmaktadır. Gerçekten de, bir nüfus kitlesinde okuma çağı nüfusun eğitim düzeyi konusunda, temel göstergelerden ilkidir. Ama yeterli değildir. Çünkü bir ülke nüfusunun eğitim düzeyi, sadece okur-yazarlık oranı ile ölçülemez. Bu temel sorunda, ülkedeki okullaşma oranı, okul çağı nüfusunun eğitim kademeleri arası öğrenci akışı, okul-öğretmen-öğrenci sayısı dengesi ve benzerleri ile ülke nüfusunun ilk-orta ve yükseköğretim bitirenlerinin, birbirine ve ülke nüfusuna oranları gibi kriterleri de dikkate alınmalıdır.⁵⁷ Araştırma sahasının eğitim durumu incelenirken bu kriterlere uygun inceleme yapılacaktır.

Öncelikle Türkiye İstatistik Kurumu 2010 verilerinden yararlanılarak ilçenin eğitim düzeyini belirtmek gerekir (Tablo 2.8.).

⁵⁷ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, MEB. Eğitim Dizisi, İstanbul, 1997, s. 171

Tablo 2.9. Selim İlçe Merkez Nüfusunun Öğrenim Durumu (2013).

Eğitim Durumu	Erkek	%'si	Kadın	%'si	Toplam	%'si
Okuma yazma bilmeyen	30	11.9	221	88.1	251	5.9
Okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen	425	45.2	514	54.8	939	22.5
İlkokul mezunu	346	41.1	495	58.9	841	20
İlköğretim mezunu	350	53.7	301	46.3	651	15.6
Ortaokul veya dengi okul mezunu	138	64.1	77	35.9	215	5.2
Lise veya dengi okul mezunu	580	64	325	36	905	21.5
Yüksekokul veya fakülte mezunu	138	57.9	100	42.1	238	5.8
Yüksek lisans mezunu	7	77.7	2	22.3	9	0.2
Doktora mezunu	1	100	0	0	1	0.03
Bilinmeyen	64	45.3	77	54.7	141	3.4
TOPLAM	2079	49.6	2112	50.4	4191	100

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Tablo 2.10. Selim İlçe Merkezinin Cinsiyete Göre Okuma Yazma Durumu (2010).

Okuma Yazma Durumu	Erkek	Kadın	Toplam
Okuma Yazma Bilmeyen	30	221	251
Okuma Yazma Bilen	1985	1814	3799
Bilinmeyen	64	77	141
Toplam	2079	2112	4191

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

İlçenin eğitime bakış açısı göz önüne alındığında ilçenin yaklaşık olarak %90'ı okuma yazma bilmekte, %5'i okuma yazma bilmemekte, %5'i hakkında ise okuma yazma bilip bilmediği saptanamamıştır.

Araştırma sahasında ilköğretimden sonra orta öğretim kademesine devam konusunda bir düşüş gözlenmektedir. Bunun başlıca sebepleri bölgesel ve yapısal faktörlerdir. Bu faktörlerin başında eğitimin alt yapısının yaygın ve ulaşılabilir olmayışı, aynı zamanda ekonomik ve geleneksel faktörlerinde etkili olduğu görülmektedir. Ayrıca ilçede ortaöğretim ve yükseköğretim oranları incelendiğinde erkek nüfusun daha

eğitimli olduğu görülmektedir. Kadın nüfusun ortaöğretim ve yüksek öğretim kademelerinde az sayıda yer almasının sebebi olarak kırsal kesimdeki geleneksel anlayışın hâkim olması gösterilebilir. Bu nedenlerin başında kız çocuklarının okumaması gerektiği anlayışı yer almaktadır. Ancak son yıllarda Milli Eğitim Bakanlığının Haydi Kızlar Okula Kampanyası kapsamında kız çocuklarının okuma oranında bir artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Bunun etkisi ilerleyen yıllarda ortaöğretimde ve yüksek öğretimde görülecektir.

Tablo 2.11. Selim İlçesinde Bulunan Okulların Genel Durumu.

SIRA NO	OKUL TÜRLERİ		OKUL SAYISI	TOPLAM	ÖĞRENCİ SAYISI	ÖĞRETMEN SAYISI	DERSLİK SAYILARI
1	ANAOKULU	Bağımsız Anaokulu	1	34	73	5	4
		Anasınıfı	33		438	35	33
2	İLKOKUL	Birleştirilmiş Sınıf	37	53	993	56	64
		Müstakil Sınıf	16		1627	84	76
3	ORTAOKUL		22	22	2121	149	106
4	LİSE		3	3	957	58	40
TOPLAM			109	109	6209	387	323

Kaynak: Selim İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

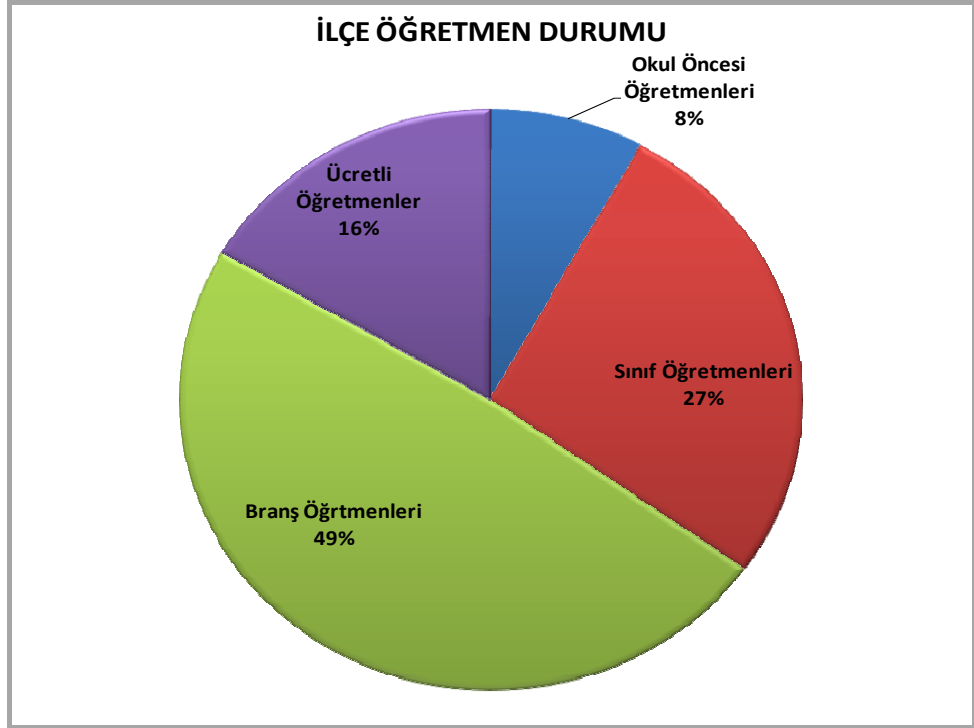
Yukarıdaki tabloyu inceleyecek olursak, ilçe merkezi ve köylerin tamamında biri bağımsız olmak üzere toplam 34 adet anaokulu, 37' si birleştirilmiş sınıf, 16' sı müstakil sınıf olmak üzere toplam 53 ilkokul, 22 ortaokul, 3'ü lise olmak üzere toplam 109 adet okul bulunmaktadır.

İlçede eğitim alan öğrenci sayılarına baktığımız zaman anaokulunda 511, ilkokulda 2620, ortaokulda 2121, lisede ise 957, toplamda 6209 öğrenci eğitim almaktadır.

İlçe merkezi ve köyleri bütün olarak incelediğimizde toplam 387 öğretmen görev yapmaktadır. İlçe Buna ek olarak ilçe merkezi ve köylerde toplam 323 derslikte eğitim-öğretim faaliyeti yapılmaktadır.

İlçe merkezi ve köyler dahil olmak üzere öğretmen istihdamına baktığımızda, 387 olan toplam öğretmen sayısının %8'ini okul öncesi diye adlandırılan anaokulu

öğretmenleri, %27'sini sınıf öğretmenleri,%49'unu branş öğretmenleri,%16' sını ise ücretli öğretmenler oluşturmaktadır. İlçedeki öğretmen istihdamının %16'sını içeren ücretli öğretmenler, öğretmen ihtiyacının kadrolu olarak karşılanamadığı branşlar da aynı alan mezun olan veya başka alanlardan mezun olan kişilerden istihdam edilir.

Şekil 2.4. İlçede Bulunan Öğretmen İstihdamı

İlçenin eğitim durumunu daha ileri düzeye getirmek için okur-yazar oranının arttırılması ve her düzeyde okullaşma oranının artması gerekmektedir. Bunun yanı sıra kurumların alt yapı, teknik donanım ve insan kaynağı ihtiyacının giderilmesi gerekmektedir.

2.1.4.1.3. Nüfusun Beslenme ve Sağlık Durumu

“İnsanların yeme içme alışkanlıklarını, toprak ve iklimin neyin üretilmesine izin verdiği, ekonomik koşulların ve geleneklerin ne olduğu gibi faktörler belirlemektedir”.⁵⁸ Araştırma sahasında temel besin maddelerine erişebilme olanakları çeşitlilik göstermektedir. İlçede gelir düzeyi yüksek aileler temel besin maddelerine daha kolay erişebilmekte iken, gelir düzeyi düşük olan aileler temel besin maddelerine çok kolay erişememekte, kaymakamlık, belediye ve sosyal yardımlaşma kurumları aracılığıyla temel ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar.

Ayrıca ilçe halkı ticari bir beklenti içinde olmadan kendi çabalarıyla tüketebilecekleri fasulye, patates,soğan,gibi bazı ürünleri yetiştirebilmektedir. Dolayısıyla yöre halkı hayvancılık ve tarımsal faaliyetlerin etkin bir biçimde yürütüldüğü ilçede, tarımsal ve hayvansal ürünleri birinci elden organik olarak tüketebilmektedir.

Selim ilçe merkezinin sağlık alanları incelediğinde hali hazırda olan Kamu Hastaneleri Birliğine bağlı olan Abdulhadi CİHANGİR ilçe hastanesi ilçeye hizmet vermektedir. Bu hastane 1998 yılında aynı yerde sağlık merkezi olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bununla birlikte ilçeye bağlı olarak yaklaşık 10 köyde sağlık evi bulunmakta ve bu sağlık evlerine yakın diğer köylere de sağlık hizmeti vermektedir. Bu sağlık evlerinin herbirinde bulunduğu köye ve yakın çevresine hizmet vermek amacıyla 1 ebe görevlendirilmiştir. İlçe merkezinde bulunan sağlık personeli ayrıca bu köylere haftanın belirli günleri giderek hizmet vermektedir. Hastane yataklı hastane bünyesinde gözükmemekte ancak 10 yatak kapasitesiyle ilçe halkına hizmet vermektedir. İlçede ve köylerde bulunan sağlık personeli ilçe merkezindeki ve köylerdeki hastaların muayene ve tedavilerini yapmakta, aşı, bebek takibi ve ana çocuk sağlığı gibi hizmetler vermektedir. Ayrıca hastane bünyesinde günlük ortalama 100-120 arasında hastaya acil sağlık hizmeti verilmektedir. Hastane bünyesinde 44 adet personel, 14 aile hekimi ve 7 adet Toplum Sağlığı Merkezi personeli bulunmaktadır. Bu personellerin içinde doktor, hemşire, ebe, laboratuvar teknisyeni, röntgen teknisyeni, idari personel, hizmetli ve şoför bulunmaktadır. Hastanede 2 adet ambulans hizmet vermekte. Ayrıca evde hasta

⁵⁸Tümertekin, Özgüç, İstanbul 2009, s. 242.

bakmak amacı ile kullanılan 1 adet araç ve personeli mevcuttur. Önemli bir ihtiyaca cevap veren Selim Devlet Hastanesi daha iyi hizmet verebilmesi için daha iyi bir binaya, yeterli teçhizata ve aletlere ihtiyaç duymaktadır. Bununla birlikte yapılan gözlemler sonucunda ilçeye yeni bir hastane yapılması için çalışmalara başlandığı bilgisine ulaşılmıştır.

2.1.5. Nüfusun Ekonomik Özellikleri

2.1.5.1. İktisaden Faal Olan Nüfus

Tablo 2.12. Cinsiyete Gore İş Gücü Durumu(2013).

CİNSİYET	İŞ GÜCÜ İSTİHDAM	İŞSİZ	İŞ GÜCÜNDE OLMAYAN
TOPLAM	938	244	2167
ERKEK	818	197	755
KADIN	120	44	1412

Kaynak: TÜİK Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Araştırma sahamız olan Selim ilçe Merkezinin cinsiyete gore iktisaden faal olan nüfusa bakıldığında iş gücüne sahip olanların 818'i erkek, 120' si kadın olmak üzere toplam 938 kişidir. Bunların sektörel dağılımı incelendiğinde kamu kurumlarında ve özel sektörde istihdam edildiği görülmektedir. Erkeklerin 450' si kamu kurumlarında (hizmet sektöründe), 368'i ise özel sektörde (sanayii ve tarım sektörü) istihdam edilmektedir. İş gücünde olan kadın nüfusa baktığımızda büyük bir çoğunluğu kamu sektöründe istihdam edilmektedir. Toplam iş gücünde olan 120 kadın nüfusunun 115'i kamu kurumunda (hizmet sektöründe), 5'i ise özel sektörde (tarım sektöründe) istihdam edilmektedir.

2.1.5.2. İktisaden Faal Olmayan Nüfus

Tablo 2.13. Cinsiyete Göre İktisaden Faal Olmayan Nüfus (2013).

CİNSİYET	İŞ ARAMAYANLAR	ÖĞRENCİ	EV KADINI	EMEKLİ	DİĞER
TOPLAM	148	565	1147	177	130
ERKEK	117	347		168	123
KADIN	31	218	1147	9	7

Kaynak: TÜİK Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Araştırma sahasındaki iktisaden faal olmayan nüfusa baktığımızda, iş gücünde olmayan toplam 2167 kişinin 565' i öğrenci, 1147' si ev kadını, 177'si emekli, geriye kalan 130 kişinin ise digger sebeplerden dolayı iş gücünde olmadığı görülmektedir. Diğer sebeplerden dolayı oluşan işsizliğin sebepleri arasında kamu kurum ve özel sektördeki istihdam oranının doyuma ulaşması olarak gösterebiliriz.

2.2. YERLEŞME

Evler yahut daha geniş bir deyimle barınaklar ve bunların meydana getirdiği köy, kasaba ve şehirler yeryüzünde insan hayat ve faaliyetlerinin dayanak noktaları ve bu faaliyetlerin en karakteristik ve en göze çarpan olaylarıdır. Yerleşme olayı insanların mevsimlerin seyrine uyarak yer değiştiren, yazın yaylaya, dağa çıkan, kışın ovaya inen yarı göçebelerin yılın bir kısmında oturdukları ve çeşitli isimlerle adlandırdıkları ova, yayla, ve dağ yerleşmeleri; kalıcı mesken olarak çiftlik, küçük köy, köy, kasaba ve şehir, geçici yada devamlı, toplu yada dağınık, büyük yada küçük bütün bu yerleşmeler topluluğu yerleşme olayı kavramının içinde yer alır.⁵⁹

Münferit ev, köy, kasaba ve şehirler, insan faaliyetlerinin dayanak noktalarıdır. İnsanlar ister devamlı, ister geçici, ister toplu, ister dağınık ne şekilde yerleşirse yerleşsin ihtiyaçlarından dolayı daima yerleştikleri ve ihtiyaçlarını karşılayan yere ve çevresine az çok bağlıdır. İnşa ettikleri mesken şekillerinde olduğu kadar, yerleşme yerinin seçilmesinde, yerleşmenin teşekkülünde, şeklinde ve gelişmesinde coğrafi şartların etkisi büyüktür.⁶⁰

Araştırma sahamız olan Selim ilçesi idari anlamda 1011km² 'lik yüz ölçümüne sahiptir. İlçe merkezi idari açıdan üç mahalleden oluşmaktadır (Cumhuriyet, Köprübaşı ve Çarşı Mah.) .Ayrıca araştırma sahasına bağlı 53 adet köy bulunmaktadır. Selim ilçesinin yerleşim özellikleri öncelikle şekil ve tip yönünden incelenecektir.

⁵⁹ Ali Tanoğlu, s. 211, 212

⁶⁰ Kenan Arınç, *Değirmenaltı Köyünün Coğrafi Etüdü*, Atatürk Üniv. SosyaL Bilimler. Enst. Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1987, s. 60

2.2.1. Selim İlçe Merkezinin Şekil ve Tip Yönünden Ayrımı

Yeryüzünde yerleşilmiş mekanın tümü fonksiyona göre kullanım alanları halinde örgütlenmiştir. Yerleşme de, böyle bir fonksiyonel tür olarak, konut mekanının örgütlenmesi ve dağılışıdır.⁶¹ Gerek tabiat şartları, gerek sosyal seviye bakımından memleketlere ve milletlere göre yerleşmenin gösterdiği hususiyetlere yerleşme şekli deriz.⁶²

“Yerleşme şekli” ve “yerleşme tipi” aslında birbirinden çok farklı kavramlar olmasına rağmen, günümüzde yaygın olarak birbirinin yerine kullanılmaktadır. Şekil itibariyle yerleşmeleri toplu yerleşmeler, dağınık yerleşmeler, yarı dağınık yerleşmeler ve yol boyu yerleşmeleri olarak dört gruba ayırabiliriz. Yerleşmenin şekli denilince yerleşmeyi oluşturan meskenlerin arazi üzerindeki dağılışı biçimleri düşünülmektedir. Yerleşimin tip olarak ayrımında ise, insanların bir yerleşim yerinde devamlımı yoksa geçicimi kaldıkları ve ne tür bir ekonomik faaliyetle uğraştıklarını tespit etmek gerekmektedir. Bu yüzden yerleşme tiplerini; devamlı yerleşmeler ve geçici yerleşmeler diye iki grupta toplayabiliriz.⁶³

Kırsal kesimlerde konutların birbirlerine yakınlığı ile tanımlanan toplanma olayında tarım alanlarının yakınlığı, hatta bütünlüğü yerleşmenin toplu yada dağınık olmasında göz önünde bulundurulur. Kırsal kesimlerde yerleşmenin dağılmasındaki etkenlerin başında yüzey şekillerinin parçalanmış ve fazla eğimli yamaçların yaygın olduğu bölgelerde, tarım arazilerinin ancak belirli bir çiftçi nüfusu belirleyebilecek büyüklükte olması yüzünden konutların bu küçük tarım alanlarının hemen yanında yer almalarıdır. Toplu yerleşmelerde ise yine arazi yapısı, iklim, su durumu, ekonomik faaliyetler ve sosyo-kültürel etkiler rol oynamaktadır.

2.2.1.1. Şekil İtibariyle Selim İlçesi

Dağınık yerleşmede evlerin dağılmasına, tek tek yahut birkaçı bir arada birbirlerinden uzaklaşmasına, arazi üzerinde adeta serpilmesine karşılık, toplu

⁶¹ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, s. 381

⁶² Hamit Sadi Selen, *Türkiyede Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri*, Türk Coğrafya Dergisi, Yıl3, Ankara, 1945, s. 7-8

⁶³ Ali Özçağlar, *Ezinepazar Depresyonunu Coğrafyası*, Araştırma Projesi DTCE. Kütüphanesi, Ankara, 1992, s. 84

yerleşmede topluluğa ait bütün evler, yerleşmenin toprakları dahilinde tek bir noktada toplanır.⁶⁴

Doğu Anadolu'da hâkim olan yerleşme tipi toplu yerleşmelerdir.⁶⁵ Selim İlçesinde yerleşme şekli olarak tamamen toplu dokulu bir yerleşme şekli görülmektedir. İlçe genellikle düz bir arazi üzerine kurulmuştur. İlçe aynı zamanda planlı bir yapıya sahiptir. Üç mahalleden (Cumhuriyet, Köprübaşı ve Çarşı) oluşan Selim İlçesinde konutlar ilk yerleşme birimi olan Çarşı Mahallesi etrafında toplanmışlardır. İlçe merkezi daha sonra ihtiyaca göre etrafa doğru yayılma göstermiştir. Evlerin arasındaki mesafe çok az ve evler birbirine bitişiktir. Bunun sebebi iklim, su durumu, araziden daha çok faydalanma ve morfolojik yapıdır. Çarşı Mahallesi etrafında gelişen ilçede daha sonrada Cumhuriyet Mahallesi ve Köprübaşı Mahallesi gelişme göstermiştir. Ayrıca Osmanlı-Rus harbinden gelen bir gelenekle savunma amacıyla Selim ilçesi toplu bir yerleşme özelliği göstermektedir.

Fotoğraf 2.1. Selim İlçe Merkezinden Görünüm

⁶⁴ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, s.384

⁶⁵ Bedriye, Tolun, Denker, *Yerleşme Coğrafyası*, İstanbul Ün. Yay. No: 2275, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:93, İstanbul 1977, s. 159,

2.2.1.2. Tip İtibariyle Selim İlçesi

Önceden de belirttiğimiz gibi tip itibariyle yerleşmelerde, insanların bölgede daimi mi yoksa geçici mi barındıkları üzerinde durulmaktaydı. Selim İlçesinde genellikle devamlı yerleşme şekli hâkimdir. Ancak geçici yerleşmelere yalnızca yaz aylarıyla birlikte ilçe merkezinde hayvancılıkla geçimini sağlayan halkın, Temmuz ve Ağustos aylarında ilçenin kuzeyinde bulunan Allahuekber dağları ve Soğanlı dağlarındaki araziler üzerinde yaylacılık faaliyetleri yaptığı bilinmektedir. Yaylalar, devamlı yerleşmelerdeki bir kısım ailelerin ekonomik faaliyet bölgesi uzantısı olup, buralarda hayvan otlatmak, tarım yapmak ve hayvan ürünleri üretmek gibi ekonomik faaliyetler yapılır.⁶⁶ Bu faaliyetler sonucunda halk hayvanlarını otlatmakta ve aynı zamanda da hayvansal ürünler üretmektedir. Ayrıca ilçenin tamamı düşünüldüğünde birçok köyün belirtilen aylarda yaylacılık faaliyetleri gerçekleştirdiği görülmektedir.

Fotoğraf 2.2. Selim Yaylalarından Bir Görünüm

⁶⁶ Hayati Doğanay, Türkiye Beşeri Coğrafyası, MEB. Eğitim Dizisi. İstanbul, 1997, s. 273

2.2.2. Mesken ve Mesken Tipleri

Yerleşmenin yapısını oluşturan en küçük yapıya mesken denir.⁶⁷ Mesken (barınak); mağara veya en basit çoban-avcı kulübesinden, en gelişmiş çok katlı gökdelenlere kadar olan bütün yapıları kapsar. Meskenler doğal ortamlarda yer alan önemli insan eseri, kültürel varlıklar olup, yerleşim birimlerinin en küçük yapı taşıdır. Meskenler bulundukları doğal ortamın ve ait oldukları toplumların ekonomik ve sosyal özelliklerini yansıtır. Her mesken yerleşme coğrafyası açısından aynı öneme sahip değildir. Meskenler bulundukları doğal ortamın koşullarını yansıtmalıdır. Bu meskenler ise genellikle kır meskenleridir. Selim İlçesinde özellikle geçmiş yıllarda yapılan meskenler bölgenin doğal yapısını yansıtmaktadır. Ancak inşaat tekniklerinin ilerlemesi, insanların ekonomik ve kültürel düzeylerinin gelişmesi ve taşımacılık imkanlarının artması, mesken yapımında kullanılan malzemelerde doğal ortamın etkilerini giderek azaltmaktadır. Mesken tiplerinde çevreden kolay ve ucuza temin edilen malzeme, iklim, gelenek-görenekler, ekonomik faaliyetlerin türü inşaat tekniğinin ilerlemesi çeşitli malzeme bulunabilmesi, ekonomik ve kültürel düzeyleri de etkili olur.⁶⁸ Selim’de de bahsettiğimiz bu olay söz konusudur. Buna insanların ihtiyaçlarını da ekleyecek olursak ilçede son yıllarda yapılan meskenler daha çok bu özellikleri yansıtmaktadır. Araştırma sahamızdaki meskenleri eski ve yeni tip meskenler olarak iki grupta inceleyeceğiz.

2.2.2.1. Eski Tip Meskenler

Eski tip mesken dendiğinde ilçe merkezinde köy mesken tipleri arasında kalan, kent konutlarına geçiş tipi kabul edebileceğimiz mesken tipleri bulunmaktadır. Bu meskenlerin büyük bir çoğunluğu, yapı gereçleri bakımından, doğal çevrenin etkisinde kalınarak inşa edilmişlerdir. Doğal kaynaklar açısından, mesken yapım gereçleri ise, organik ve inorganik yapı gereçleri diye iki grupta toplanabilir. Bunlardan inorganik olanlar, yerin doğal yapısı ile ilgili olanlardır; toprak, kil, balçık, çok çeşitli taş türleri, kilden yapılanlar gibi. Organik kökenliler ise; ahşap ve bunlardan yapılan malzemelerdir.⁶⁹

Araştırma sahamız olan Selim’de Eski tip meskenlerin yapımında doğal

⁶⁷ Bedriye Tolun Denker, s. 59

⁶⁸ Servet Krabağ, Salih Şahin, s. 150

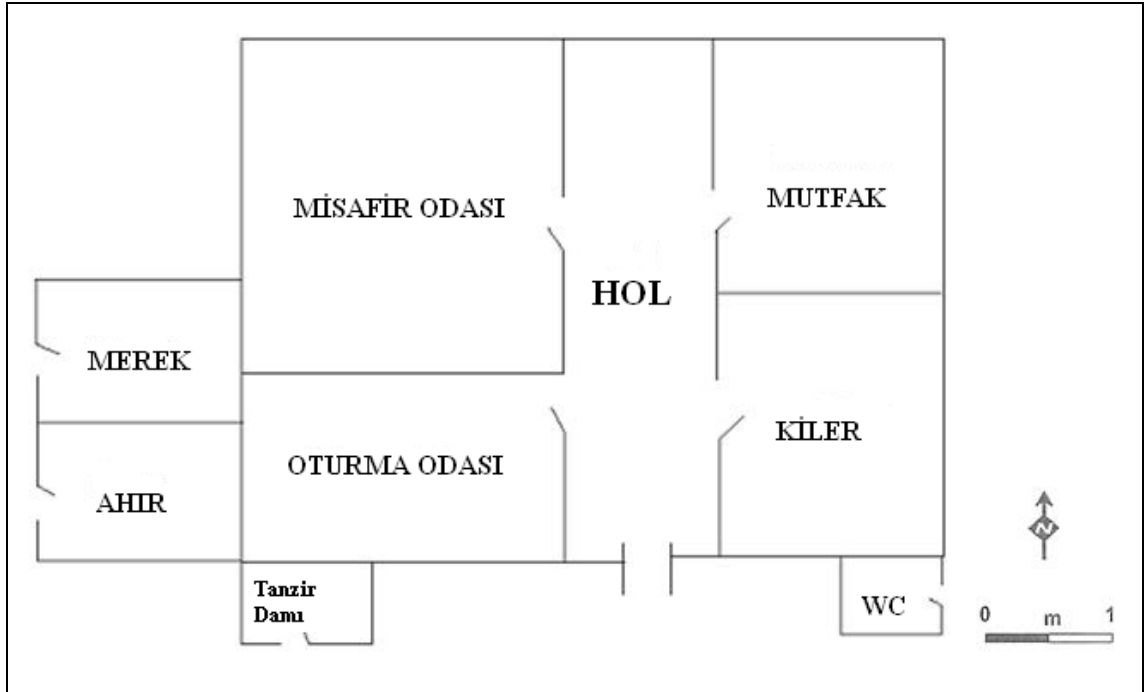
⁶⁹ Hayati Doğanay, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, MEB. Eğitim Dizisi, İstanbul, 1997, s. 321

çevreninde özellikleri dikkate alındığında, genellikle evlerin gövde kısımları taştan, çatı ve pencere kısımları ise ilçeye yakınlığı düşünüldüğünde çam ağacı malzemesiyle yapılmaktadır. Çünkü bu meskenlerde kullanılan malzemeler yakın çevreden temin edilmekte, ayrıca çatı, duvar ve pencere bölgenin iklim özellikleri göz önünde bulundurularak inşa edilmektedir. Aynı zamanda bu meskenler tek katlıdır. Eski tip meskenlerinin yapılışında taş kullanılmakla birlikte, bunları birleştirmek için çamur veya kum kullanılmıştır. Selim'de eski tip meskenlerin yapılış tarihi 30 ve 50 yıl öncesine dayanmaktadır. Yaklaşık 50 yıl önce yapılan eski tip meskenlerde çatı toprak örtülü iken, daha sonra yapılan eski tip meskenlerde çatıda sac malzemesi kullanılmıştır. Bölgenin iklim özellikleri de göz önünde bulundurulduğunda bu meskenlerin duvar kalınlıkları genellikle 40cm ile 80cm arasında değişmektedir. Eski tip meskenlerde izolasyon malzemeleri bulunmamaktadır. Kapılarda ilk yapılan meskenlerde genelde ahşap malzeme kullanılırken, daha sonra yapılanlar da demir kapı kullanılmıştır. Meskenlerde kullanılan pencereler 60x100 cm ebadındadır. Bu meskenler genellikle girişte 1 adet hol, iki adet oda, bir banyo, bir tuvalet ve bir mutfak şeklinde planlanmıştır. Bu yapılara ek olarak meskenin dışında bazı evlerde bir adet kiler veya tandır damı mevcuttur. Tandır damı yer yer mutfakla birlikte bulunan en önemli bölümlerden birisidir. Tandır evi, aşhane, kiler gibi isimleri ile tanınan mutfak; günlük işlerin yapıldığı, sütün değerlendirilip yağ ve peynirin yapıldığı, ekmeğin pişirildiği evin bölümlerinden birisidir.⁷⁰ Buna ek olarak eğer aile hayvancılıkla uğraşıyor ise bir adet ahır ve birde merekte mevcuttur. Ayrıca bazı eski tip meskenlerde ekmek ve yemek yapmak için kullanılan tandır damı bulunmaktadır.

⁷⁰ Faruk Kaya, Ağrı Ovası ve Çevresinin Coğrafi Etüdü, Basılmış Doktora Tezi, Erzurum, 2001, s.198

Fotoğraf 2.3. Köprübaşı Mahallesiindeki Eski Tip Bir Meskenden Görünüm

Şekil 2.5. Selim İlçe Merkezinde Bulunan Eski Tip Konut Planı (Yakup ASLAN ve Ailesine Ait Konut).

2.2.2.2. Yeni Tip Meskenler

Ülkemizde son yıllarda başta kasabalar olmak üzere kırsal yerleşmelerde betonarme meskenlere rastlanmaktadır. Kırsal kesimlerde daha çok betonarme yapılara rastlanmasının çeşitli nedenleri vardır. Bunların başında insanların ekonomik düzeylerinin giderek iyileşmesi, bilgi ve görgülerinin artması, yeni inşaat tekniklerinin artması ve ulaşım faaliyetlerinin gelişmesi söz konusudur. Betonarme meskenlerin diğerlerinden farkı, çok katlı olarak inşa edilmesidir. Böylece artan nüfusa daha iyi cevap vermektedir. Diğer yandan doğal afetlere karşı da usulüne uygun olarak inşa edilen betonarme binalar çok daha dayanıklıdır.⁷¹

Yeni tip meskenler doğal şartlardan çok, modernleşmeyi temsil etmektedir. Araştırma sahamız olan Selim İlçe merkezindeki yeni tip meskenleri iki grupta inceleyebiliriz. Birincisi 20 yıl önce yapımına başlanmış ve inşa edilmiş yeni tip meskenler, ikincisi ise yakın tarihte yapılmış yeni tip meskenlerdir. Bunlardan birincisi, eski tip meskenlere göre daha modern birden fazla katı olan meskenlerdir. Bunlarda azda olsa modernleşme eğilimi göze çarpar. Planları bakımından oturmaya daha elverişlidir.⁷² Bu tip meskenleri eski tip meskenlerle günümüz koşullarında ki yeni tip meskenlere geçiş tipi olarak düşünebiliriz. İkinci yeni tip mesken ise yakın tarihte yapılan daha modern inşaat malzemelerinin kullanıldığı meskenlerdir. Günümüzde inşaat sektörünün ve teknolojisinin hızla gelişmesi ve ulaşım imkanlarının artmasından dolayı ilçe merkezinde betonarme yapılar dikkat çekmektedir. Eski tip meskenlerde kullanılan taş ve ağaç yerine, tuğla, briket, demir, çimento ve kereste kullanılmaktadır. Yeni tip meskenlerin görünüşü de eski tip meskenlerden farklıdır. Yeni tip meskenlerin iç ve dış duvarları sıvalı ve boyalıdır. Görünüş itibariyle daha modern bir görünüme sahiptir. Evin iç kısmında da modern bir görünüm hâkimdir. Islak zemin diye tabir edilen mutfak, banyo ve tuvalette fayans veya mermer kullanılmaktadır. Evlerin içinde genel olarak 2 veya 3 oda bulunmaktadır, Odalara koridor veya hol denen kısımdan yapılmaktadır. Odaların tabanı tahta döşeme veya laminant döşeme ile kaplıdır. Yeni tip meskenlerde bölgenin doğal şartları da göz önünde bulundurularak, çift kat tuğla ve arasında yer yer izolasyon malzemesi kullanılmıştır. Meskenlerin pencereleri 100x100 yada 150x100 ebadında, ahşap yada pimapen denen malzemeden yapılmaktadır. Duvar kalınlığı 25cm ile 50cm arasında değişmektedir. Ayrıca yeni tip meskenlerin temelleri 0.5m ile 1m arasında değişmektedir. Selim ikinci derece deprem bölgesinde yer aldığından dolayı, son yıllarda yapıların depreme dayanıklı olmasına dikkat

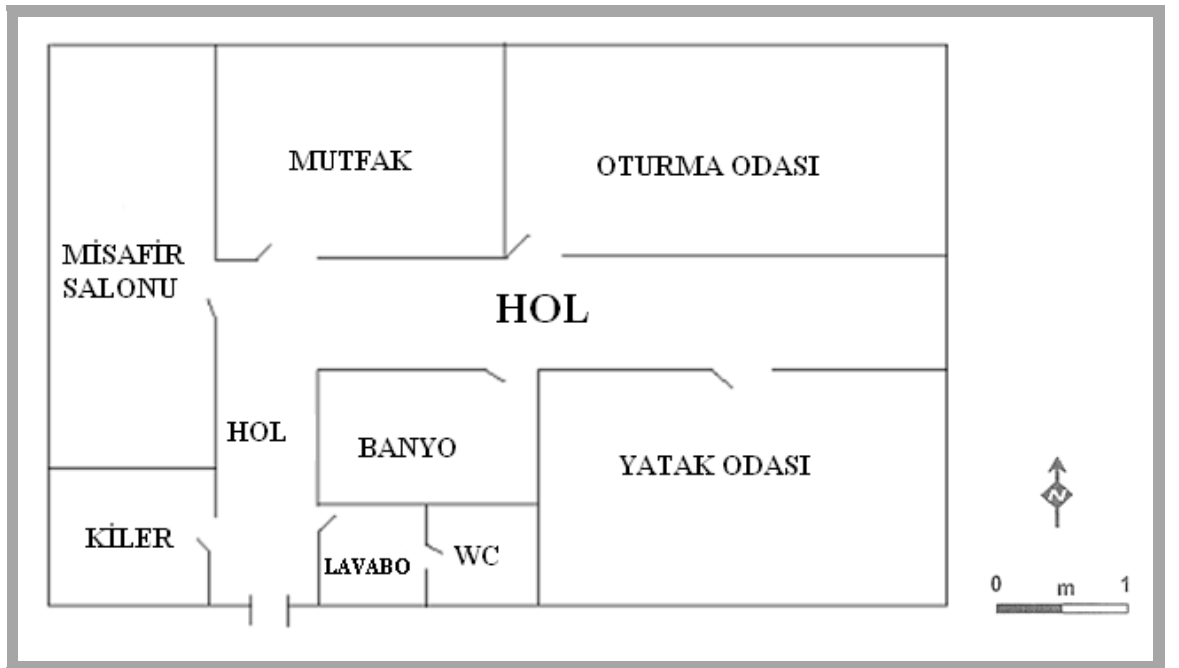
⁷¹ Servet Krabağ, Salih Şahin, s. 158

⁷² Hasbi Soylu, *Kiği'nin Beşeri Coğrafyası*, AktifYayincılık, İstanbul, 2011, s. 55

edilmektedir. Evlerin giriş kapıları ahşap ya da daha modern demirden yapılmıştır. Bu tip meskenlere ilçe merkezinde daha çok Cumhuriyet ve Çarşı mahallesinde görmekteyiz.

Fotoğraf 2.4. Selim İlçesinde Bulunan Yeni Tip İki Katlı Bir Meskenden Görünüm

Şekil 2.6. Selim İlçe Merkezinde Bulunan Yeni Tip Konut Planı(Kemal YEŞİL'e Ait Konut)

2.2.3. Selim İlçe Merkezinin Fonksiyon Alanları

Sosyal ve ekonomik faktörlerin yerleşmenin dağılışıında büyük bir etkisi vardır.⁷³ Selim ilçesinde yerleşmenin gelişim alanı, genel olarak gerek arazi yapısından dolayı gerekse Erzurum-Kars yolunu takip eden doğu-batı yönünde ilerlemektedir. Bununla birlikte son yıllarda ilçenin güneyine doğru özellikle çarşı mahallesi gelişim göstermektedir. Selim ilçesi toplu dokulu bir fonksiyon alanına sahiptir. İlçe merkezinin fonksiyon alanları şöyledir;

2.2.3.1. Oturma Alanı

Selim ilçesi Cumhuriyet, Çarşı ve Köprübaşı olmak üzere üç mahalleden oluşmaktadır. İlçenin batısında kalan Cumhuriyet Mahallesi ilçenin en yoğun mahallesidir. Bu mahallenin büyük bir çoğunluğunu meskenler oluşturmaktadır. Ayrıca Köprübaşı Mahallesi de ilçenin en eski yerleşmelerinin bulunduğu mahallelerindendir. Köprübaşı mahallesi de genel olarak meskenlerin bulunduğu bir mahalledir. Köprübaşı mahallesi ve Cumhuriyet mahallesinin büyük bir kısmını eski tip tek katlı ve iki katlı meskenler oluşturmaktadır. Bu mahallelerde azda olsa son yıllarda yapılan meskenlerin daha modern ve depreme daha dayanıklı olduğu görülmektedir. Buna karşılık olarak Çarşı Mahallesi daha modern bir görünüme sahiptir. İlçenin idari ve ticari alanlarının da burada bulunmasından dolayı daha gelişmiş bir yapıya sahiptir. Daha öncede belirttiğimiz gibi Selim’de arazi yapısı, akrabalık bağları, iklim ve su durumundan dolayı yerleşme toplu ve sık dokuludur. İlçe genel anlamda planlı bir yapıya sahiptir. Ancak eski yapıların bulunduğu bölgelerde planlama tam manasıyla oluşmamıştır. İlçenin ortasında bulunan Çarşı mahallesinde meskenler, idari alanlar ve ticari alanlar iç içe girmiştir. Ayrıca ilçenin çeşitli mahallelerinde kamu lojmanları bulunmaktadır.

2.2.3.2. İşyeri ve Ticari Alanlar

Yerleşmelerde, tarım hayvancılık, balıkçılık, ormancılık vb. faaliyetlerden oluşan kır ekonomisinden, bu sektörlerin dışındaki alanlara yönelmenin başlamasıyla, başka bir yerleşme tipine geçiş söz konusu olmuştur. O nedenle ticaret, imalat, toplum hizmetleri gibi faaliyetler devreye girdiği için yerleşmenin görünümü, üstlendiği görevler, yaşayış biçimi, alansal ve insan sayısı bakımından büyüklüğü, mutlak olarak değişikliğe uğrar.

⁷³ Ali Tanoğlu, s. 243

Artık burası şehrsel bir karaktere sahiptir.⁷⁴ Buna bağlı olarak Selim ilçesi işyeri ve ticari alanlarının bulunduğu mahalle olan arşı Mahallesi ise diğer mahallelere oranla farklılık göstermekte ve daha modern bir şehrsel yapıya sahip olmaktadır. İlçenin ticari alanları genellikle arşı Mahallesi ve civarındadır. Selim ilçe merkezinde yapılan tespitler ve Selim Esnaf ve Sanatkarlar Odasından alınan bilgilere göre ilçe merkezinde 198 adet ticari faaliyet gösteren işyeri bulunmaktadır (Tablo 2.10.).

⁷⁴ Murat Özgür, s. 104

Tablo 2.14. Selim İlçe Merkezi İş Yeri Türü ve Sayısı (2011)

İŞYERİ TÜRÜ	SAYISI
Bakkal-Market	49
Kasap	4
Berber	6
Kahvehane ve Çay Ocağı	11
Zahireci	5
Oto Elektrikçi ve Tamircisi	6
Petrol	3
Oto Lastik	2
İnternet Kafe-Bilardo Salonu	6
Marangoz	6
Halı Saha	1
Mermerci	1
Pastane	2
Lokanta	7
Eczane	2
Fırın	3
Tekel Bayi	3
Kuyumcu	2
Tüp Gaz Bayii	4
Manav	3
Kırtasiye	3
Tarım Makinaları Satımı	6
Soba İmalatı	1
Elektrik ve Su Tesisatı	4
Aktar	1
Saatçi	2
Gsm Bayileri	3
Züccaciye	3
Tuhafiye ve Konfeksiyon	17
Değirmen	2
Nalburiye	3
Fotoğrafçı	2
Oto Yedek Parça	3
Mobilya Beyaz Eşya	4
Hırdavatçı	3
Kunduracı	4
Terzi	1
Bisiklet Tamircisi	1
Camcı	1
Bilgisayar Bakım Onarım	3
Pvc ve İnşaat Malzemesi Satıcısı	4

Kaynak: Selim Esnaf ve Sanatkarlar Odası

Fotoğraf 2.5. İşyerlerinin Bulunduğu Kazım Paşa Caddesinden Görünüm.

2.2.3.3. İdari Alanlar

İdari açıdan 1957 yılına kadar Sarıkamış ilçesine bağlı nahiye olan Selim 27.06.1957 tarih ve 9644 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 7033 Sayılı özel kanunla ilçe olmuştur. İlçenin yönetim sınırları 1011km² dir. Selim 2011 adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre ilçe merkezinde 3 mahalle ve 52 köye sahipken 2012 yılında Kağızman ilçesine ait bir köyün Selim'e bağlanmasıyla 53 köye sahip olmuştur. Araştırma sahası olan Selim 1957'de ilçe merkezi olmasıyla birlikte yönetim ve merkeziyet gücü daha da artmıştır. Araştırma sahasının ilçe olmasından dolayı merkezde kamu kurum ve kuruluşları bulunmaktadır. Bunlar ağırlıklı olarak Çarşı Mahallesi civarında bulunur.

Kamu kurum ve kuruluşları genellikle Çarşı Mahallesinde Kazım Paşa Caddesi üzerinde kurulmuş iken bazı kurumlar ilçenin münferit yerlerindedir. İlçe merkezindeki kamu kurumları Hükümet binası içerisinde Kaymakamlık, Nüfus Müdürlüğü, Mal Müdürlüğü, Milli Eğitim Müdürlüğü, Tapu Sicil Müdürlüğü bulunmaktadır, bu bina Çarşı mahallesi içinde Halitpaşa Caddesinde bulunmaktadır. Bunun dışında ilçe merkezinde Belediye binası yine Çarşı Mahallesi Halitpaşa Caddesinde bulunmaktadır. Hastane, Postane, Jandarma Karakolu, Polis Karakolu, İlçe Müftülüğü, İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü gibi kurumlar bulunmaktadır (Fotoğraf.2.6.).

Fotoğraf 2.6. Selim Hükümet Konağı

2.2.3.4. Sanayii ve Ticaret Alanları

Sanayii ve sanayileşme kalkınmanın temeli olarak değerlendirilmektedir. Günümüzde çok sayıda iş gücü istihdam etmesi, kapalı ortamlarda yapılmasından dolayı iklim şartlarından fazla etkilenmemesi, yüksek verim elde edilmesi, sermaye birikiminin sağlanması, tarımsal ürünlere göre daha uzun ömürlü mallar üretilmesi, pazarlamaya yönelik olması, tarım kesimine yönelik araçlar üretmesi vb. açılardan sanayinin gelişmesi, bölgelerin gelişmişliğini işaret eder. Bir yerde sanayinin kuruluşu ve gelişimi bazı şartlara bağlıdır. Bunlar; hammadde, enerji, ulaşım ve pazarlamadır.⁷⁵ Bu açıdan Selim kasabası sanayii faaliyetleri bakımından fazla gelişmemiştir. Dolayısıyla ilçe merkezindeki sanayii alanları şeklinde bir grupta yapmak güçtür. Çünkü ilçede sanayi faaliyetleri sadece ilçenin yerel ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde düzenlenmiştir. İlçe merkezinin çeşitli yerlerinde bu amaçla kurulmuş küçük atölyeler ve ticarethaneler mevcuttur. Bu atölye ve ticarethaneler belli bir yerde toplanmış değildir, ilçenin çeşitli yerlerine dağılmış durumdadırlar. Bu yüzden Selim ilçe merkezinin daha planlı bir şehirselleşme özelliği kazanması için yakın zamanda, küçüğe olsa bir sanayi

⁷⁵ Servet Karabağ, Salih Şahin, s. 274

sitesine ihtiyacı vardır. Ticari ve sanayi amaçlı işyerlerinin bir arada toplanması hem ilçenin planlaması açısından hem de, ulaşım ve hizmet alımı açısından daha verimli olacaktır.

2.2.3.5. Eğitim ve Kültür Sahaları

Araştırma sahasındaki okullaşma oranlarını ele aldığımızda, ilköğretim kademesindeki okullaşma oranının Türkiye ortalamasını yakaladığı görülmektedir. Eğitimin diğer kademeleri olan orta öğretim ve Yükseköğretimde bunun tam tersi Türkiye ortalamasının altına düştüğü görülmektedir (Tablo 2.11.).

Tablo 2.15. Selim İlçesi İlköğretim ve Ortaöğretim Kurum Sayısı(2013).

İlköğretim Ve Ortaöğretim Okulları	Sayı
1-8 SINIFLI OKULLAR	19
1-5 SINIFLI OKULLAR	32
ORTAÖĞRETİM OKULLARI	
GENEL LİSE	1
ANADOLU LİSESİ	1
İMAM HATİP LİSESİ	1
TOPLAM	54

Kaynak: Selim İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılmıştır.

Fotoğraf 2.7. İlçe Merkezinde Bulunan Bir İlköğretim Okulundan Görünüm.

İlçede 576 öğrenci kapasiteli 2 adet ilköğretim pansiyonu ve 100 öğrenci kapasiteli 1 adet ortaöğretim pansiyonu yer almaktadır. Ayrıca ilçe merkezinde öğretmenlere hizmet vermek amacıyla kurulmuş bir öğretmen evi bulunmaktadır.

Araştırma sahasında eğitimi ve kültürel yapıyı güçlendirmek adına Selim Halk Eğitim Merkezi ve Akşam Sanat Okulu çeşitli eğitim-öğretim ve kurs faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Halka yönelik yapılan bu faaliyetlerin başında; okuma yazma kursları, bilgisayar kursları, halk oyunları kursları, gitar ve bağlama kursları, makine nakış kursları, halı dokuma kursları, el sanatları kursları gibi birçok kurs faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Fotoğraf 2.8. Selim Halk Eğitim Merkezi.

Ayrıca ilçe merkezinde hayırsever bir vatandaş tarafından yapılan Celal ARAS ilçe öğretmen evi ulunmaktadır. Öğretmenevi hem ilçede bulunan öğretmenlerin konaklaması hem de değişik sosyal ve kültürel faaliyetlerin yapılması konusunda faaliyet göstermektedir. Aynı zamanda da ilçe dışından gelen öğretmen ve kamu memurlarına konaklama hizmeti vermektedir.

Fotoğraf 2.9. Selim İlçe Öğretmenevi.

2.2.3.6. Sağlık Alanları

Selim ilçe merkezinin sağlık alanlarını incelediğimizde hali hazırda olan Abdulhadi CİHANGİR ilçe hastanesi ilçeye hizmet vermektedir. Bununla birlikte ilçeye bağlı olarak yaklaşık 10 köyde sağlık evi bulunmakta ve bu sağlık evlerine yakın diğer köylere de sağlık hizmeti vermektedir. İlçe merkezinde bulunan sağlık personeli ayrıca bu köylere haftanın belirli günleri giderek hizmet vermektedir. Hastane yataklı hastane bünyesinde gözükmemekte ancak 10 yatak kapasitesiyle ilçe halkına hizmet vermektedir. İlçede ve köylerde bulunan sağlık personeli ilçe merkezindeki ve köylerdeki hastaların muayene ve tedavilerini yapmakta, aşı, bebek takibi ve ana çocuk sağlığı gibi hizmetler vermektedir. Hastane bünyesinde 44 adet personel, 14 aile hekimi ve 7 adet Toplum Sağlığı Merkezi personeli bulunmaktadır. Bu personellerin içinde doktor, hemşire, ebe, laboratuvar teknisyeni, röntgen teknisyeni, idari personel, hizmetli ve şoför bulunmaktadır. Hastanede 2 adet ambulans hizmet vermekte. Ayrıca evde hasta bakmak amacı ile kullanılan 1 adet araç ve personeli mevcuttur. Önemli bir ihtiyaca cevap veren Selim Devlet Hastanesi daha iyi hizmet verebilmesi için daha iyi bir binaya, yeterli teçhizata ve aletlere ihtiyaç duymaktadır. Bununla birlikte yapılan gözlemler sonucunda ilçeye yeni bir hastane yapılması için yer tahsis edildiği bilgisine ulaşılmıştır.

Fotoğraf 2.10. Selim İlçe Hastanesinden Bir Görünüm.

Tablo 2.16. Selim İlçe Merkezi Mahalle Bazında Niteliklerine Göre Hane Sayıları(2013).

MAHALLE ADI	NUMARALAMAGEÇİCİ	İŞYERİKAMU	DİĞER	İŞYERİÖZEL	İNŞAAT	ARSA	BİNA	TOPLAM
CUMHURİYET	3	5	7	21	22	282	989	1163
KÖPRÜBAŞI	-	3	1	1	2	11	382	396
ÇARŞI	2	40	16	269	30	165	884	1771

Kaynak: Selim Belediyesi Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

2.2.3.7. Yeşil Alanlar

Araştırma sahamız olan Selim ilçe merkezinde yeşil alan olarak çocuk parkı ve mesire alanları bulunmaktadır. Ayrıca ilçe merkezine yakın bölgelerde istasyon mevkiine yakın yerlerde ise mesire alanları bulunmaktadır. Beykoz Belediyesinin kardeş

belediye projesi kapsamında 2012 yılında yapımı tamamlanan ve açılışı yapılan Yücel Çelikkbilek parkı ve mesire alanı ilçe halkının hizmetine açılmıştır. Bu park ve mesire alanları ilçenin çehresini değiştirmiş ve ilçe halkına güzel vakit geçirme imkanı sağlamıştır.

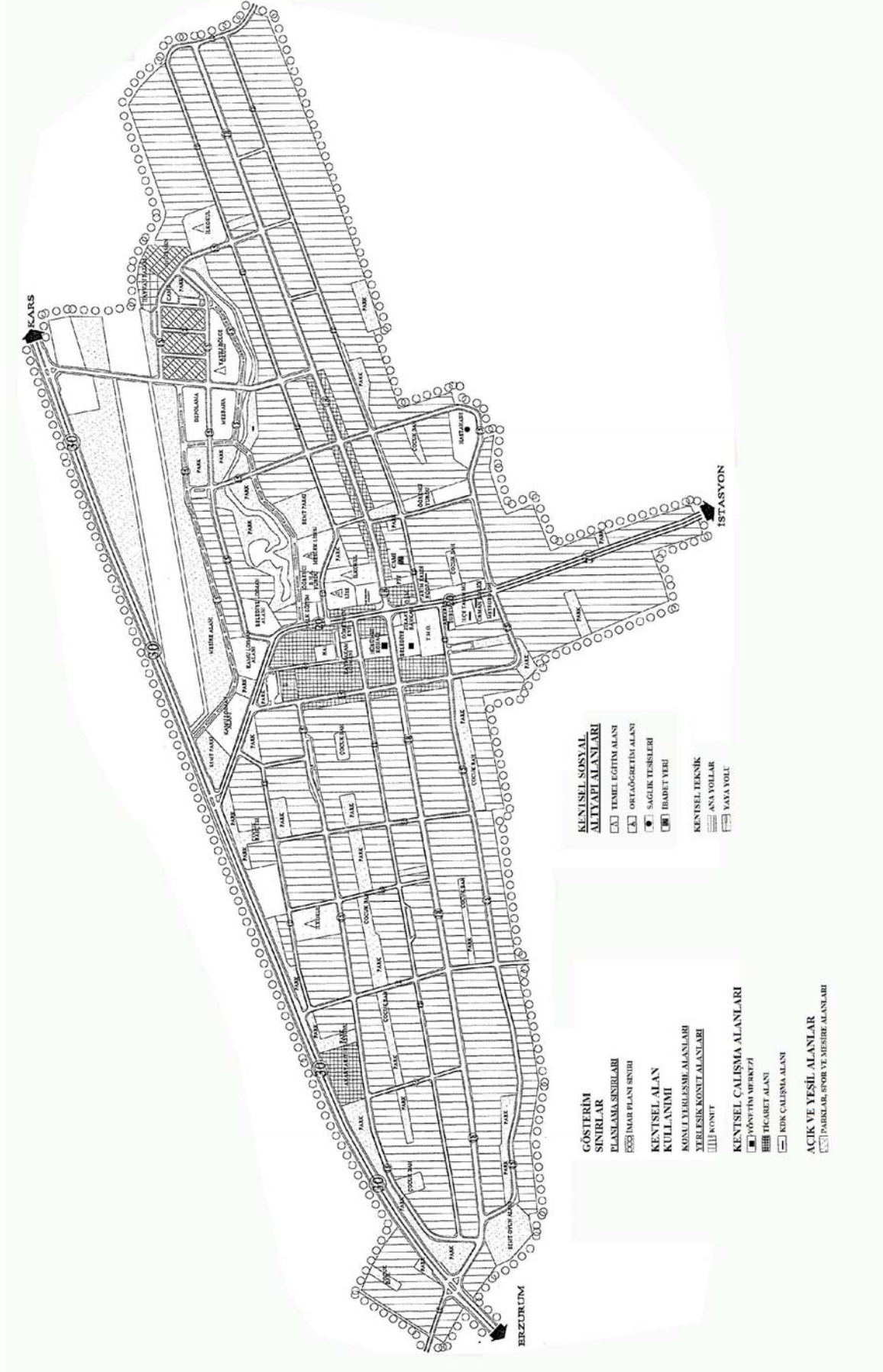

Fotoğraf 2.11. Yücel Çelikkbilek Parkından Görünüm

Bunlara ek olarak ilçe merkezinin doğusunda yapılan ağaçlandırma çalışmaları sonucunda Kars yolu üzerinde 2008 yılında, ilçenin önde gelen hayırseverlerinden Celal ARAS adına 50 hektarlık alan üzerine yüz bin adet fidan dikilmiştir.

Fotoğraf 2.12. Celal Aras Hatıra Ormanından Görünüm

Harita 2.3. Selim İlçe Merkezi İmar Planı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SELİM İLÇE MERKEZİ'NİN EKONOMİK COĞRAFYASI

Tarih boyunca ekonomik coğrafya, nüfus ile ekonomi ve kaynaklar arasındaki ilişkiler; insanların hayatlarını kazanmaları bakımından yerden yere olan farklılık ve benzerlikler, ekonomik faaliyetlerin yer seçiminde tercihleri belirleyen faktörler, bölgesel uzmanlaşmalar ve bu uzmanlaşmaların yarattığı ticari akışların nedenleri, ekonomik kalkınma ve yaşam standartlarındaki farklılıkların açıklanması gibi çok sayıda konu üzerinde durmuştur.⁷⁶

Bir yerin ekonomik coğrafya özellikleri, doğal ve beşeri şartların karşılıklı etkileşimi sonucunda şekillenir. Dolayısıyla bir yerde ekonomik faaliyetlerin nasıl ortaya çıktığı, geliştiği ve özellikleri belirlemek için o yerin coğrafi şartlarını iyi bilmek gerekir. Başka bir ifadeyle doğal ve beşeri şartlar makro (ulusal, bölgesel veya küresel) ve mikro (yerel) ölçekte, ekonominin yapısını ve özelliklerini belirleyen temel unsurlardır.⁷⁷ Aynı zamanda ekonomik coğrafya insanın hayatını kazandığı faaliyetleri inceler.⁷⁸

Araştırma sahası olan Selim'de hâkim olan ekonomik faaliyet tarımdır. Hayvancılık ise tarımsal faaliyetleri destekleyici niteliktedir. Araştırma sahasında, tarım faaliyetlerinin karakterini belirleyen en önemli faktör, doğal çevre şartlarıdır.⁷⁹ Yükselti arttıkça ekonomik faaliyetlerdeki çeşitlilik azalmakta, buna karşılık yükselti azaldıkça çeşitlilik artmaktadır.⁸⁰ Deniz seviyesinden 1830m yüksek olan araştırma sahasında, bitki yetiştirme devresinin kısalığı, yıllık sıcaklık farkının fazla oluşu, erken görülen don olayları ekip-biçme olaylarını ve tarım ürünlerindeki çeşitliliği sınırlandırmıştır. Bu faktörleri göz önünde bulundurduğumuzda hayvancılık faaliyetleri daha çok önem kazanmıştır.

Selim İlçe merkezinin ekonomik faaliyetlerini şekillendiren nüfusu, tarım ve hayvancılık sektörü ile hizmet sektöründe yer alan ticaret, ulaşım, kamu kurumlarında

⁷⁶ Erol Tümertekin Nazmiye Özgüç, *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 2005, s. 2

⁷⁷ Servet Karabağ, Salih Şahin, s. 162

⁷⁸ Erol Tümertekin, *Ekonomik Coğrafya*, İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay. No:2926, İstanbul. 1994, s. 39

⁷⁹ Hasbi Soylu, s. 115

⁸⁰ Kenan Arınç, Bitlis Çayı Havzasının Coğrafi Etüdü, Atatürk. Üniv. Sosyal. Bilimler Enst. Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum, 1991, s. 214

alışan nüfus olmak üzere gruplandırabiliriz. Bu yapıları incelemeden önce araştırma sahasının ekonomik özelliklerini belirleyen arazi bölünüşü ve araziden faydalanmayı açıklamak gerekir.

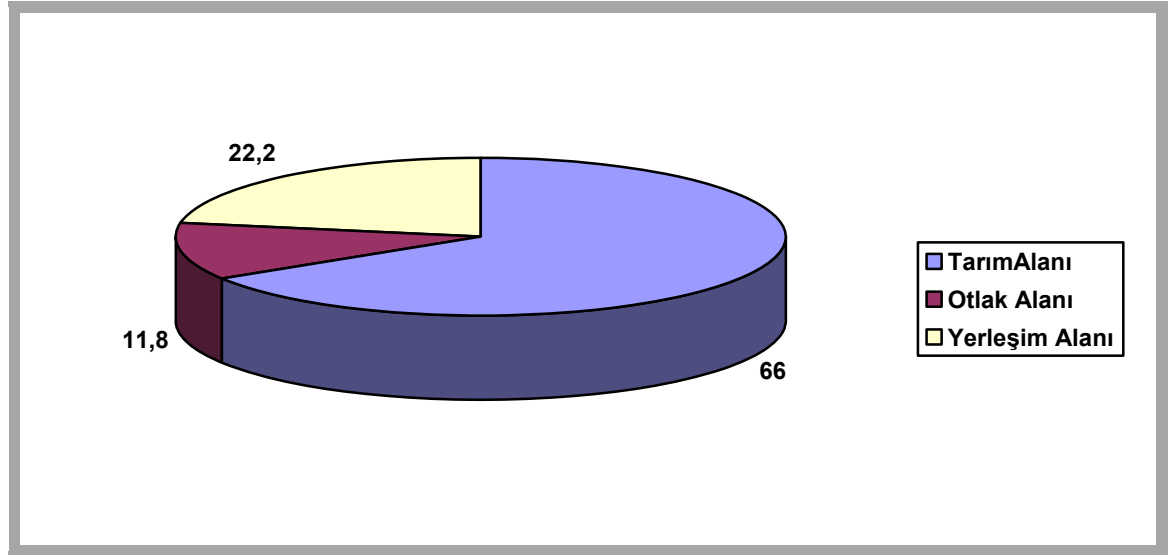
3.1. ARAZİ BÖLÜNÜŞÜ ve ARAZİDEN FAYDALANMA

Araştırma sahasında toplam arazinin %66'sını ekilebilir tarım alanları, %11.8'ini otlaklar, %22.2'sini ise yerleşim alanları oluşturmaktadır (Tablo 3. Şekil 3.). Bu veriler ışığında Selim ilçe merkezi arazisinin tamamına yakın bir kısmının kullanılabilir alan olduğu görölmekte.

Tablo 3.1. Selim İlçe Merkezi Arazi Kullanımı(2013).

Arazi Türü	Tarım Alanı	Otlak	Yerleşim Alanı	Genel Alan
Dekar	9869	1769	3300	14938
%'si	66	11.8	22.2	100

Kaynak: Selim İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü ve Selim Belediyesi Verilerinden Yararlanılmıştır.

Şekil 3.1. Selim İlçe Merkezi Arazi Kullanımı (%).

3.1.1.Tarım Alanları

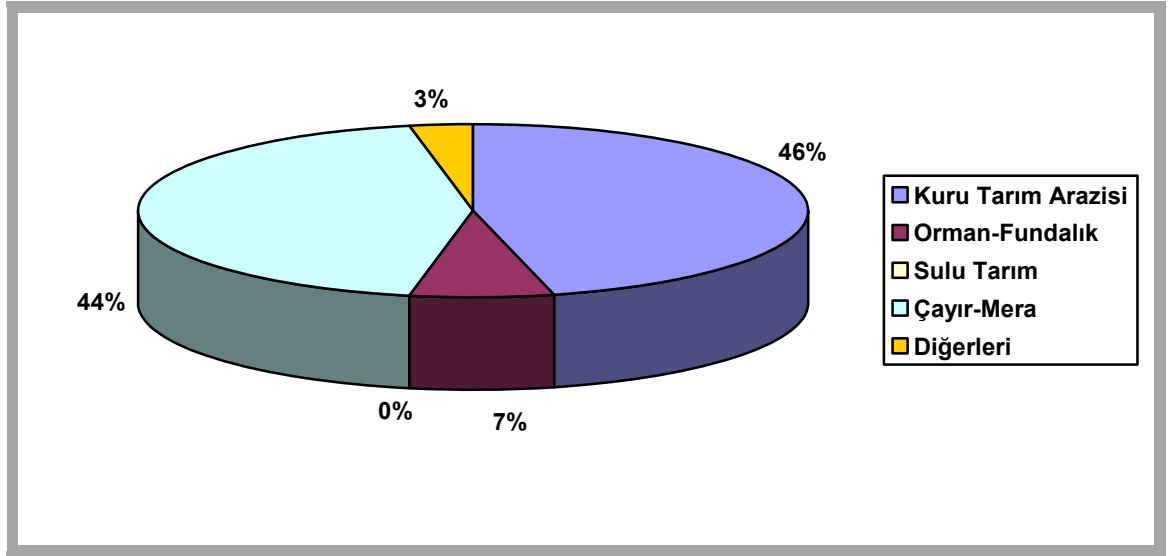
Araştırma sahası olan Selim İlçesinin tarım alanlarını genel olarak incelediğimizde tarım alanlarını iki grupta incelemek mümkün. Birincisi Kültüre elverişli araziler, bu araziler ilçe tarım alanlarının %46'sını kapsamaktadır. Kültüre elverişli bu araziler içinde kuru tarım arazileri 46.061ha iken sulu tarım arazisi 465ha ile yok denecek kadar azdır (Tablo 3.1.Şekil 3.1.). Bu veriler ışığında ve İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden edinilen bilgilere göre ilçe merkezinde de sulu tarım arazisi yok denecek kadar azdır.

İlçe genelindeki kültüre elverişli olmayan tarım arazilerini incelediğimizde ise bu araziler ilçe tarım arazilerinin %54'ünü kapsamaktadır. Bu araziler içinde 44.484ha çayır ve mera alanı bulunurken, 737ha orman ve fundalık alan bulunmaktadır. Arıca Kültüre elverişli olmayan araziler içinde 3.058ha farklı amaçlarla kullanılan arazi bulunmaktadır (Tablo:3.1. Şekil:3.1.).

Tablo 3.2. Selim İlçe Geneli Arazi Kullanımı(2013).

KULLAIM ŞEKLİ	ALANI (ha)	TOPLAM ALAN (ha)	TOPLAM ALANA ORANI (%)
1.Kültüre Elverişli Arazi		46.506	46
Sulu Tarım Arazisi	465		
Kuru Tarım Arazisi	46.041		
Kültüre Elverişli Olmayan Arazi		54.679	54
Çayır-Mera	44.484		
Orman-Fundalık	737		
Diğerleri	3.058		
TOPLAM		101.185	%100

Kaynak: Selim İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılmıştır.

Şekil 3.2. Selim İlçesi Arazi Kullanımı (%).

Selim İlçe merkezindeki tarım alanlarının incelediğimizde, kullanılan toplam tarım alanı 11.628,121 da'dır(Tablo 3.2.). Bu tarım alanlarının tamamı yukarıda da belirtildiği gibi kuru tarım alanlarıdır. İlçe merkezinde sulu tarım desteklemesi bulunmadığından ilçe halkı sulamayı kendi imkanları doğrultusunda çok kısıtlı bir şekilde yapmaktadır. Bu yüzden ilçede sulu tarım varlığından söz etmek zordur. Bu alanlarda arpa, buğday ve yem bitkileri olan fig ve korunga yetiştirilmektedir.

Tablo 3.3. Selim İlçe Merkezi Tarımsal Arazi Kullanımı (da).

Selim İlçe Merkezi Arazi Dağılımı		Arazi Birimleri (da)					
		5 (da)	5-10 (da)	10-20 (da)	20-50 (da)	50-100 (da)	TOPLAM
MERKEZ	İşletme Sayısı	240	184	101	44	2	571
	Arazi Sayısı	5064	454	174	53	2	5727
	Kullanılan Alan	4.800,263	2.949,621	2.319,358	1.427,077	131,802	11.628,121

Kaynak: Selim İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılmıştır.

3.1.2. Otlak Alanları

Araştırma sahasının otlak alanlarını meralar ve çayırlar oluşturmaktadır. Çayırlar daha düzlük alanlarda görülürken meralar ise çayırlara oranla daha yüksek alanlarda yer almaktadır. Özellikle ağaçlık ve taşlık alanların ortadan kaldırılması ile ilçe merkezi

yakınlarında meralar meydana gelmiştir. Özellikle ilçenin Güney doğusunda bulunan Selim Çayırı önemli otlak arazileri arasında yer alır. Buna ek olarak Arap Düzü, Perneğin Düzü ve Burçak düzü denilen alanlarda önemli otlak arazileri içerisinde yer alır. Mera alanlarına ise Kars çayının güneyinde ve ilçe merkezinin kuzey kesimlerinde yer yer rastlanmaktadır.

Belediye mücavir alanı içinde yer alan 1769da'lık bir alana sahip olan otlak alanlarının genel arazi içindeki payı %11.8'dir.

3.1.3. Yerleşim Alanları

Araştırma sahamızdaki yerleşim alanları 3300da'lık bir alanı kaplamaktadır. Bu alanın genel arazi bölünüşü içindeki payı ise %22.2'dir.

3.2. TARIMSAL FAALİYETLER ve HAYVANCILIK

Selim İlçesinin ekonomisi büyük oranla tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. İlçe halkının büyük bir çoğunluğu geçimini bu yollarla sağlamaktadır. Tarım ve hayvancılık birbirinden farklı faaliyetler değildir. Bölgenin doğal ve beşeri yapısı göz önünde bulundurulduğunda tarım ve hayvancılık önemli bir ekonomik faaliyetlerdir. Araştırma sahası ve çevresi tarıma oldukça elverişlidir. İlçede tarımsal faaliyetler hayvancılığı destekler niteliktedir. İlçede tarımsal faaliyetleri daha da ileriye götürmek, geliştirmek mümkündür.

3.2.1. Yetiştirilen Tahıl Ürünleri

Ülkemizde iklim ve toprak şartlarının elverişli bir durum arz etmesi, tarımsal araç ve gereçlerin modernize edilmesi tarım ürünlerinin çeşitliliğine ve üretimin artmasına sebep olur.⁸¹ Selim İlçe Merkezindeki tarımsal üretim hayvancılığı destekler niteliktedir.

Selim İlçe Merkezi' ndeki tarım alanlarında yetiştirilen ürünleri: tahıllar ve yem bitkileri olma üzere iki grupta toplayabiliriz.

⁸¹ Ersin Güngördü, *Eğitim Fak. İçin Türkiye'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Nobel Yay. Ankara, 2001, s. 94

Tablo 3.4. Selim İlçesi Tarımsal Durum(2013).

Üretimin Cinsi	Arazi Miktarı (ha)	Yüzdesi (%)
Hububat	32.433	69.7
Yem Bitkileri	11.313	24.3
Nadas	2.76	6
TOPLAM	45.506	100

Kaynak: Selim İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

3.2.1.1. Buğday

Yarı kurak bölgelerde yetişen ve bir doğal bozkır bitkisi olan buğday, ekim alanı ve üretimi fazla olan bir tahıl türüdür.⁸² Buğday yağış ve sıcaklık yönünden, yetiştirme dönemi boyunca farklı isteklere sahiptir. Buğday tohumu yetiştirme döneminde nemli ve serin toprakları sever. Buna karşılık olgunlaşma döneminde sıcak ve kurak hava koşullarına ihtiyaç duyar. Buğdayın olgunlaşmasını engellediğinden, yaz yağışlarının görüldüğü alanlarda buğday ekimi fazlaca yapılmamaktadır.⁸³ Bundan dolayı Selim’de yaz yağışlarının etkili olmasından dolayı buğday ekimi diğer tahıl ürünlerine göre daha azdır. İlçe merkezinde buğday yetiştirme alanı 1086 da’dır (Tablo 3.4.).

3.2.1.2. Arpa

Buğdaya göre biraz daha soğuk ve kurak şartlarda yetişir. Vejetasyon dönemi olarak buğdaydan daha kısa sürede, 75-80 günde yetişir ve daha fazla verim elde edilir. Buğdaya göre daha az sıcaklığa ihtiyaç duyulduğundan buğdayın yetiştirilmediği daha yüksek yerlerde yetiştirilir.⁸⁴ Bundan dolayı Selim’de iklim şartlarından dolayı arpa üretimi buğday üretiminden daha fazladır. İlçe merkezinde arpa yetiştirme alanı 4377 da’dır (Tablo 3.4.).

⁸² İbarhim Atalay, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2011, s. 274

⁸³ Servet Karabağ, Salih Şahin, s. 205

⁸⁴ Servet Karabağ, Salih Şahin, s. 207

3.2.2. Yem Bitkileri

Ülkemizde büyük bir öneme sahip olan hayvancılık, yem bitkileri ile yakından ilişkilidir. Çünkü hayvancılık ile yem bitkileri, çayır ve mera kültürü birbirinden ayrı düşünülemeyecek kadar iç içedir.⁸⁵ Araştırma sahamız olan selim ilçesi birçok yem bitkisinin yetiştirilmesine oldukça elverişlidir. Selim ilçe genelinde tarım alanlarının %24.3'ü yem bitkilerine ayrılmıştır. İlçe merkezindeki tarım alanlarının ise %37.6'sı yem bitkilerine ayrılmıştır. İlçe merkezindeki yem bitkisi olarak fiğ ve korunga ekilmektedir. İlçe merkezinde sulu tarım yapılmadığından yonca ekimi yapılmamıştır.

3.2.2.1. Fiğ

Fiğ tek yıllık yem bitkisidir. Geniş bir uyuma sahiptir. Bu yüzden birçok iklime uyum sağlamaktadır. Bu yem bitkisinin otu, danesi ve samanı hayvancılıkta kullanılmaktadır.

İlçe merkezinde üretim miktarı en fazla olan yem bitkisi Fiğ'dir. Selim ilçe merkezinde toplam 4.355,484 da fiğ ekilmektedir. Buna göre ilçede ekilen yem bitkilerinin %99'unu fiğ ekimine ayrıldığını bize göstermektedir. Fiğ'in yem bitkileri içinde en fazla ekime sahip olmasının sebebi devletin bu yem bitkisi üreticilerine teşvik ve destekleme vermesidir.

3.2.2.2. Korunga

Korunga çok yıllık ve kurak bölgelerde yetiştirilebilen bir yem bitkisidir. Ayrıca yetiştirilmesi kolay ve zahmetsiz olan bir yem bitkisidir. Ancak Selim'de Korunga ekimi yok denecek kadar azdır. Bunun sebebi ise Fiğ üretimiyle ters orantılı olarak bu ürüne devlet tarafından yeterince destekleme ve teşvik verilmemesidir. İlçe merkezinde toplam 25,858 da korunga ekilmektedir. Buda ilçe merkezinde ekilen toplam yem bitkilerinin %1'i demektir.

⁸⁵ Servet Karabağ, Salih Şahin, s. 225, 226

Tablo 3.5. Selim İlçe Merkezi Yem Bitkisi ve Hububat Ekimleri(2013).

Arazi Sayısı	Desteğe Tabi Alan (da)	Yonca (da)	Korunga (da)	Fiğ (da)
125	4.381,34	-	25.858	4.355,484
Arazi Sayısı	Arpa (da)	Buğday (da)		
174	4.377,625	1.086,862		

Kaynak: Selim İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

3.2.3. Endüstri Bitkileri

İlçe merkezinde çok fazla endüstri bitkisi yetiştirilmemektedir. Bunun sebebi yetiştirilen endüstri bitkilerinin bölgenin iklimine fazla uyum sağlayamamaması, pazarlamada yaşanan sıkıntılardır yine destekleme olmamasıdır.

3.2.4. Sebze tarımı

Selim ilçesinde sebze tarımı çok fazla ekonomik önem taşımamaktadır. İlçede yetiştirilen başlıca sebze türü patatestir. İlçede patates ekimi kişisel çabalarla herhangi bir tarımsal destek alınmadan yapılmaktadır. Nevşehir'den getirilen tohumlarla ekim yapılmıştır. Bu yüzden tarımsal alanlar içinde kayda alınmamıştır. İlçe merkezinde yaklaşık 800 dönüm patates yetiştirilmektedir. Yine pazarlamada yaşanan sıkıntılardan dolayı patates üretimi gelişmemiştir. Ayrıca ilçede halkın kendi ihtiyacını karşılayacak kadar az fasulye, salatalık ve soğan yetiştirilmektedir. Bu ürünlerin ilçe ekonomisine etkisi çok azdır.

3.3. HAYVANCILIK

Tarımsal etkinliklerin bir alt kolu olan hayvancılık, değişik şekillerde tanımlanabilir. Bunlardan en kısa tanımı evcil hayvan yetiştirmek diyebiliriz. Ancak, değişik yönlerde insana pek çok faydası bulunan bu ekonomik faaliyet, şöyle de tanımlanabilir: Evcil hayvanların bakımı, beslenmesi, üretimi ve yetiştirilmesi diyebiliriz.⁸⁶

⁸⁶ Hayati Doğanay, *Ziraat Coğrafyası*, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2007, s. 334-335

Dünyanın her tarafında hayvancılık yapılmaktadır. Hayvancılığın bir bölümü, Anadolu'daki kırsal kesimde olduğu gibi sadece yerel tüketime ve hane halkının tüketimine yönelik yapılmaktadır.⁸⁷ Hayvancılık, kırsal kesimdeki halkımızın önemli bir geçim kaynağıdır.⁸⁸

Doğu Anadolu Bölgesinin Erzurum-Kars bölümünde yer alan ilçe, coğrafi özellikleri itibarıyla tarım faaliyetlerinden ziyade hayvancılık faaliyetlerinin gelişmesine imkân vermektedir. Araştırma sahası ve çevresi genel olarak plato özelliği göstermektedir. Bölgede volkanikler üzerinde oluşan kestane renkli topraklar üzerinde gelişmiş, doğal bitki örtüsünü oluşturan kısa ve uzun boylu yüksek dağ çayır otları, hayvancılık faaliyetleri açısından önemli bir yere sahiptir. Ayrıca bölgedeki ilkbahar ve yaz yağışlarının yeterli seviyede olması, doğal bitki örtüsünün uzun süreli yeşil kalmasını sağlamakta ve mera hayvancılığı için büyük önem taşımaktadır. Yüzlerce yıldır bölgenin en önemli geçim kaynaklarından biri hayvancılıktır. Ancak bölgedeki hayvancılığın en önemli sorunu, geniş çayır ve mera alanlarının olmasına rağmen kış aylarının uzun geçmesi sonucu toprakların karla kaplı olması, hayvanların ahırlarda beslenmesine sebep olmaktadır. Buda saman ve ot yetersizliğine sebep olmakta, bunun sonucunda hayvanlar yeterli beslenememekte ve hayvanların verimi düşmektedir.⁸⁹

Araştırma sahasında ağırlıklı olarak büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. İlçe genelinde küçükbaş hayvancılık yok denecek kadar az, ilçe merkezinde ise küçükbaş hayvancılık yapılmamaktadır. Bunlara ek olarak kümes hayvancılığı kapsamında kaz yetiştiriciliği yapılmakta ve çok az sayıda arıcılık yapılmaktadır.

Bunlara ek olarak ilçede bulunan hayvanlarda şap, burucella, yanıkara ve kuduz gibi hastalıklar zaman zaman baş göstermekte, bundan dolayı İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü tarafından hayvan hastalıkları ile mücadele programı düzenlenmektedir.

3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık

Türkiye'de büyükbaş hayvancılık mera ve ahır hayvancılığı şeklinde yapılmaktadır. Çayır ve meraların bol olduğu alanlarda mera hayvancılığı yapılırken, otlak alanları sınırlı ya da az olan bölgelerde ahır hayvancılığı yapılmaktadır.⁹⁰

⁸⁷İbrahim Atalay, *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir, 1999, s. 97

⁸⁸ İbrahim Atalay, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2011, s. 289

⁸⁹ Saliha Koday, *Doğu Anadolu Bölgesinde Hayvancılık*, Atatürk Üniv. Yay. No:949, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 104, Araştırma Serisi No:74, Erzurum, 2005, s. 179-180

⁹⁰ Saliha Koday, s. 61

Araştırma sahasında büyükbaş hayvancılık yaz aylarında çayır ve meralarda hatta yer yer yaylalarda yapılırken, kış aylarında ahır hayvancılığı yapılmaktadır. İlçe merkezinde ve bölgede yetiştirilen büyük baş hayvan ırkı ağırlıklı olarak montofon ve bölgeye özgü yetiştirilen zavot ırkıdır.

Araştırma sahamız olan Selim ilçe merkezinde toplam 6470 adet büyük baş hayvan bulunmaktadır. Bunların 863 adedi dana, 2785 adedi düve, 2822 adedi ise ineklerden oluşmaktadır. Büyükbaş hayvanları mahalle bazında incelediğimizde, Köprübaşı mahallesinde 937 büyükbaş hayvan, Çarşı Mahallesinde 1981 büyükbaş hayvan ve Cumhuriyet Mahallesinde ise 3552 büyükbaş hayvan bulunmaktadır, (Tablo 3.5.) .

Tablo 3.6. Selim İlçe Merkezi Büyükbaş Hayvan Sayısı(2013).

Mahalle Adı	Dana	Düve	İnek	Genel Toplam
	Adet	Adet	Adet	Adet
Köprübaşı Mah.	175	355	407	937
Çarşı Mah.	278	650	1053	1981
Cumhuriyet Mah.	410	1780	1362	3552
Toplam	863	2785	2822	6470

Kaynak: Selim İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü Verilerinden Yararlanılarak Hazırlanmıştır.

Fotoğraf 3.1. Selim İlçe Merkezinde Büyükbaş Hayvancılığına Örnek Bir Görünüm.

3.3.2. Kümes Hayvancılığı

Selim ilçe merkezinde kümes hayvancılığında ağırlıklı olarak kaz yetiştiriciliğı yapılmaktadır. Buna ek olarak tavuk, horoz, hindi ve ördek yetiştirilmektedir. Bunların içinde yalnız kaz yetiştiriciliğinin ilçeye ekonomik katkı sağladığı söylenebilir. İlçede merkezinde yaklaşık olarak 3000 adet kaz bulunmaktadır. Kaz dışındaki diğ er kümes hayvanları sadece ailelerin ihtiyaçlarını karşılamak amaçlı yetiştirilmektedir. Ayrıca ilçe halkı yakın zamanda Konya'dan 1000 adet ördek getirerek yetiştirmeye başlamıştır.

Fotoğraf 3.2. Selim İlçesindeki Kaz Yetiştiriciliğı.

3.3.3. Arıcılık

Asıl ama ı, bal ve bal mumu üretmek olan hayvancılık alanına arıcılık denmektedir. Bu ekonomik etkinlikte amaç bal gibi çok besleyici ve şıfalı bir gıda maddesini yetiştirmektir.⁹¹

⁹¹ Hayati Doğanay, *Ziraat Coğrafiyası*, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2007, s. 373

Selim ilçesi doğal ve çevre özellikleri açısından, arıcılık faaliyetleri için çok ideal bir alana sahiptir. Buna rağmen ilçede arıcılık faaliyeti ilçe halkı tarafından benimsenmemiş ve beklenen düzeye ulaşamamıştır. İlçe Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğünden alınan verilere göre ve ilçede yapılan gözlemlere göre ilçe genelinde 620 adet kovan olduğu tespit edilmiştir. İlçe merkezinde yapılan gözlemler ve tespitler sonucunda ilçe merkezinde yaklaşık 300 adet kovan bulunduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca ilçeye belli yıllarda diğer il ve ilçelerden arıcılık faaliyeti yapmak için gelen yetiştiricilerin olduğu tespit edilmiştir.

3.4. ULAŞIM ve HABERLEŞME

Bir bölgenin ekonomik kaynakları fazlaca olabilir. Ancak ulaşım alt yapısı yeterince gelişmemişse, ekonomik gücünde buna oranla düşük olur. Ekonomik kaynakların üretime açılması ve işletilmesinde yollar büyük önem taşımaktadır. Ulaşım sistemiyle ekonomik gelişme, paralellik göstermekte, kaynakların birbirini tanımlamasına yardımcı olmaktadır.⁹² Dolayısıyla ulaşım bir bölgenin en önemli ekonomik unsurlarından biridir. Türkiye’de karayolu, demiryolu, denizyolu ve havayolu taşımacılığı oldukça gelişmiştir.⁹³ Türkiye’de ulaşım daha çok doğal faktörlerin etkisi altındadır. Doğal faktörlerin en başında ise yer şekilleri gelmektedir.⁹⁴ Doğu Anadolu Bölgesi reliefinin ana hatlarını, doğu-batı yönünde uzanan dağlar ile bunlar arasında yer alan vadi veya boğazlarla ayrılan havzalar bulunmaktadır.⁹⁵ Bundan dolayı Kuzey-güney yönlü ulaşım zorlukla yapılmaktadır. Araştırma sahası da bu özelliklere örnek gösterilebilecek bir yapıya sahiptir. Ayrıca ülkenin doğu kısmının yüzey şekilleri bakımından çok dağlık oluşu, iklim bakımından sert ve yağışlı oluşu, sermaye eksikliği gibi nedenler, ulaşım ağının gelişmesini engellemektedir.⁹⁶

Araştırma sahası olan Selim İlçesinde ulaşım ağı ağırlıklı olarak karayolları ve demiryolları ile sağlanmaktadır.

⁹² Hasbi Soylu, *Kiğının Beşeri Coğrafyası*, Aktif Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 136

⁹³ Ramazan Özey, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 154

⁹⁴ Cemalettin Şahin, Hayati Doğanay, *Türkiye Coğrafyası*, Gündüz Eğitim ve Yay, Ankara, 1999, s. 305

⁹⁵ Hakkı Yazıcı, *Tercan Ovası ve Çevresinin Coğrafi Etüdü*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Coğrafya Anabilim Dalı, Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum, 1991, s. 254

⁹⁶ Ramazan Özey, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 154

Araştırma sahasında haberleşme faaliyetleri konusunda önemli bir eksiklik yaşanmamaktadır. Dönemlik yerleşmeler hariç tutulursa, bölgedeki tüm yerleşmelerde haberleşme faaliyetleri gerçekleşmektedir. İlçe merkezinde bir PTT merkezi hali hazırda ilçe halkına ve çevre köylere hizmet vermektedir. İlçe merkezinde bulunan bu PTT merkezinde ilçe halkı telefon ve posta hizmetleri dışında online bankacılık hizmetlerini de gerçekleştirmektedir. Ayrıca araştırma sahasında yapılan incelemelere göre kitle iletişim araçları olarak radyo, televizyon, telefon dışında internet de kullanılmaktadır. İlçe merkezinde internet kullanımı son yıllarda daha da yaygınlaşmıştır. Buna ek olarak cep telefonlarının kullanımını kolaylaştırmak amacıyla ilçenin çeşitli yerlerinde gsm şirketlerine ait baz istasyonları ve ilçe merkezinde gsm bayileri bulunmaktadır.

3.4.1. Karayolları

Selim'in ulaşım ağını daha öncede belirttiğimiz gibi ağırlıklı olarak karayolları oluşturmaktadır. Bölgedeki karayollarının eski tarihine bakacak olursak M.Ö. 1700-1200 yılları arasında Anadolu'da "Büyük İmparatorluk" adı verilen Hitit egemenliği mevcuttu. Hititlerden Helenistik çağa kadar Anadolu yollarının önemli özelliği bir başşehir çevresinde yoğunlaşarak bölge yollarına varlık kazandırmasıdır. Bununla birlikte o dönemlerde doğudan gelenler Hitit Devletinin başkenti olan Boğazkale'ye ulaşmak için Kars-Erzurum-Erzincan-Sivas ve buradan Boğazkale'ye ulaşmaktaydılar.⁹⁷ Aynı zamanda bölgede Hitit dönemine ait yerleşim yerlerinin bulunması da, Hitit yolunun bu güzergâhtan geçtiğini ortaya koymaktadır.

Bölgenin günümüzdeki karayolları ağını incelediğimizde, karayolu ağının oldukça geliştiğini ve bölgeye yeterince cevap verdiğini söyleyebiliriz. Bunların en önemlisi Erzurum'dan gelip Selim ilçesinden geçip Kars'a ulaşan bölünmüş karayoludur. Bu yolda ilçe merkezi 31 km ile il merkezine ulaşmaktadır. Ayrıca ilçenin yol güzergâhı üzerinde bulunması ulaşımı daha da kolaylaştırmaktadır. Bununla birlikte ilçe Karahamza köyü yakınlarından ayrılan tek şeritli 25 km'lik karayolu ile Sarıkamış ilçesine ulaşımını sağlamaktadır. İlçenin yol güzergâhında bulunmasından dolayı trafik yoğunluğu diğer ilçelere oranla daha fazladır.

⁹⁷ *Cumhuriyetin 50. Yılında Karayollarımız*, Bayındırlık Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü, Yay. No. 213, Ankara, 1973, s.3

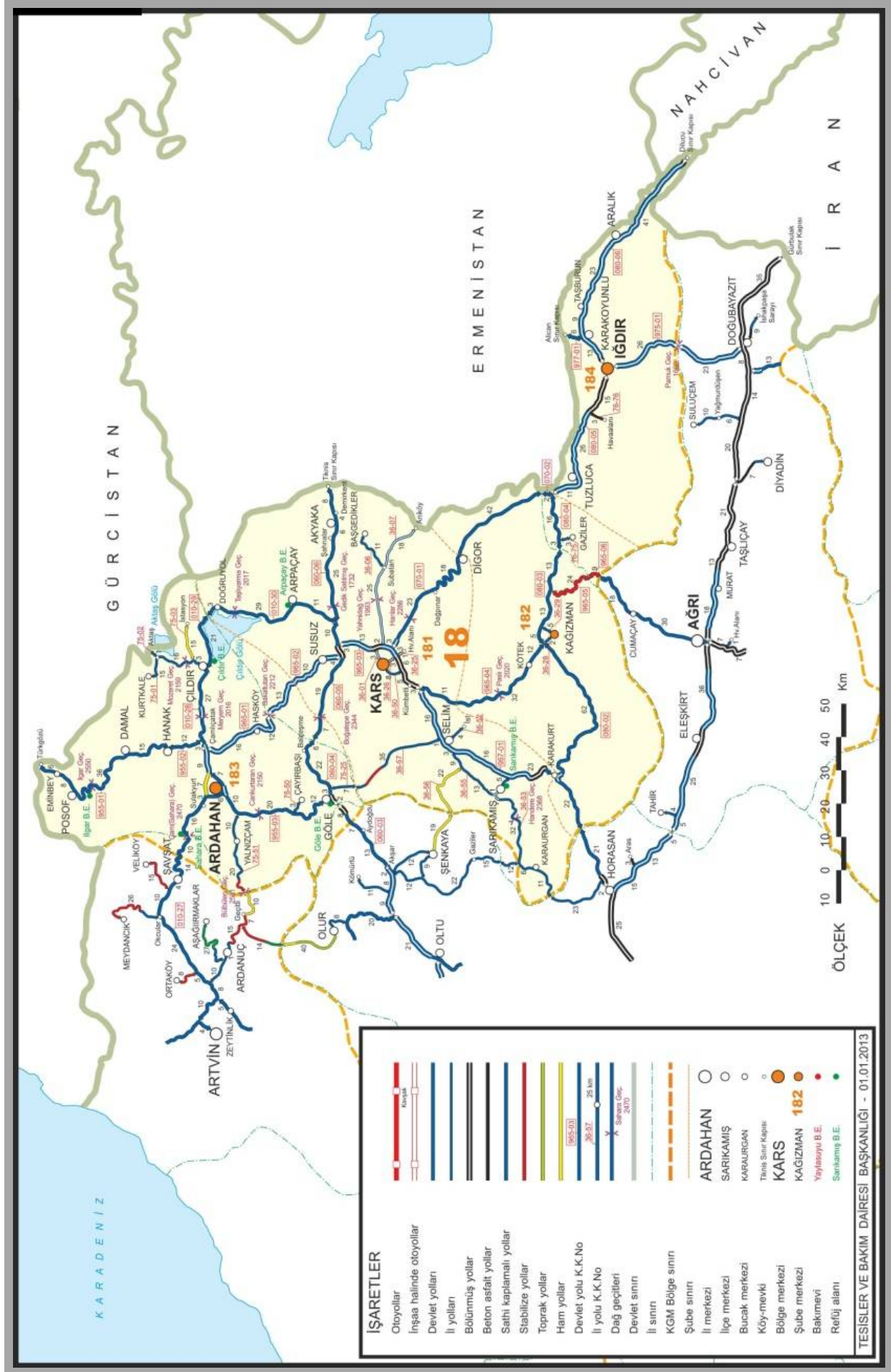
Fotoğraf 3.3. Selim-Kars Yolundan Bir Görüntü

Araştırma sahasında diğer ilerle ulaşımı sağlamak amacıyla ilçe merkezinde bulunan otogardan çeşitli illere günlük otobüs seferleri düzenlenmektedir. İlçe merkezinden Erzurum, Ankara, İstanbul, Bursa, İzmir, Antalya, Mersin ve Karadeniz’e otobüs seferleri günlük olarak düzenlenmektedir.

Fotoğraf 3.4. Selim Şehirler Arası Otobüs Terminali

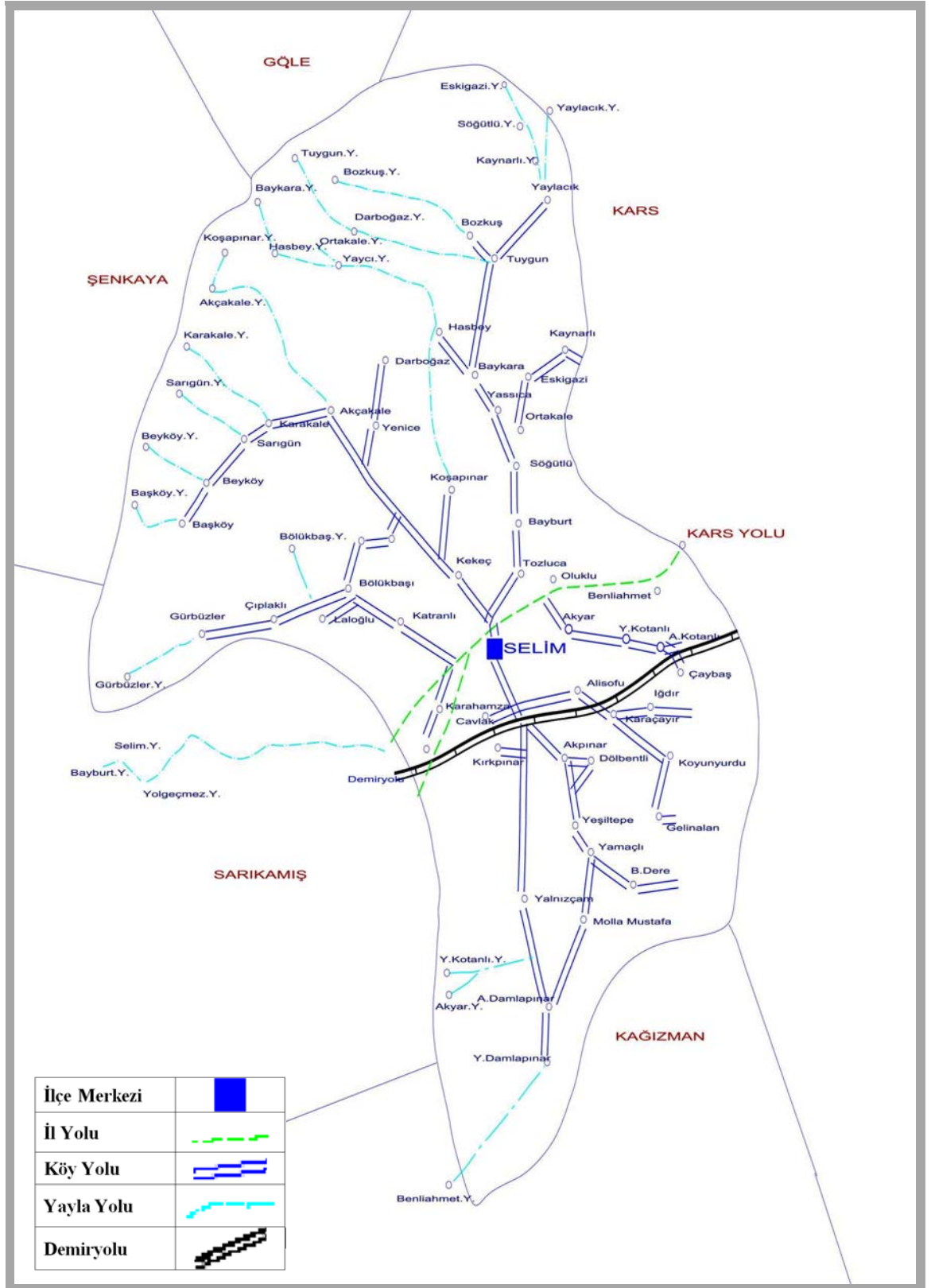
Ayrıca ilçe merkezinden Kars’a belediye denetiminde çalışan özel halk otobüsleri her yarım saatte bir hizmet vermektedir.

Harita 3.1. Selim İlçe Merkezinin Çevresindeki İl ve İlçe Merkezleri ile Olan Karayolu Ağı

Kaynak: <http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionImages/KGMimages/Haritalar/b18.jpg>

Aynı zamanda ilçe yakın çevresiyle de ulaşımını karayolu aracılığıyla yapmaktadır. İlçenin köyleriyle ulaşımında bir kaç köy dışında stabilize yolların kullanıldığı gözlemlenmiştir. Köylere ulaşım köy minibüsleri tarafından yapılmaktadır. Sabah erken saatlerde ilçe merkezine gelen köy minibüsleri öğleden sonra tekrar köylere dönüş yapmaktadır.

Harita 3.2. Selim İlçe Merkezinin Köyleri İle Olan Karayolu Ağı

Tablo 3.7. Selim’e Bağlı Olan Köylerin İlçe Merkezine Uzaklıkları

SELİM’E BAĞLI OLAN KÖYLERİN İLÇE MERKEZİNE UZAKLIKLARI			
Akçakale	18 km	Karahamza	5 km
Akpınar	8 km	Karakale	20 km
Akyar	5 km	Katranlı	6 km
Alisofu	7 km	Kaynarlı	20 km
A.Damlapınar	20 km	Kekeç	5 km
A.Kotanlı	11 km	Kırkpınar	6 km
Başköy	25 km	Koşapınar	10 km
Bayburt	8 km	Koyunyurdu	15 km
Baykara	18 km	Laloğlu	10 km
Benliahmet	12 km	Mollamustafa	17 km
Beyköy	23 km	Oluklu	5 km
Bozkuş	27 km	Ortakale	12 km
Bölükbaş	12 km	Sarıgün	22 km
Büyükdere	23 km	Söğütlü	10 km
Cavlak	5 km	Tozluca	5 km
Çaybaşı	12 km	Tuygun	21 km
Çıplaklı	17 km	Yanlızçam	16 km
Darboğaz	20 km	Yamaçlı	15 km
Dölbentli	12 km	Yassıca	13 km
Eskigazi	16 km	Yaylacık	27 km
Eskigeçit	8 km	Yenice	18 km
Gelinalan	20 km	Yeşiltepe	13 km
Gürbüzler	20 km	Yolgeçmez	10 km
Hasbey	23 km	Y.Damlapınar	24 km
İğdır	14 km	Y.Kotanlı	10 km
Kamışlı	10 km		
Karaçayır	16 km		

3.4.2. Demiryolları

Ülkemizdeki demiryolu ağı gerek yolcu gerekse yük taşımacılığı yönünden Avrupa ülkelerine göre son derece geridedir. Bunun asıl sebebi ise ülkemizdeki engebeli sahalar nedeniyle demiryolu yapımının son derece zor ve pahalı olmasıdır. Ülkemizde demir yollarının doğu-batı yönünde özellikle akarsu vadileri ve ova yüzeylerini

izledikleri, kuzey ve güneydeki dağ kuşaklarını yine vadiler boyunca aştıkları bazı yerlerde tünele girdikleri, ancak yüksek dağlara sokulmadıkları görülmektedir. Ülkemizdeki demiryollarının geçmişine bakıldığında, Osmanlı devleti zamanında demiryolları yapılmak istenmiş, ancak yeterli para ve teknolojiyi bulamadığından demiryolu yapımı yabancı ülkelerin imtiyazına bırakılmıştır. Araştırma sahamız olan Selim'i de içine alan Doğu Anadolu Bölgesinin demiryolu yapımına da Çarlık Rusya'sı talip olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında Ruslar tarafından yapılan Erzurum-Kars demiryolu tek hat üzerinden hizmet vermeye başlamıştır.

Yapımına Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlanan Ankara-Kars demiryolunun 25km'lik bölümü Selim ilçesi sınırlarında kalmaktadır. İlçe halkı yük ve yolcu taşımacılığında demiryolu hizmetinden faydalanmaktadır. Günde tek sefer yapan Doğu ekspresi adlı tren İstanbul, Ankara, Sivas, Erzurum hattı üzerinden gelip Sarıkamış, Selim ve Kars'a devam etmektedir. Gelecek yıllarda demiryolu ağının gelişmesi ve komşu ülkelere bağlanması hem bölge hem de ilçe ekonomisi açısından çok faydalı olacaktır. Ayrıca yapımı planlanan yüksek hızlı tren hattı ilçedeki demiryolu kullanımını arttıracak ve ekonomiye katkısı fazlaca olacaktır.

3.5. SANAYİ FAALİYETLERİ

İnsanların başlıca ekonomik faaliyetlerinden birisi, kalkınma ve küreselleşmenin motoru sanayidir. Bu yolla ham maddelerin şekli değiştirilir, insanların kullanabileceği ve değerlendirebilecekleri hale getirilir. Sanayinin belli bir bölgede gelişmesi için uygun bir alana, elverişli bir iklime, enerji kaynakları ve ham maddelere ulaşma kolaylığına, büyük pazarlara yakınlığına ve gelişmiş bir ulaşım ağına sahip olması gerekmektedir.⁹⁸ Buna göre araştırma sahasında, ham madde ve kaynakların sınırlı olması, iklimin elverişli olmaması, sermaye gücünün yetersiz olması, tarımsal üretimin sadece ilçeyi destekleyici olması ve ulaşım ağının yetersiz oluşu, ilçedeki sanayi faaliyetlerinin oluşmasını ve kurulmasını engellemiştir.

Selim'deki sanayi faaliyetleri küçük ev tipi atölyeler ve işveren dışında birkaç kişinin çalıştığı atölyelerde yapılmaktadır. Araştırma sahasındaki ev tipi atölyeler ticari

⁹⁸ Erol Tümertekin, Nazmiye Özgüç, *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 2007, s. 392

amaç gütmemektedir. Bu atölyeler daha çok halk eğitim kursları sonucu eğitimi alınan el sanatları ve dikiş nakış işlerinin yapıldığı yerlerdir. İlçede ticari amaç güden ve ilçe ekonomisine katkısı olan küçük çaplı atölyeleri ele aldığımızda; demir doğrama atölyeleri, marangoz atölyeleri, pimapen yapım ve onarım atölyeleri, araba tamir ve onarımının yapıldığı atölyelerle, değirmenler bulunmaktadır.

Bunlara ek olarak gıda üretimi ve paketlemesine ait ilçe merkezinde çeşitli küçük ölçekli atölye ve sanayi tesisleri bulunmaktadır. İlçe merkezinde bir adet mandıra, beş adet ekmek ve unlu mamuller fırını, bir adet mezbaha, bir adet bakliyat paketleme atölyesi ve bir adet bal üretimi ve paketlemesi atölyesi bulunmaktadır. Bahsettiğimiz tüm bu üretim ve imalat atölyelerinde ortalama beş veya on kişi çalışmaktadır. Ayrıca bu işletmeler çevre köylere de hizmet vermektedir. İlçe merkezinde bulunan iki adet un değirmeni hem ilçe merkezine hem de yakın köylere hizmet vermektedir. Ayrıca ilçe merkezinde bulunan mandıra ilçe merkezinden ve ilçeye bağlı olan köylerden sütleri toplayarak sütleri işlemektedir.

Selim ilçe merkezinde haftada bir gün hayvan ve semt pazarı kurulmaktadır. Bu günlerde ilçede hareketlilik yaşanmakta ve bu pazarlar ilçedeki diğer ticari işletmelerde katkı sağlamaktadır. Çünkü pazarların kurulduğu günlerde ilçe merkezine ilçeye bağlı köylerden ve yakın ilçelerden insanlar gelmektedir.

Fotoğraf 3.5. Selim İlçe Merkezi Hayvan Pazarı.

Yukarıda da belirtmiş olduğumuz gibi iklimin elverişli olmaması, yeterli sermaye gücünün olmaması, ham madde eksikliği ve pazarlama eksikliği gibi sebeplerden dolayı ilçede büyük ölçekli sanayi kuruluşları kurulamamaktadır. Dolayısıyla ilçede yapılan küçük ölçekli sanayi faaliyetleri ancak ilçenin ihtiyaçlarını karşılamakta ve ilçe ekonomisine çok fazla yarar sağlamamaktadır.

3.6. TURİZM FAALİYETLERİ

Devamlı olarak yaşanan yer dışında tüketici olarak tatil, dinlenme, eğlence, kültür vb. ihtiyaçların giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketlerine turizm denir. Para kazanmak amacı olmaksızın dinlenmek ve eğlenmek için ya da kültürel, bilimsel ve sportif anlamda devamlı yaşadığı yerden geçici olarak ayrılan ve tüketici olarak belirli süre seyahat edip tekrar yaşadığı yere dönen kişilere ise turist denir.

İnsanları turistik gezilere yönelten faktörler ise; merak, kültür, eğitim, dinlenme, eğlence, spor gibi faaliyetlerdir.⁹⁹

Araştırma sahamız olan Selim ilçesi turizm potansiyelini inceleyecek olursak, bulunduğu bölgeye nazaran çok fazla bir turizm potansiyeline sahip değildir. İlçede turizm amaçlı ne bir tesis nede turizme hitap eden öğretmenevi dışında konaklama merkezi bulunmamaktadır. Dolayısıyla ilçede kısa süreli duraklayan turist gruplarının faaliyetleri ilçenin doğal güzelliklerinin resmini çekmekten ve dinlenmekten ibarettir.

Araştırma sahasını da içine alan Türkiye'nin en yüksek sahası olan Doğu Anadolu Bölgesi, Güzel manzaraya ve temiz havaya sahip dağlarla kaplıdır.¹⁰⁰ Dolayısıyla Selim ilçesi de bu özelliklere sahip bir bölgededir. İlçede kamp yapmaya müsait birçok alan bulunmaktadır. Dolayısıyla zaman zaman ilçeye bağlı yaylalarda kamp yapmak amaçlı turistler gelmektedir. Bunun yanı sıra ilçede belirli aralıklarda cirit müsabakaları düzenlenmekte ve böylece ilçenin turizm faaliyetleri içinde gösterebileceğimiz sportif faaliyetler yapılmaktadır. Ayrıca Dölbent köyünde bulunan Balıklı gölede geziler düzenlenmektedir.

⁹⁹ Hakkı Yazıcı, M. Kürşat Koca, *Genel Coğrafya*, Pagem A Yayıncılık, Ankara, 2007, s. 254-255

¹⁰⁰ Aydoğan Köksal, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Gazi Büro Kitapevi, Ankara, 1994, s.101

Bunlara ek olarak, 1914 yılında Rus ordusunun Bölgeye taarruz hareketi esnasında, 10. kolorduya ait 90 bin kahraman Türk askeri şiddetli soğuk ve fırtınadan dolayı Allahuekber ve Soğanlı Dağlarının bağrında donarak şehit olmuşlardır. Bundan dolayı bölge çok önemli bir tarihi olaya tanıklık etmiş ve izlerini günümüze taşımıştır. Bu tarihi olaydan dolayı bölgeye tarihi, turistik ve bilimsel anlamda geziler düzenlenmekte ve gelen kişiler zaman zaman buralarda kamp yapmaktadırlar.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz faaliyetlerin ilçe ekonomisine katkısı yok denecek kadar azdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA SAHASININ TEMEL SORUNLARI ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

4.1. DOĞAL ÇEVRE ÖZELLİKLERİ İLE İLGİLİ SORUNLAR

Araştırma sahasında, doğal çevre özelliklerinden kaynaklanan önemli bir takım sorunlar bulunmaktadır. İlçenin bulunduğu bölgede 1983 yılında Erzurum-Kars depremi meydana gelmiştir. Bu deprem esnasında bölgede çeşitli oranlarda can ve mal kaybı yaşanmıştır. İlçe Kuzey Anadolu Fay Hattının kuzeyinde yer almaktadır, 1983 yılında meydana gelen depremden sonra bölgede özellikle kuzeydoğu-güneybatı ve kuzeybatı-güneydoğu gidişli doğrusal hatların varlığı göze çarpmaktadır. Deprem bölgesinde, depreme bağlı olarak boyları onlarca metreden birkaç kilometreye kadar değişen, genellikle kuzeydoğu-güneybatı gidişli, birbiriyle bağlantısız aralıklı ve basamaklı çok sayıda yarık gelişmiştir bundan dolayı ilçede ilerleyen zamanda meydana gelebilecek depremlere karşı ilçedeki yapıların daha sağlam ve dayanıklı yapılması gerekmektedir. Bununla birlikte, yapılan meskenlerde çağdaş ve kaliteli inşaat malzemeleri kullanılmalıdır. İlçe merkezindeki arazilerin düz olması ve geniş alanlara sahip olmasından dolayı meskenlerin birbirine yakın yapılmaması gerekmektedir. Böylece meskenlerin depreme karşı dayanıklılığı artacaktır ve olası bir deprem felaketinde can ve mal kaybı en aza inecektir.

Bölgede doğal çevre özelliklerinden kaynaklanan diğer bir sorun ise, bölgede uzun ve sert geçen karasal iklim şartlarıdır. Bu iklim şartlarına bağlı olarak uzun ve sert geçen kış şartları bölgede yapılan tarımsal faaliyetleri olumsuz yönde etkilemektedir. Buna bağlı olarak da hayvancılık faaliyetleri de olumsuz etkilenmektedir. Çünkü uzun geçen kış şartlarından dolayı tarımsal üretimdeki verim diğer bölgelere oranla düşmekte, hayvanların beslenmesini olumsuz etkilemekte ve hayvanları ahırda yaşamaya mecbur kılmaktadır. Buna bağlı olarak hayvalar yeterli ve verimli beslenmemektedir. Bu olumsuzlukların yanında ilçede belirli zamanlarda yaşanan don olayları da ekip-biçmedeki verimi olumsuz yönde etkilemektedir. Diğer taraftan, uzun geçen kış mevsiminde kar yağışlı günlerin ve kar örtülü günlerin sayısının fazla olması da ulaşımı olumsuz yönde etkilemektedir.

Bölgede hayvancılık faaliyetlerinin büyük bir öneme sahip olmasından dolayı ilçe merkezinde bulunan eğimli, az eğimli veya düz alanların bilinçsiz otlatmadan dolayı tahrip edildiği gözlenmiştir. Bundan dolayı aşırı ve bilinçsiz otlatmanın önüne geçilmelidir. Bununla birlikte bu tahrip edilen arazilerde yapılan ağaçlandırma çalışmalarına ek olarak ağaçlandırma ve teraslama çalışmaları daha da arttırılmalıdır.

Bölgedeki diğer bir doğal çevre sorunu ise, sulama sorunudur. Daha öncede belirtildiği gibi bölgedeki hidrografik özelliklere bakıldığında ilçe büyük bir su potansiyeline sahiptir. Ancak bölgede sulamaya fazlaca ihtiyaç duyulmaktadır. Yapılan gözlemler sonucunda ilçede sulu tarım yapılan alan yok denecek kadar azdır. Bu yüzden ilçenin su potansiyeli de göz önünde bulundurularak sulamaya yönelik çalışmalar yapılmalı, barajların yapımı hızla bitmeli ve faaliyete geçirilmelidir. Ayrıca sulama ihtiyacı olan bölgelere sulama kanalları yapılmalıdır. Buna ek olarak üreticiler sulama konusunda bilinçlendirilmeli, modern sulama teknikleri kullanımı teşvik edilmeli ve mevcut sulama altyapıları arttırılmalıdır.

4.2. BEŞERİ ÇEVRE ÖZELLİKLERİ ile İLGİLİ SORUNLAR

Beşeri çevre özellikleri ile ilgili ilçede karşımıza çıkan en önemli sorun göç olgusudur. Selim ilçe merkezinden ülkemizin diğer büyük şehirlerine göç günümüzde de devam etmektedir. Göçlerin başlıca nedeni, ilçede artan nüfusa karşılık ilçenin geçim kaynaklarının ilçe nüfusuna cevap vermemesidir. Buna ek olarak daha önce de belirttiğimiz gibi kültürel ve sosyal imkânların yetersizliği, eğitim olanaklarının yetersizliği ve daha rahat bir yaşam sürme isteğinden dolayı büyükşehirlere göç artmıştır. Tüm bu sebeplerden dolayı aileler, iş bulma umudunun yüksek, yaşam kalitesinin daha iyi olduğunu düşündükleri illere göç etmektedirler.¹⁰¹

Beşeri çevre özellikleri ile ilgili diğer bir sorun ise, sağlık hizmetlerinin ve sağlık kuruluşlarının yetersizliğidir. Örneğin ilçede bulunan hastanenin ilçe merkezine ve yakın çevresine yeterince cevap verememektedir. Hastanenin yatak kapasitesi bulunmadığından, hastane yatacak olan hastalara kendi imkanları doğrultusunda yetersiz hizmet verebilmektedir.

¹⁰¹ İbrahim Özdemir, *Alucra İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü*, Sosyal Bilimler Enst. Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2012, s. 163

Buna ek olarak ilçeye bağlı köylerdeki sağlık ocakları ve sağlık evleri bakımsız olduğundan ve yeterli personele sahip olmadığından, ilçede bulunan hastane kapasitesinin üzerinde çalışmakta ve verimli hizmet verememektedir.

İlçedeki diğer bir beşeri çevre sorunu ise, eğitim sorunudur. Son yıllarda eğitim alanında yapılan yeniliklere rağmen, ilçedeki eğitim alanları ilçe merkezine ve köylerine yeterince cevap verememektedir. Ayrıca ilçedeki okullaşma oranı istenen düzeyde değildir. İlçe halkının okuma yazmaya ve eğitime olan ilgisi oldukça fazladır. İlçede okuma yazma oranı yaklaşık %90'dır. Buna ek olarak yaş ortalaması fazla olan insanlara okuma-yazma kursları verilmelidir.

İlçedeki beşeri çevre sorunlarına çözüm önerileri getirecek olursak, öncelikle ilçedeki yaşam kalitesini arttırmak gerekmekte ve bunu yapabilmek için ilgili devlet kuruluşları ilçeye yeterli desteklemeyi sağlamalıdır. İlçenin yol, kanalizasyon, elektrik ve telefon alt yapıları daha üst düzeye getirilmelidir. İlçe daha planlı bir kentleşme sağlanmalıdır. Sosyal hayatı canlandırmak amacıyla, eğlence, mesire alanları, spor, sanat ve kültür mekânlarının sayısı ve kalitesi arttırılmalı. İlçede yetişkin okuryazarlığı ve her düzeyde okullaşma oranı arttırılmalıdır. Eğitim ve sağlık kurumlarının altyapı, teknik donanım ve insan kaynaklarına olan ihtiyacı giderilmelidir.

4.3. EKONOMİK YAPIDAN KAYNAKLANAN SORUNLAR ve ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Araştırma sahasında ekonomik anlamda birçok sorun yaşanmaktadır. İlçede yaşanan ekonomik sorunlar olumsuz birçok olguyu tetiklemektedir. Örneğin iç ve dış göçler ekonomik faaliyetlerin yetersiz olduğundan dolayı kaynaklanmaktadır. İlçenin doğal çevre yapısı ve imkânları göz önünde bulundurulduğunda tarım ve hayvancılığın büyük önem taşıdığı görülmektedir. İlçedeki ekonomik sorunların başında tarımsal faaliyetlerin istenilen düzeyde yapılamadığı görülmektedir. Buna bağlı olarak hayvancılık faaliyetleri de olumsuz etkilenmektedir. İlçede büyük bir sulama problemi yaşanmaktadır. Daha öncede belirttiğimiz gibi ilçede sulu tarım uygulaması yok denecek kadar azdır. Buda ilçede yetiştirilen ürün çeşitliliğini azaltmakta ve verimi düşürmektedir.

İlçede ekonomik faaliyetler ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayalı yapılmaktadır. İlçede tarım faaliyetleri yer yer eski usullerle yapılmaktadır. Modern tarım (entansif) tarım uygulamaları arttırılmalıdır. İlçede yapılan hayvancılık faaliyetleri

daha çok eski usullerle yapılmaktadır. Hayvancılığın bu denli önemli olduğu bu ilçede ahırların modern ve ihtiyacı karşılayacak nitelikte olmayışı göze çarpmaktadır. Ayrıca hayvancılığa bağlı olarak et ve süt ürünleri üretimi istenilen düzeyde değildir. Bu ürünlerinin üretiminin ve pazarlamasının yapılmasına imkân sağlayacak yeterli tesis bulunmamaktadır. İlçe arıcılık açısından verimli bir alana sahip olmasına rağmen yeterli düzeyde verim alınmamaktadır. Üretici yetiştirdiği ve ürettiği mamullerini pazarlayamamaktadır. İlçede tarımsal ve hayvansal üretim açısından büyük bir pazarlama sorunu yaşanmaktadır.

İlçede yaşanan diğer bir ekonomik sorun ise, ilçe merkezindeki ticari alanların yetersiz ve istenilen düzeyde modern olmayışıdır. Ayrıca ülke ekonomisine katkısı da düşünüldüğünde ilçe merkezine vergi mükellefi olmadan çalışan ve uzmanlığı olmadan işletilen birçok işyeri bulunmaktadır. Bununla birlikte satılan ürünlerin çeşidi ve kalitesi yeterli değildir.

Belirtmiş olduğumuz tüm bu ekonomik faaliyetleri etkileyen diğer bir sorun ise ulaşım problemidir. Bölgede ağı ve uzun geçen kış şartlarından dolayı zaman zaman ilçe ve köy yolları kapanmaktadır Buda ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir.

Bunlara ek olarak ilçe merkezine yakın doğalgaz boru hattının ve şebekesinin bulunmasına rağmen ilçede doğalgaz kullanılmaması ilçede büyük bir sorun olarak görülmektedir.

İlçedeki ekonomik yapıdan kaynaklanan sorunlara çözüm önerisi getirecek olursak, tarım ve hayvancılıkta üretimin verimliliğini arttırmak, üreticileri sulama konusunda bilinçlendirmek, sulama alt yapısını arttırmak ve modern sulama teknikleri geliştirmek gerekmektedir. Toprak ve su kalitesini arttırmak amacıyla alt yapı geliştirilmeli. Hayvan barınaklarının fiziksel donatı, sağlık ve hijyen koşulları iyileştirilmeli, modern bir ortam sağlanmalı. Bölgenin iklim şartlarına uyum sağlayacak yerli ırkların yetiştirilmesi sağlanmalı. Tarımsal üretim konusunda ve tarım aletlerinin temini konusunda devlet kuruluşlarının desteklemeyi arttırması gerekmektedir. Organik tarım yapılması sağlanmalı ve desteklenmeli. Üretilen ve yetiştirilen ürünlerin pazarlama sorunu giderilmeli ve yöre halkı bu konuda desteklenmelidir.

İlçede üretimin yapılabilmesi açısından devlet yeterli desteği sağlamalı ve modern tesisler kurulmalıdır. Örneğin modern süt ve süt mamulleri fabrikası, Yem ve

yem bitkileri fabrikaları, su fabrikası gibi modern tesisler kurulması için ilçe halkı teşvik edilmeli ve desteklenmelidir.

İlçede birliklerin ve kooperatiflerin kurulması ve ilçe halkının birlikte hareket etmesi sağlanmalıdır.

Bunlara ek olarak yöre halkına ekonomik katkı sağlayacağı düşünüldüğünde, evsel ısınmada doğalgaz kullanımını sağlamak gerekmektedir.

SONUÇ

Araştırma sahasını oluşturan Selim İlçe merkezi Doğu Anadolu Bölgesi'nin Erzurum-Kars Bölümünde, Kars İli sınırları içerisinde yer almaktadır. Sarıkamış ilçe merkezinin doğusunda yer alan ilçe idari bakımdan Kars İline bağlı olup 31 km uzaklıktadır.

Selim İlçesinin yönetim alanı yaklaşık olarak 1011 km² kadardır. İlçeyi kuzeyinde Allahuekber dağları ve Kızılgedik dağları, güneyinde Aladağ-Akbaba dağı ve Karanlık dere, batısında Sarıkamış ormanları ile Kumru dağı ve doğusunda Kars ovası sınırlandırmıştır. Doğusunda Kars merkez ilçesi, batısında Sarıkamış İlçesi, kuzeyinde Göle İlçesi ve güneyinde ise Kağızman İlçesi bulunmaktadır.

İdari açıdan 1957 yılına kadar Sarıkamış ilçesine bağlı nahiye olan Selim 27.06.1957 tarih ve 9644 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 7033 Sayılı özel kanunla ilçe haline dönüştürülmüştür. Bu nedenle araştırma sahası olan Selim İlçesi'nin tarihi Sarıkamış'tan bağımsız düşünülemez.

İdari bakımdan ilçede 1 belediye teşkilatı, 3 mahalle (Cumhuriyet, Köprübaşı, Çarşı) ve 53 köy bulunmaktadır. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin 2013 verilerine göre 25826 olan ilçenin toplam nüfusunun yaklaşık %20'si ilçe merkezi sınırları içerisinde, %80 'i ise kırsal bölgelerde (köylerde) yaşamaktadır.

Selim İlçesi Doğu Anadolu Bölgesinin en yüksek yaylaları üzerinde kurulmuştur. İlçenin yerleşim alanı hafif engebeli bir plato yüzeyi üzerinde yer alır. İlçe merkezinin ortalama yükseltisi ise 1830 m kadardır.

Doğu Anadolu Bölgesinin sıcaklık değerlerinin en düşük olduğu yörelerinden biri de hiç kuşkusuz ki, Selim İlçesi'dir. İlçe kışların en şiddetli ve en sert geçtiği karasal iklimin hüküm sürdüğü bir bölgede yer almaktadır. İlçede Doğu Anadolu Bölgesinin Yüksek Yayla iklimi görülmektedir. Bu yüzden Selim'de karlı donlu ve çok soğuk kışlar görülmektedir.

Selim ilçesinde meteoroloji istasyonu bulunmamaktadır. Bu yüzden Selim'e yakın olan Kars (1775m) ve Sarıkamış (2102m) Meteoroloji İstasyonlarının 1970-2010 yılları arası uzun yıllar verilerinden yararlanılmıştır. Ayrıca bu istasyonlardan alınan

veriler birbirleriyle karşılaştırılmıştır. Bu verilere göre Kars'ta yıllık ortalama sıcaklık 4.8°C iken Sarıkamış'ta ise 3.7°C 'dir. Araştırma sahası olan Selim İlçesi ise bu değerlere yakın bir sıcaklık ortalamasına sahiptir.

Araştırma sahası Doğu Anadolu fitocoğrafya bölgesi içerisinde yer alır. İlçe bitki örtüsü itibariyle yaylacılık faaliyetlerine oldukça elverişlidir.

Araştırma sahası yer altı ve yerüstü su kaynakları bakımından oldukça zengindir. Bu nedenle Selim kasabası ve çevresinde çok sayıda su kaynağı bulunmaktadır. İlçe merkezi içme suyunu Kars Çayının kollarından olan Bozkuş deresinden sağlamaktadır. İçme suyu kaynağını Verişandan gelen Doğanpınar'dan alır. İlçenin en büyük akarsuyu Kekeç deresidir. Kuzeyden Bozkuş deresi ve güneyden de Güllü Deresi ile birleşerek ilçe merkezinden geçtikten sonra ilçenin doğusuna doğru ilerleyen Kekeç deresi ilçenin doğusunda Kars Çayı ile birleşmektedir. Böylelikle Kars Çayı Kireçhane boğazından doğuya doğru ilerleyişini devam ettirmektedir.

Araştırma sahasında nüfus oranları başta doğal nüfus artışları ve göçler olmak üzere, çeşitli nedenlerden dolayı sürekli değişimler göstermektedir. Adrese dayalı nüfus kayıt sisteminin 2013 verilerine göre 25826 olan ilçenin toplam nüfusunun yaklaşık %20'si ilçe merkezi sınırları içerisinde, %80'i ise kırsal bölgelerde (köylerde) yaşamaktadır. Araştırma sahasının nüfusu 1935-2013 yılları arasındaki 76 yıllık dönemde %437.7 oranında artarak 1125'ten 5111'e yükselmiştir. Aynı yıllar arasında, kırsal yerleşmelerin nüfusu ise %39.4'lük bir artış ile 14092'den 19656'ya yükselmiştir.

Selim kasabasında göç olayları farklı nedenlere dayanmaktadır. Bunların başında sosyo-ekonomik ve sosyo kültürel nedenler gelmektedir. Özellikle büyük kentlere yönelik göçlerde, bu tür kentlerin sunduğu sosyal imkânlardan yararlanma isteği, daha iyi bir yaşam sürme arusu ve eğitimden yararlanma gibi nedenler etkili olmaktadır. Ayrıca bölgenin olumsuz iklim koşullarını da buna ekleyebiliriz. Uzun ve soğuk geçen kış aylarında kırsal kesimdeki halk besi hayvancılığı dışında iş imkânı bulamamaktadır. Bu nedenle özellikle mevsimlik göçler ağırlık kazanmaktadır. Buna karşılık araştırma sahasına yönelik göçlerin büyük kısmını görevleri nedeniyle geçici bir süre kalmak üzere ilçe merkezine gelen memurlar (öğretmen, doktor, hemşire, asker, polis ve mühendisler) oluşturmaktadır. Memur atamaları sonucu oluşan bu göç olgusu bir tarafa

bırakılacak olursa, Selim genel anlamda göç veren bir ilçe merkezidir. Kasabadan yurt içi göçler genellikle İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara ve İzmit ağırlıklı gerçekleşmiştir.

İlçenin eğitime bakış açısı göz önüne alındığında ilçenin yaklaşık olarak %90'ı okuma yazma bilmekte, %5'i okuma yazma bilmemekte, %5'i hakkında ise okuma yazma bilip bilmediği saptanamamıştır.

İlçenin doğal şartları göz önünde bulundurulduğunda başlıca ekonomik faaliyetler tarıma dayanmaktadır. Tarımsal faaliyetler içerisinde ise ekme-biçme faaliyetleri ve hayvan yetiştiriciliği ön sırada gelmektedir. Bölgede ki çayır ve meraların hayvancılık alanında arazi kullanımındaki payının yüksek olması bu durumu desteklemektedir. Hayvan yetiştiriciliğindeki en büyük oranı ise büyük baş hayvancılık oluşturmaktadır. Tarım faaliyetlerinde ise hububat ve yem bitkileri başı çekmektedir.

Yöre ikliminin elverişli olmaması, yeterli sermaye gücünün eksikliği, ham madde yetersizliği ve pazarlama sorunu gibi sebeplerden dolayı ilçede büyük ölçekli sanayi kuruluşları gelişme imkânı bulamamıştır. Dolayısıyla ilçede yapılan küçük ölçekli sanayi faaliyetleri ancak ilçenin ihtiyaçlarını karşılamakta ve ilçe ekonomisine çok fazla yarar sağlamamaktadır.

Selim ilçesi turizm kaynakları bakımından oldukça fakirdir. Ayrıca ilçe merkezinde turizm amaçlı ne bir tesis nede turizme hitap eden öğretmenevi dışında konaklama merkezi bulunmamaktadır. İlçede turizm faaliyetleri günübirlik doğa gezileri, ilçede düzenlenen cirit müsabakaları ve Allahuekber ve Soğanlı Dağına yapılan tarihi geziler şeklinde gerçekleşmektedir.

KAYNAKÇA

- Arınç, Kenan, *Türkiye'nin İç Bölgeleri*” Eser Ofset Matbaacılık, Erzurum, 2009
- Arınç, Kenan, *Bitlis Çayı Havzasının Coğrafi Etüdü*, Atatürk. Üniv. Sosyal. Bilimler Enst. Doktora Tezi, Erzurum, 1991.
- Arınç, Kenan, *Değirmenaltı Köyünün Coğrafi Etüdü*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler. Enst. Coğrafya Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1987.
- Atalay, İbrahim, *Ekosistem Ekolojisi ve Coğrafyası*, 2. Cilt, Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2008.
- Atalay, İbrahim, *Genel Beşeri ve Ekonomik Coğrafya*, Ege Üniversitesi Basım Evi, İzmir, 1999.
- Atalay, İbrahim, Mortan Kenan, *Türkiye Bölgesel Coğrafyası*, (Genişletilmiş 3. Baskı) , İnkılap Kitap Evi, İstanbul, 2006.
- Atalay, İbrahim, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Meta Basım ve Matbaacılık Hizmetleri, İzmir, 2011.
- Atalay, İbrahim, *Türkiye Jeomorfolojisine Giriş*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları No: 9, İzmir, 1982.
- Atalay, İbrahim, *Türkiye Vegetasyon Coğrafyasına Giriş*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fak. Yay. No: 19, İzmir, 1983.
- Cumhuriyetin 50. Yılında Karayollarımız*, Bayındırlık Bakanlığı Karayolları Genel Müdürlüğü, Yay. No. 213, Ankara, 1973.
- Çölaşan, Umran Emin, *Türkiye İklimi*, T. C. Ziraat Bankası Matbaası, Ankara, 1960.
- Değ, Ahmet, *Çıldır İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2003.
- Denker, Bedriye Tolun, *Yerleşme Coğrafyası*, İstanbul Üniv. Yay. No: 2275, Coğrafya Enstitüsü Yay. No:93, İstanbul 1977.
- Doğanay, Hayati, Sever Ramazan, *Genel ve Fiziki Coğrafya*, Pagem A Akademi Yay. Ankara, 2011.

- Doğanay, Hayati, *Türkiye Beşeri Coğrafyası (Nüfus ve Yerleşme)* . Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay. Ders Notları No:97, Coğrafya Bölümü, No:17, Erzurum, 1985.
- Doğanay, Hayati, *Türkiye Beşeri Coğrafyası*, MEB. Eğitim Dizisi. İstanbul, 1997
- Doğanay, Hayati, *Ziraat Coğrafyası*, Aktif Yayıncılık, Erzurum, 2007.
- Erinç, Sırrı, *Klimatoloji ve Metotları*, (4. baskı) , Alfa Basım Yayın Dağıtım, İstanbul, 1969.
- Erol, Oğuz, *Genel Klimatoloji*, (Genişletilmiş 5. Baskı) Çantay Kitapevi, İstanbul, 1999.
- Freze, R, Alan, Jhon A, Cherry, *Yer altı Suyu*, Çeviren, Kamil KAYABAYI, Gazi Kitabevi, Ankara, 2003.
- Güngördü, Ersin, *Eğitim Fak. İçin Türkiye'nin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Nobel Yay. Ankara, 2001.
- Güngördü, Ersin, *Türkiye'nin Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2011.
- Karabağ, Servet, Şahin Salih, *Türkiye Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası*, Gazi Kitabevi, Ankara, 2006.
- Kars İl Yıllığı 1963-1967*
- Kars İli Verimlilik Envanteri ve Gübre İhtiyaç Raporu*, Tarım Orman ve Köy Hizmetleri Gen. Müd. Yay., Tavep Yay. No:55, Ankara 1988.
- Kaya, Faruk, Ağrı Ovası ve Çevresinin Coğrafi Etüdü, Doktora Tezi, Erzurum,2001.
- Kaya, Günay, *Umudum Köyünün Coğrafi Etüdü*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1996.
- Koç, Tela, İrdem Cemil, *Türkiye'deki Yağışların Şiddet Bakımından Zamansal ve Alansal Değişkenliği*, Türk Coğrafya Dergisi, Sayı:49, İstanbul, 2008.
- Koçman, Asaf, *Yukarı Kura Nehri Havzasının Fiziksel Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fak. Coğrafya Bölümü, Yayınlanmış Doktora Tezi, Erzurum, 1979.
- Koday, Saliha, *Doğu Anadolu Hayvancılık*, Atatürk Üniv. Yay. No:949, Fen-Edebiyat Fak. Yay. No: 104, Araştırma Serisi No:74, Erzurum, 2005.

- Koday, Zeki, *Hopa İlçesinin Coğrafyası*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Erzurum, 1995.
- Köksal, Aydoğan, *Türkiye Turizm Coğrafyası*, Gazi Büro Kitapevi, Ankara, 1994.
- Morisava, A, *Streams: Their Dynamics and Morhology*, McGraw-Hill Book Comp, New York, 1968.
- Özçağlar, Ali, *Ezinepazar Depresyonunu Coğrafyası*, Araştırma Projesi DTCF. Kütüphanesi, Ankara, 1992.
- Özdemir, İbrahim, *Alucra İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü*, Sosyal Bilimler Enst. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2012.
- Özey, Ramazan, *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*, Aktif Yayınevi, İstanbul, 2010.
- Özgür, Murat, *Türkiye Coğrafyası*, (2. Baskı) , Hilmi Usta Matbaacılık, Ankara, 2001.
- Polat, Dilek, *Ağrı Alt Bölgesinde (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) Gelir Dağılımı ve Göç*, Atatürk Ün. Sosyal Bil. Enst. İktisat Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2007.
- Selen, Hamit Sadi, *Türkiyede Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri*, Türk Coğrafya Dergisi, Yıl 3, Ankara, 1945.
- Sevindi, Cemal, *Sarıkamış'ın Coğrafi Etüdü*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Coğrafya Anabilim Dalı, Erzurum, 1999.
- Soylu, Hasbi, *Kiğının Beşeri Coğrafyası*, Aktif Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Soylu, Hasbi, *Köprüköy İlçe Merkezinin Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1996.
- Sümengen, Muhsin, *Türkiye Jeoloji Haritaları, Kars h-49 Paftas*, Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi. No;107, Ankara, 2009
- Şahin, Cemalettin, Doğanay Hayati, *Türkiye Coğrafyası*, Gündüz Eğitim ve Yay, Ankara, 1999.
- Şahin, Cemalettin, *Türkiye Fiziki Coğrafyası*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2002.

- Tanoğlu, Ali, *Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul Üniv. Yay. No:1183, Edebiyat Fak. Coğrafya Enst. Neşriyeti No:45, İstanbul, 1966.
- Tümertekin, Erol, *Ekonomik Coğrafya*, İstanbul Üniv. Ed. Fak. Yay. No:2926, İstanbul. 1994.
- Tümertekin, Erol, Özgüç Nazmiye, *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 2002.
- Tümertekin, Erol, Özgüç Nazmiye, *Ekonomik Coğrafya Küreselleşme ve Kalkınma*, Çantay Kitapevi, İstanbul, 2005.
- Tüzemen, Saliha (Koday) , *Olur'un Beşeri ve İktisadi Coğrafyası*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Doktora Tezi, Erzurum, 1991.
- VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001)* , Nüfus, Demografi ve Göç İhtisas Komisyon Raporu.
- Yazıcı, Hakkı, Koca M. Kürşat, *Genel Coğrafya*, Pagem A Yayıncılık, Ankara, 2007.
- Yazıcı, Hakkı, *Tercan Ovası ve Çevresinin Coğrafi Etüdü*, Atatürk Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Coğrafya Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Erzurum, 1991.
- Yılmaz, Özer, *Horasan Sarıkamış Arasındaki Aras Nehri Havzasının Fiziki ve Tatbiki Coğrafyası*, Erzurum, 1984.
- <http://www.kgm.gov.tr/SiteCollectionImages/KGMImages/Haritalar/b18.jpg>, Erişim Tarihi:09.02.2013.
- <http://www.tcdd.gov.tr/home/detail/?id=305>, Erişim Tarihi: 13.03.2013.
- Ankara Deprem Araştırma Dairesi

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı ve Soyadı	Coşkun POLAT
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum-02.10.1982
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Konya Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü
Y.Lisans Öğrenimi	
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetler	
İş Deneyimi	
Stajlar	Mili Eğitim Bakanlığına Bağlı Mesleki eğitim ve Kurslar. Netcad kullanımı Kursu.
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Mili Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	polat222002@yahoo.com
Tarih	